

audit FINANCIAR

2/2009

- **Deontologia profesională**
- premisă esențială a reputației auditorului financiar

- **Globalizarea - percepții diferite și efecte contradictorii**
- **Modelarea proceselor de afaceri și avantajele sale pentru misiunea de audit financiar**
- **Aspecte generale privind auditul de performanță și instituțiile supreme de audit**

Din activitatea CAFR

Numirea președintelui și președintelui adjunct al Federației Experților Contabili Europeni, FEE

În cadrul Adunării Generale a FEE din data de 18 decembrie 2008, liderii a 43 de organisme profesionale din 32 țări ale Uniunii Europene l-au numit, în unanimitate, pe **Hans van Damme** ca președinte al FEE și pe **Philip Johnson** ca președinte adjunct al acestei organizații, pentru viitorii doi ani.

Hans van Damme a fost președinte adjunct al Consiliului Executiv al FEE din 2003 și vicepreședinte responsabil de raportarea financiară. În această calitate s-a aflat în centrul implicării FEE în domeniul raportării financiare și s-a numărat printre membrii Consiliului de Supraveghere al EFRAG (Grupul European de Consiliere în domeniul Raportării Financiare, un organism privat care oferă asistență Comisiei Europene pentru adoptarea IFRS-urilor). Philip Johnson a fost vicepreședinte al FEE din 2006, responsabil de toate aspectele referitoare la audit. Federația Experților Contabili Europeni reprezintă 43 de organisme profesionale de contabilitate și audit din 32 țări ale Uniunii Europene, incluzând toate cele 27 de state UE. În reprezentarea profesiei Europene, FEE recunoaște importanța interesului public. Membrii săi numără peste 500.000 profesioniști contabili, care lucrează în diferite roluri în practica publică, în întreprinderile mici și mijlocii, administrație și educație, toți contribuind la o economie mai eficientă, mai transparentă, mai durabilă, pe plan european.

Mesajul de felicitare transmis de președintele CAFR, **Ion Mihăilescu**, noului președinte al FEE, **Hans van Damme**

Stimate domnule Hans van Damme,

Permiteți-mi să vă felicit, în numele auditorilor români, reprezentați de Camera Auditorilor Financieri din România, cu ocazia numirii dumneavoastră ca președinte al FEE.

Profită de această ocazie pentru a vă ura dumneavoastră și echipei dumneavoastră numeroase realizări și mult succes în perioada următoare, o perioadă delicată, marcată de provocările financiare pe plan global.

După cum probabil sunteți la curent, organismul nostru profesional (membru cu drepturi depline al IFAC de la Consiliul din Roma, 12-13 noiembrie 2008) este deosebit de interesat de activitatea FEE și sprijină proiectele și activitățile acestei federații.

Sperăm ca, pe parcursul mandatului dumneavoastră, relația dintre FEE și Camera Auditorilor Financieri din România să se întărească, în beneficiul auditorilor români și al profesioniștilor contabili europeni.

Sincere salutări și cele mai calde urări de Crăciun și de sfârșit de an!

Prof.univ.dr. Ion Mihăilescu,

președinte, Camera Auditorilor Financieri din România

Numirea unui nou președinte al Consiliului pentru Standarde Internaționale de Educație al IFAC

Federația Internațională a Contabililor (IFAC) l-a numit pe prof. **Mark Allison** în funcția de președinte al Consiliului pentru Standarde Internaționale de Educație (IAESB), un consiliu de normalizare independent din cadrul IFAC. Numirea lui Mark Allison, care a fost aprobată de Consiliul pentru Supravegherea Interesului Public (PIOB), prevede un mandat de trei ani, cu începere de la 1 ianuarie 2009.

În calitatea de președinte al acestui consiliu, Mark Allison va continua eforturile permanente ale IAESB în vederea elaborării de Standarde Internaționale de Educație (IES) și de îndrumări și a promovării convergenței cu acestea pe plan global.

Noul președinte al IAESB își va menține și poziția curentă de director executiv, Educație și Relații Internaționale, în cadrul Institutului Contabililor Autorizați din Scoția, institutul care a sprijinit candidatura Camerei Auditorilor Financieri din România pentru a deveni membru cu drepturi depline al IFAC. Mai mult, Mark Allison a făcut parte chiar din echipa care a analizat activitățile și procesele CAFR, în vederea redactării raportului de recomandare către IFAC.

În lumina acestei strânse relații, președintele Camerei, prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, i-a transmis un mesaj de felicitare lui Mark Allison, cu ocazia numirii sale în cadrul IFAC:

Domnule Mark Allison,

Camera Auditorilor Financieri din România are plăcerea de a vă felicita, în numele auditorilor români, pentru numirea dumneavoastră ca președinte al Consiliului pentru Standarde Internaționale de Educație din cadrul IFAC.

Vă urez atât dumneavoastră, cât și celorlalți membri ai IAESB multe succese în activitatea desfășurată și puterea de a depăși obstacolele create de criza financiară mondială.

Elaborarea și implementarea de standarde internaționale de educație și îndrumări reprezintă pietre de temelie ale îndeplinirii misiunii IFAC și întăririi interesului public, într-o perioadă în care sectorul financiar este tot mai des arătat cu degetul.

Avem toată convingerea că experiența și expertiza dumneavoastră vor aduce un plus de valoare acestui consiliu influent și semnificativ din cadrul IFAC.

Cu sinceritate,

Prof.univ.dr. Ion Mihăilescu,

președinte, Camera Auditorilor Financieri din România

Contents

Cercetări în audit și raportări financiare

Academician prof.dr. **Iulian VĂCĂREL**

- Globalizarea - percepții diferite și efecte contradictorii**3
- *Globalization - Different Perceptions and Contradictory Effects*

Lect.dr. **Dragoș MANGIUC**

- Modelarea proceselor de afaceri și avantajele sale pentru misiunea de audit financiar**11
- *The Business Process Modeling and Its Potential Effects at the Level of the Financial Audit Mission*

Lect.univ.dr.d. **Delia BĂBEANU**

- Analiza strategiilor informaționale și implementarea rezultatelor în cadrul societăților ce utilizează mediul IT&C (III)**20
- *Information Strategies Analyses and Result Implementation in Companies Which Use IT&C Environment (III)*

Lect.univ.dr. **Felicia Cornelia MACARIE**

- Auditul operațional în organizațiile publice - suport al performanței manageriale**28
- *The Operational Audit in Public Organizations - A Tool for Enhancing the Managerial Performance*

Prof.univ.dr. **Constantin STAICU**, prof.univ.dr. **Magdalena MIHAI**,
conf.univ.dr. **Cristian DRĂGAN**

- Particularități și informații contabile privind tranzacțiile cu decontare prin transfer de acțiuni către angajați**36
- *Particularities and Accounting Information Concerning the Transactions with Discount by Transfer of Shares Towards the Employees*

Auditul și raportările financiare, între teorie și practică

Prof.univ.dr. **Ion MIHĂILESCU**

- Deontologia profesională - premisă esențială a reputației auditorului financiar**45
- *Professional Conduct - Essential Condition of the Reputation of the Financial Auditor*

Lector univ. dr. **Gheorghe GRIGORE**

- Aspecte generale privind auditul de performanță și instituțiile supreme de audit**50
- *General aspects on Performance Audit and Supreme Audit Institutions*

Din viața organismelor profesionale internaționale

Revistă recunoscută de CNC SIS, categoria B+
Editor: *Camera Auditorilor Financiari din România*
Str. Sirenelor, nr.67-69, sector 5, București

Consiliul științific

Acad. **Constantin IONETE**

Acad. **Iulian VĂCĂREL**

Prof. univ. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques
et Comptables (INTEC) Paris

Prof.univ.dr. **Dumitru MATIȘ**, auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Prof.univ.dr. **Ioan TALPOȘ**, auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara

Prof.univ.dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Prof.univ.dr. **Ion IONAȘCU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Veronel AVRAM**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Vasile RĂILEANU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Constantin STAIKU**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Tatiana DĂNESCU**, auditor financiar, Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș

Prof.univ.dr. **Victoria STANCIU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Dr. **Alexandra LAZĂR**, auditor financiar, Consilier Ministerul Economiei și Finanțelor, București

Mircea BOZGA, ACCA, auditor financiar, București

Monica ȘTEFAN, ACCA, auditor financiar, București

Luminița CIOACĂ, ACCA, auditor financiar, București

Director științific

Prof.univ.dr. **Pavel NĂSTASE**, ASE București

Director editorial

Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef

Cristiana RUS

Colectiv redacțional

Adriana COȘA, Alexandra JORA, Irina Cătălina PUNGARU, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: Cristina RADU; Marketing - publicitate: Stancu LICĂ

Prezentare grafică și tehnoredactare: Nicolae LOGIN

Consiliul științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120; Fax: (021) 410.03.48; E-mail: revista@cafr.ro; http: revista.cafr.ro

Tipar : Universal Color S.A., str.Victoriei, bl.A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1884 - 8801

Globalizarea - percepții diferite și efecte contradictorii

Iulian VĂCĂREL*

Abstract

Globalization - Different Perceptions and Contradictory Effects

This article comprises the main opinions expressed by the author in the dissertation presented in front of the Senate of the Western University of Timișoara on the occasion of receiving the Doctor Honoris Causa title, opinions that demonstrated their relevance, also in the circumstances of the current international economic crisis. But the author also considers it necessary to make some more pragmatic precisions and reassessments. It is assumed that globalization, seen as a process oriented towards eliminating the barriers of the free change, towards integrating national economies, should produce positive effects in the countries all around the world. Nevertheless, besides successes, the author also makes some argued criticism regarding the activity of certain international organizations for not accomplishing the mission they have been established for. After referring strictly to the role of the financial-accounting professionals in the context of the globalization process, the author reveals the fact that a series of deficiencies of the above mentioned process also came to the front in the case of the current international economic crisis. Finally, some ideas regarding the report between globalization and national interest are expressed, the conclusion being that prudence, moderation and avoiding idealizing globalization should be promoted.

Key words: globalization, integrating national economies, liberalization, IMF, World Bank, national interest, financial-accounting professionals.

Introducere

*Articolul de față își propune să prezinte câteva din opiniile exprimate de autor în cadrul dizertației susținute în fața senatului Universității de Vest din Timișoara cu prilejul decernării titlului de Doctor Honoris Causa și cuprinsă în cartea, recent apărută la Editura Academiei Române, sub titlul: **Studii de istoria gândirii și practicii economico-financiare**. Opinii care și-au dovedit în esență relevanța și în condițiile actualei crize economice internaționale. Autorul a considerat însă că recente evoluții impun anumite considerații și reevaluări de ordin pragmatic, pe care le supune atenției cititorilor revistei **Audit Financiar**.*

Cuvinte cheie:
globalizare, economii
naționale integrate,
liberalizare, FMI,
Banca Mondială,
interese naționale,
profesioniști
financiar-contabili

În zilele noastre, procesul globalizării și efectele induse de acesta constituie o temă de larg interes pretutindeni în lume, inclusiv în țara noastră. Globalizarea preocupă organismele internaționale și autoritățile publice naționale, operatorii economici și bancari, partidele politice, organizațiile sindicale și patronale, societatea civilă în general și, nu în ultimul rând, specialiști în materie, teoreticieni și practicieni.

Dintre multiplele definiții date globalizării vom cita numai două: una aparține unui economist american, iar cealaltă unor economiști români.

După opinia reputatului profesor Joseph E. Stiglitz (fost membru al administrației Clinton, președinte al Consiliului Economic Consultativ al Statelor Unite ale Americii, vicepreședinte și economist-șef al Băncii Mondiale și laureat al premiului Nobel pentru economie în

* Academician prof. dr., ASE București, e-mail: ivacarel@upcmail.ro.

anul 2001), fenomenul globalizării „[...] constă în integrarea mai puternică a țărilor și a populațiilor acestora ca urmare a reducerii semnificative a costurilor de transport și comunicare și a eliminării barierelor artificiale din calea circulației bunurilor, serviciilor, capitalului și (într-o mai mică măsură) a oamenilor între state”¹.

Prin globalizare, Lucian Cernat și Radu Vrânceanu înțeleg „[...] procesul de accentuare a interdependenței între economii pe plan mondial, prin dezvoltarea susținută a schimburilor de mărfuri și servicii și prin dezvoltarea fluxurilor de investiții de capital străin”².

Globalizarea este percepută de unii ca fiind un proces obiectiv și inexorabil, benefic întregii omeniri, favorizat de acțiunea legilor economiei de piață și de interdependențele existente între economiile naționale la scară mondială, iar de alții ca fiind o acțiune susținută de organisme internaționale în interesul țărilor industrializate, al companiilor și băncilor private și în detrimentul țărilor în curs de dezvoltare, în care pături largi ale populației trăiesc în sărăcie și mizerie. De aici și existența a două curente de opinie, pro și antiglobalizare.

Reușite, dar și critici la adresa unor organizații internaționale pentru neîndeplinirea misiunii pentru care au fost create

Globalizarea, privită ca un proces orientat spre eliminarea barierelor din calea liberului schimb și spre integrarea economiilor naționale,

ar trebui să producă efecte pozitive pentru toate țările lumii.

După opinia unor economiști avizați, asemenea rezultate s-au înregistrat în anumite țări, ca urmare a măsurilor luate de organisme internaționale care se ocupă de cooperarea dintre state.

Astfel, Joseph E. Stiglitz este de părere că „eliminarea obstacolelor din calea comerțului internațional a ajutat multe țări să se dezvolte într-un ritm mult mai rapid decât ar fi putut-o face altfel [...] Creșterea determinată de exporturi a constituit componenta centrală a politicii industriale care a contribuit la dezvoltarea multor națiuni din Asia și la îmbunătățirea substanțială a nivelului de trai a milioane de oameni din acea zonă. Datorită globalizării, mulți oameni din întreaga lume trăiesc astăzi mai mult ca înainte și se bucură de un nivel de trai mult mai înalt [...] Globalizarea a făcut să scadă sentimentul izolării resimțit în multe țări în curs de dezvoltare [...] Presiunea concertată a opiniei publice a obligat comunitatea internațională să șteargă datoriile câtorva țări foarte sărace [...] Ajutorul străin [...] în ciuda tuturor neajunsurilor pe care le presupune, a fost totuși benefic pentru milioane de oameni, adesea într-un mod aproape imperceptibil [...]

Cei care critică globalizarea ignoră prea adesea beneficiile sale. Susținătorii ei au adoptat însă o atitudine și mai puțin echilibrată [...] Pentru ei, globalizarea [...] înseamnă progres; țările în curs de dezvoltare trebuie să accepte dacă vor să se dezvolte și să lupte cu succes împotriva sărăciei. Pentru mulți oameni din aceste țări însă, globalizarea nu a produs beneficiile economice promise.

Accentuarea separației dintre cei avuți și cei săraci a făcut să crească numărul

persoanelor din Lumea a Treia aflate într-o stare de cruntă sărăcie, trăind cu mai puțin de un dolar pe zi [...]

Dacă nu a reușit să reducă sărăcia, globalizarea n-a reușit nici în privința asigurării stabilității. Crizele din Asia și America Latină au amenințat economiile și stabilitatea țărilor în curs de dezvoltare [...] Globalizarea și introducerea economiei de piață nu au dat rezultatele scontate în Rusia și în majoritatea celorlalte țări implicate în trecerea de la comunism la piață [...]

Criticii globalizării îi acuză pe occidentali de ipocrizie, și au dreptate. Aceștia au forțat țările sărace să elimine barierele comerciale, dar ei și le-au menținut pe ale lor, implicând statele în curs de dezvoltare să-și exporte produsele agricole și privându-le astfel de venitul pe care l-ar fi putut obține din această activitate și de care aveau disperată nevoie [...]

Dar chiar și atunci când nu s-a făcut vinovat de ipocrizie, Occidentul a stabilit prioritățile globalizării, asigurându-și o parte disproporționat de mare a beneficiilor, în dauna țărilor în curs de dezvoltare [...]

Dacă în mult prea multe situații beneficiile globalizării au fost mai mici decât afirmă partizanii acesteia, prețul plătit a fost mult mai mare, căci mediul înconjurător a fost distrus, viața politică viciată, iar ritmul rapid al schimbărilor nu a permis țărilor să se adapteze la noul sistem de valori”³.

După opinia unor economiști reputați, care cunosc „din interior” activitatea instituțiilor financiare internaționale, demieșecul globalizării a fost determinat de faptul că nu arareori acestea au adoptat politici neadecvate situației concrete din țările care le cereau ajutorul.

1 Joseph E. Stiglitz, *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, 2003, p. 37–38.

2 Daniel Dăianu, Radu Vrânceanu, *România și Uniunea Europeană*, 2002, p. 276.

3 Joseph E. Stiglitz *Op. cit.*, p. 30–36.

Fondul Monetar Internațional, spre exemplu, într-o primă etapă, avea ca obiectiv major *menținerea stabilității macroeconomice a țărilor care acuzau dezechilibre financiare și valutară și se confruntau cu fenomene inflaționiste îngrijorătoare*. Pentru a depăși situația critică în care se aflau, Fondul le acorda credite în condiții vizând atingerea/menținerea unor indicatori macroeconomici.

Cu vremea însă, FMI și-a extins aria preocupărilor și asupra problemelor legate de structura de ramură a economiilor naționale, de dezvoltarea acestora, de forma de proprietate și de viabilitatea companiilor și a băncilor de stat, de raportul dintre creșterea salariilor și a productivității muncii în întreprinderile de stat, de numărul angajaților din instituțiile publice etc. În noile condiții, politicile promovate de Fond cuprindeau invariabil măsuri vizând nu numai creșterea veniturilor fiscale și restrângerea cheltuielilor bugetare, stimularea exportului de bunuri și servicii și limitarea severă a importurilor, ori ținerea sub control a masei monetare, dar și restructurarea unităților economice, privatizarea sau lichidarea societăților comerciale, bancare și de asigurări cu capital integral sau majoritar de stat, precum și liberalizarea pieței. Temei pentru o asemenea orientare i-a oferit Consensusul de la Washington din ultimele decenii ale secolului trecut.

Lărgirea atribuțiilor Fondului a avut drept urmare înăsprirea condiționalității creditelor acordate. Inserarea unor condiții obligatorii în Aranjamentul de creditare echivalează, pentru țara împrumutată, cu o limitare (acceptată) a suveranității acesteia, iar pentru FMI, cu dreptul acestuia de

a înceta eliberarea tranșelor următoare de credit, în cazul neîndeplinirii integrale a condițiilor prevăzute în Aranjament.

Există serioase dubii cu privire la necesitatea și oportunitatea politicilor promovate de Fond în diverse țări în curs de dezvoltare sau în tranziție, din cauza efectelor adverse pe care le-au generat aceste politici.

Astfel, FMI a urmărit privatizarea cât mai rapidă a întreprinderilor de stat, ceea ce a atras după sine nominalizarea sau cel puțin precizarea numărului societăților comerciale ce urmau să fie trecute în proprietate privată sau lichidate în Memorandumul privind politica economică a guvernului țării care solicita credit de la Fond.

Cum o asemenea condiție/angajament de a privatiza în condiții avantajoase câteva sute sau mii de întreprinderi de stat în perioada de valabilitate a Aranjamentului de creditare era greu, dacă nu imposibil de realizat într-un termen scurt, privatizarea s-a transformat, dintr-un mijloc de eficientizare a întreprinderilor înstrăinate într-un ritm alert, într-un scop în sine. Multe întreprinderi de stat au fost vândute la prețuri inferioare valorii lor de piață. Nu arareori noii patroni, în loc să modernizeze și să dezvolte fabricile și uzinele achiziționate aproape pe gratis, s-au grăbit să le închidă pentru a scăpa de niște concurenți redutabili.

În asemenea cazuri, utilajele din dotare (nu numai cele vechi, uzate fizic/moral, dar și unele recent importate, aflate în perfectă stare de funcționare) au fost vândute ca fier vechi, iar halele de producție rămase goale au fost închiriate unor întreprinzători pentru alte genuri de activități.

Unele întreprinderi de stat rentabile și cu portofolii de comenzi suficiente pentru a-și continua activitatea înainte de privatizare, după înstrăinare au început să înregistreze pierderi, fie din cauza managementului defectuos, fie din cauza unor manopere frauduloase de transferare a profitului la societățile-mamă sau la alte societăți-fiice ale acestora, din străinătate.

Numai arareori investitorii strategici și-au respectat angajamentele asumate prin contractele încheiate cu autoritatea de privatizare de a face investiții pentru modernizare, re tehnologizare, dezvoltare ori pentru protecția mediului. După privatizare, impozitele, taxele și contribuțiile încasate la buget au scăzut (între altele ca urmare a facilităților fiscale obținute de la stat), sumele datorate furnizorilor de utilități (energie electrică și termică, gaze naturale) au sporit volumul arieratelor, iar plata salariilor și a altor drepturi de personal a început să înregistreze întârzieri cu lunile, ceea ce a generat ample acțiuni de protest din partea angajaților nemulțumiți.

În mod normal, privatizarea ar fi trebuit să fie precedată de crearea de noi locuri de muncă în producție, în lucrări de infrastructură sau în sfera serviciilor, care să absoarbă pe cei care urmau să fie disponibilizați în urma închiderii întreprinderilor neviabile, a restrângerii activității celor privatizate sau a aplicării unui management mai eficient. Cu excepția organizării unor măsuri de calificare/recalificare și a aprobării unor pensionări în condiții derogatorii, alte măsuri premergătoare disponibilizării salariaților nu au fost luate.

Pentru ca pilula disponibilizărilor să fie mai puțin amară, autoritățile publice, cu acceptul FMI, au ho-

tărât ca angajații care își pierdeau locurile de muncă, în urma concedierilor colective, să primească, pe lângă ajutorul de șomaj, o compensație bănească reprezentând echivalentul salariului pe un număr de luni, în funcție de vechimea în muncă și de ramura în care lucraseră. Suma respectivă ar fi trebuit, chipurile, să servească la punerea pe picioare a unei afaceri. Naivitate, ipocrizie sau pură înșelătorie! După cheltuirea banilor primiți, foștii angajați au ieșit în stradă pentru a cere guvernului locuri de muncă.

De asemenea practici întâlnite în diverse țări nu a fost scutită nici România. În unele cazuri, guvernul a fost nevoit, din considerente umanitare, să acorde ajutoare angajaților întreprinderilor privatizate, deoarece patronii străini ai acestora nu-și îndeplineau obligațiile contractuale, sau a fost silit să rezilieze contractele de privatizare încheiate cu aceștia.

Un alt obiectiv urmărit de FMI în politicile sale a fost *liberalizarea prețurilor și tarifelor practicate pe piața internă a țării beneficiare de credite*. În țările aflate în tranziție, trecerea de la prețurile fixate de autoritățile publice la prețuri negociate între părțile contractante în mod normal ar fi trebuit să se facă gradual, pe măsură ce se realiza echilibrul necesar între cererea și oferta de produse. Acolo unde liberalizarea prețurilor s-a făcut simultan la cvasitotalitatea produselor, această măsură a provocat creșterea bruscă a prețurilor generatoare de inflație. Producătorii cu costuri individuale ridicate și cu rezultate financiare slabe au profitat de decalajul existent între cererea (mare) și oferta (mai mică) de bunuri pentru a-și ameliora situația

financiară, impunând cumpărătorilor prețuri majorate, fără justificare economică. Cei care au suportat consecințele acestei măsuri nechibzuite au fost în primul rând consumatorii, dar și investitorii au fost descurajați de mediul de afaceri volatil să mai facă investiții de capital. Escaladarea prețurilor a dus la diminuarea cererii solvabile, iar aceasta a provocat în mod inevitabil restrângerea producției, cu efecte negative asupra locurilor de muncă.

La unele materii prime deficitare, la energie și combustibili, la care statul a menținut (sau a fixat) prețuri cu ridicata sau cu amănuntul obligatorii, acesta a fost silit să subvenționeze de la buget diferența dintre costurile de producție recunoscute ca având justificare economică și prețurile de desfacere plafonate. Acordarea de subvenții de la buget pentru unele produse sau activități nu a fost prea multă vreme tolerată de FMI, care a cerut insistent executivului să renunțe la subvențiile acordate, după caz, producătorilor sau consumatorilor. Or, o asemenea măsură prematură ar fi degrevat bugetul public, dar ar fi îngreunat situația financiară a întreprinderilor consumatoare și a gospodăriilor populației, care nu puteau suporta prețurile stabilite liber la piață.

Printre politicile promovate cu obstinție de FMI se numără *liberalizarea comerțului exterior și a piețelor financiare*. În țările aflate în tranziție, s-a procedat la desființarea licențelor de import, la renunțarea la sistemul contingențelor, la eliminarea subvențiilor și a restricțiilor care îngreunau exportul anumitor produse, chiar dacă acestea nu întotdeauna corespundeau intereselor lor.

Liberalizarea schimburilor comerciale poate da rezultate pozitive – să contribuie la reducerea deficitului comercial, la diminuarea costurilor, la transferul de tehnologie și la creșterea produsului intern brut – în măsura în care de avantajele acestei măsuri luate la scară mondială beneficiază deopotrivă țările industrializate și cele în curs de dezvoltare, ori în tranziție.

Fostul vicepreședinte și economist-șef al Băncii Mondiale, Joseph E. Stiglitz, explică opoziția țărilor în curs de dezvoltare față de noua rundă de negocieri comerciale multilaterale care trebuia să înceapă la Seattle (1999), astfel: *„Occidentul a susținut liberalizarea comerțului pentru produsele pe care le exporta, dar în același timp a continuat să protejeze acele sectoare în care concurența venită din partea țărilor în curs de dezvoltare ar fi putut pune în pericol economia proprie [...] Rundenle anterioare protejaseră interesele țărilor industrializate avansate [...] fără să aducă vreun beneficiu țărilor mai puțin dezvoltate [...] Rundenle de negocieri comerciale care avuseseră loc mai înainte duseseră la coborârea barierei pentru bunurile industriale exportate de țările dezvoltate, de la automobile până la utilaje. În același timp, negociatorii din partea acestor țări nu au renunțat la subvențiile pe care statele lor le acordau pentru produse agricole și au menținut închise piețele pentru aceste produse și pentru textile, la care multe țări în curs de dezvoltare beneficiau de avantaj comparativ”*⁴.

Referindu-se la poziția FMI în privința liberalizării comerțului, J.E. Stiglitz afirmă: *„Astăzi piețele emergente nu sunt forțate să se deschidă sub amenințarea armelor, ci prin folosirea puterii economice, prin amenințarea cu sancțiuni sau prin retragerea ajutorului necesar în perioadele de criză. Deși negocierile în privința acor-*

4 Joseph E. Stiglitz *Op. cit.*, p. 107–108.

durilor comerciale internaționale se desfășurau în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului, negociatorii SUA și FMI insistau adesea să se meargă mai departe, să se accelereze ritmul liberalizării comerțului. FMI condiționează asistența pe care o acordă de acest lucru, iar țările aflate în criză știu că nu au altă variantă decât să dea curs cererilor FMI”⁵.

Trebuie spus că opiniile economiștilor occidentali cu privire la consecințele liberalizării schimburilor comerciale nu sunt la unison: unii (Williamson, Sachs, Warner ș.a.) consideră că liberalizarea schimburilor internaționale constituie un factor primordial al dezvoltării, în timp ce alții (Krugman, Rodrik, Rodriguez ș.a.) exprimă un oarecare scepticism cu privire la efectul pozitiv al liberalizării schimburilor internaționale asupra dezvoltării.

După cum se știe, în anii '90 ai secolului trecut au avut loc mai multe *crize financiar-valutare*. Este vorba de prăbușirea peso-ului mexican în 1994; aceeași soartă a avut trei ani mai târziu (în 1997) bahtul thailandez, care a marcat declanșarea crizei financiare din Asia de sud-est; Rusia a fost zguduită, în 1998, de o puternică criză financiară, care a produs efecte negative și pe alte piețe, inclusiv în America Latină.

Pentru a depăși această stare de lucruri, care risca să scape de sub control și să provoace o criză a sistemului monetar internațional, Michel Camdessus, directorul general al Fondului Monetar Internațional, a recomandat, la Adunarea generală a guvernatorilor FMI și ai Băncii Mondiale din 1997, *accelerarea liberalizării contului de capital*.

O asemenea recomandare, venită din partea celui mai înalt oficial al

FMI, a stârnit nedumerire în rândurile multor economiști care știu că liberalizarea contului de capital nu ridică probleme în țările dezvoltate, întrucât acestea dispun de instituții financiare și bancare solide, de legislație în materie adecvată, de monede stabile și de rezerve valutare suficient de mari. În țările în curs de dezvoltare și în cele aflate în tranziție spre economia de piață, vizate de această recomandare, liberalizarea prematură a piețelor de capital ar putea deschide calea mișcărilor speculative de capital, ar favoriza transferul necontrolat al disponibilităților valutare peste graniță, acolo unde ar găsi un plasament mai avantajos decât în țara de origine. Majorarea ratelor dobânzilor la operațiunile pasive ale băncilor nu ar stimula investițiile străine directe de capital, ci fluxurile de capital pe termen scurt cu caracter speculativ.

Economiile țărilor mai slab dezvoltate, cu sisteme financiar-monetare mai fragile și cu rezerve valutare insuficiente, ar putea ajunge în stare de incapacitate de plată, în cazul în care ar trebui să facă față unor obligații externe importante.

Date fiind riscurile liberalizării premature a piețelor de capital *apare necesitatea examinării atente a angajamentului României de a face acest pas în anul 2004*. Eram oare pregătiți pentru aceasta sau ar fi fost mai prudent să consolidăm instituțiile noastre financiar-bancare, să perfecționăm legislația în materie și să îmbunătățim în continuare indicatorii macroeconomici și numai după aceea să dăm curs mișcărilor libere a capitalurilor?

Fondului Monetar Internațional i se mai reproșează faptul că, la crizele din Asia de sud-est, din

Rusia și din America Latină, nu a acționat prompt pentru a preveni efectul de contaminare. Dacă țările emergente în care au izbucnit crize au beneficiat de credite generoase (de ordinul miliardelor de dolari) din partea Fondului, nu același lucru se poate spune despre țările mai puțin dezvoltate, care au suferit, într-o măsură mai mare sau mai mică, efectele crizei, Aceștia le-au fost refuzate sau puternic condiționate credite de ordinul zecilor de milioane de dolari.

De teamă ca nu cumva creditele primite de la Fond să fie utilizate de țările împrumutate pentru a-și achita obligațiile ajunse la scadență față de creditorii privați, *FMI a adoptat o strategie de ajutorare condiționată*, potrivit căreia țările în cauză trebuie să-și procure o parte din resursele financiare de care aveau nevoie de pe piața privată de capital, în condiții oneroase.

Această măsură nu a fost însă experimentată, cum ar fi fost normal, pe țări mari ca Rusia, Brazilia sau Coreea de Sud, ci pe țările mult mai mici și cu un potențial economic redus, ca Ecuador, Ucraina, Pakistan și România. Folosită drept cobai pentru experimentarea noii strategii a FMI, țara noastră a trebuit să facă eforturi deosebite pentru a acoperi vârful de plăți legate de serviciul datoriei sale externe. În anul 1999, serviciul datoriei noastre externe se ridica la 3 057 milioane de dolari SUA, iar rezerva valutară (exclusiv aurul) la numai 1 662 milioane. În această situație, România avea la îndemână două soluții, una mai riscantă decât cealaltă: să nu-și achite obligațiile externe ajunse la scadență și să ceară rescadențarea lor sau să și le onoreze consumându-și integral rezervele valutare. Cum nici una dintre acestea nu era

⁵ *Ibidem*, p. 109.

convenabilă, singura soluție care ne putea salva de la criza devenită iminentă era apelul la credite externe și în primul rând la intervenția FMI, cu care autoritățile de la București negociaseră un nou aranjament *stand-by*. Deși condițiile extrem de dure impuse de Fond fuseseră acceptate de partea română, pentru a obține tranșa a doua a creditului, FMI a mai solicitat României să colecteze de pe piețele private de capital circa 350 milioane de dolari. Cu toate eforturile depuse, nu s-au putut obține decât 208 milioane, băncile private străine, profitând de situația dificilă a României, pretindeau dobânzi de 16–20% pe an la valoarea nominală.

În cele din urmă, România a reușit să-și achite integral serviciul datoriei externe, fără suportul creditului pe care era îndreptățită să-l primească de la Fond. Atitudinea FMI față de țara noastră a fost cu atât mai greu de înțeles cu cât dificultățile privind balanța de plăți cu care se confrunta România fuseseră provocate nu atât de cauze interne, cât mai ales de factori externi. Este vorba de consecințele crizei din Rusia și de efectele directe și indirecte dezastruoase ale războiului împotriva Iugoslaviei estimate la miliarde de dolari.

Este important de remarcat faptul că între Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială există relații de strânsă colaborare. Astfel, obiectivele cuprinse în Memorandumul cu privire la politica economică a guvernului, a căror îndeplinire condiționează eliberarea tranșelor creditului aprobat de Fond, se regăsesc într-o formă detaliată în Acordul de împrumut încheiat cu BIRD. Nerealizarea acestora atrage după sine nu numai rezilierea Aranjamentului de credit *stand-by*,

dar și întreruperea derulării împrumutului aprobat de Banca Mondială. Invers, în cazul în care încheierea unui Acord de împrumut cu BIRD precede Aranjamentul de creditare aprobat de FMI, Fondul pretinde ca obiectivele convenite cu Banca să se regăsească integral în Memorandumul cu privire la politica economică a guvernului țării beneficiare de credit.

O perfectă sincronizare a activității celor două instituții nu poate să fie decât benefică țărilor împrumutate. Aceasta însă numai în măsura în care creditele FMI și împrumuturile Băncii Mondiale se sprijină pe programe de măsuri adaptate perfect la condițiile concrete ale țării beneficiare de sprijinul celor două instituții. Or, practica a arătat că FMI aplică programe comune tuturor țărilor în curs de dezvoltare sau celor aflate în tranziție, axate pe privatizarea/lichidarea întreprinderilor de stat, restructurarea sectorială, liberalizarea prețurilor și tarifelor, a cursului de schimb, a comerțului exterior și a pieței de capital, convertibilitatea monedei naționale etc.

Nu sunt izolate vocile care reproșează Fondului Monetar Internațional că, preocupat de stabilitatea macroeconomică, pierde din vedere problemele sociale ale țărilor, nu caută soluții viabile pentru inserția în activitate a salariaților care și-au pierdut locurile de muncă, nu manifestă preocupare pentru stoparea extinderii sărăciei, pentru ameliorarea condițiilor de viață ale păturilor largi ale populației. Considerând că FMI s-a îndepărtat tot mai mult de la scopul pentru care a fost creat, că promovează politici discriminatorii față de țările în curs de dezvoltare și se amestecă în treburile interne ale țărilor beneficiare

de credite, impunându-le adesea măsuri nerealiste, *tot mai mulți specialiști solicită reformarea acestei instituții*.

Criticile tot mai ascutite îndreptate împotriva politicilor promovate au determinat instituțiile financiare internaționale să adopte o poziție mai flexibilă față de cerințele țărilor în curs de dezvoltare.

Astfel, în anul 2001, la reuniunea de la Doha – Qatar s-a convenit ca noua rundă de negocieri comerciale multilaterale să constituie *o rundă a dezvoltării*, adică să vizeze nu numai deschiderea și mai largă a piețelor, dar și eliminarea unor dezechilibre produse în trecut. FMI și BIRD vorbesc mai mult de sărăcie, iar Banca Mondială pare să-și fi reamintit de prevederea din statutul său, potrivit căreia *Banca și reprezentanții acesteia nu vor interveni în treburile politice ale vreunui stat membru și nici nu se vor lăsa influențați în deciziile lor de orientarea politică a statului membru în cauză*. Deciziile lor se vor baza exclusiv pe considerente economice, apreciate cu obiectivitate (art. IV, secțiunea 10). În acest spirit, Banca Mondială dorește „[...] *ca angajamentul de a pune «frâiele în mâinile țării» să fie respectat în cadrul programelor pe care aceasta le desfășoară în multe țări*”⁶.

Orientarea activității instituțiilor specializate ale ONU, și în mod deosebit a Fondului Monetar Internațional, a Băncii Mondiale și a Organizației Mondiale a Comerțului, mai mult spre problemele cu care se confruntă țările în curs de dezvoltare, ar putea atenua disparitățile dintre acestea și țările industrializate, ar putea favoriza integrarea în economia mondială a tuturor țărilor, indiferent de mărimea și de potențialul lor economic,

⁶ Joseph E. Stiglitz *Op. cit.*, p. 330.

ar face mai credibil și mai eficace procesul globalizării.

O abordare mai echilibrată a problemelor economice și a celor sociale ale omenirii ar face ca globalizarea să inspire speranțe și scepticilor și potrivnicilor acestui proces, iar adepților le-ar întări convingerea că merită să acționeze cu și mai multă vigoare pentru ca drumul spre integrarea mondială a tuturor țărilor să fie ferit de obstacole de tot felul.

Așa cum arătam la început, în lume există susținători și potrivnici ai globalizării. Între cei care sprijină fără rezerve globalizarea și cei care o resping fără drept de apel, nu se poate încheia un dialog, o dezbatere constructivă, care să-i evidențieze și laturile pozitive, dar și tarele. În afară de extremiști (fundamentalisti), există nu puțini teoreticieni care abordează în mod nuanțat fenomenul globalizării. Unii dintre aceștia (Thomas Friedman, Manuel Costells, Anthony Giddens ș.a.) susțin globalizarea, dar îi semnalează totodată carențele, inconvenientele și efectele adverse, propunând măsuri de restructurare a instituțiilor care o gestionează.

Cercetări consacrate asimetriilor informaționale (efectuate de George Akerloff, Michael Spence și Joseph E. Stiglitz, pentru care au primit Premiul Nobel pentru economie în 2001) au demonstrat că nu se poate vorbi de un progres tehnologic uniform, care să ducă la egalizarea condițiilor economice.

Sintetizând rezultatele procesului de globalizare, J. E. Stiglitz consideră că „*globalizarea în sine nu este nici bună, nici rea. Ea poate face foarte mult bine, iar pentru țările din*

Asia de Est, care au îmbrățișat globalizarea în condițiile impuse de ele, în ritmul impus de ele, aceasta a fost extrem de folositoare, în ciuda pasului înapoi reprezentat de criza din 1997. Dar în multe părți ale lumii, ea nu a adus foloase comparabile. Pentru mulți, globalizarea seamănă mai mult cu un dezastru total”⁷.

După opinia lui Daniel Dăianu, globalizarea a fost favorizată de evoluții tehnologice și de politici diferite de liberalizare a comerțului și a piețelor financiare, iar efectele acesteia sunt contradictorii. În concluzie, nu orice globalizare este generatoare de progres social.⁸ În continuare, D. Dăianu scrie: „*Într-o lume cu multe imperfecțiuni și asimetrii, integrarea trebuie gestionată pentru a-și arăta binefacerea. Această concluzie este valabilă și pentru România, care se află sub presiunea forței gravitaționale a Uniunii Europene și dorește să se alăture acestui club economic și politic. Dar integrarea nu poate fi automată și nici nu poate avea loc [...] în lipsa unei strategii care să țină cont de asimetrii și echilibre precare*”⁹.

Rolul profesioniștilor financiar-contabili în contextul procesului de globalizare

În general, în procesul de globalizare rolul profesiilor legate de finanțele statelor și ale entităților economice este din ce în ce mai important. Necesitatea adoptării unui limbaj comun, a unei abordări transparente și inteligibile a eficienței operațiunilor cu componență financiară a dus la elaborarea, în profil zonal la început, de standarde internaționale de raportări financiare, de standarde internațio-

nale de audit, de evaluare, inclusiv a unor standarde de ordin financiar-fiscal. Diferite organisme internaționale, precum IFAC, cu componenta sa IAASB – a emis standarde de raportări financiare și de audit, precum și un important Cod Etic. În plan european, Directivele europene au impus o anumită conduită profesioniștilor financiar - contabili. În Statele Unite ale Americii au fost elaborate standardele US GAAP și Japonia și-a adoptat propriile standarde în domeniu.

După celebrele scandaluri Enron, WorldCom și Parmalat, exigența în domeniul profesiilor financiar – contabile a crescut considerabil. Aceasta cu atât mai mult cu cât dezvoltările în planul globalizării impun tendințe de specializare în cadrul profesiei financiar – contabile, fapt ce impune cu siguranță și promovarea unui cadru adecvat de cooperare interdisciplinară. Ceea ce se cere actualmente este un înalt nivel de profesionalism pentru aplicarea la un nivel calitativ corespunzător a standardelor și principiilor etice recunoscute internațional.

De asemenea, este utilă de urmărit și de analizat prin prisma efectelor tendința de convergență între standardele internaționale, cum este cea dintre IFRS și US GAAP.

Comentând pe marginea crizei financiare globale, noul președinte al IFAC, Robert Bunting¹⁰, fost președinte al Institutului American al Contabililor Publici Autorizați și membru al Board-ului IFAC încă din 2005, aprecia: „*Criza financiară ne-a demonstrat, în mod clar, cât de interdependente sunt piețele globale. Acest fapt face ca inițiativele IFAC care vizează convergența standardelor internaționale să devină și mai urgente.*

⁷ *Ibidem*, p. 53.

⁸ Daniel Dăianu, Radu Vrânceanu, *Op. cit.*, p. 311.

⁹ *Ibidem*, p. 311–312.

Convergența cu un singur set de standarde pentru contabilitate și audit, de înaltă calitate este esențială pentru asigurarea calității serviciilor oferite de această profesie și este vitală pentru operațiunile eficiente de pe piețe și pentru promovarea comerțului internațional și investiții.”

În orice caz, depășirea actualei crize economice este un proces a cărui durată nu poate fi anticipat cu certitudine, dar este limpede că profesioniștii financiar – contabili au un rol important în recăpătarea încrederii investitorilor și finanțatorilor, ca un pas esențial în relansare.

Concluzii, în actualitate

Carențele procesului de globalizare au ieșit la iveală pregnant și în desfășurarea evenimentelor care au marcat actuala criză economică internațională. Astfel, a devenit clară ineficiența sau chiar inexistența unor instrumente de stăpânire a exceselor în „manevrarea” valorilor mobiliare, a pieței de capital în general, dar și în finanțarea fără suport în active reale a unor afaceri imobiliare.

Cum reverberațiile unor seisme financiare în cazul unor crize – și mai ales în această criză pe care o traversăm – nu cunosc granițe și efectele sunt cu atât mai dureroase în țările cu economie emergentă, în opinia noastră, cu toate beneficiile globalizării, statele sunt obligate să țină cumpăna cu interesele naționale. Învățămintele istoriei – la câteva din acestea s-au făcut referiri în articolul de față – îndeamnă la câteva reflecții.

Ideea centrală constă în aceea că raporturile dintre state sunt con-

struite pe bază de interese și, în primul rând, pe interesele economice ale celor mari și puternici.

În relațiile comerciale, de cooperare, financiare ori de altă natură dintre țări cu grade diferite de dezvoltare, cele cu un mare potențial economic, tehnic și militar au mari șanse să încline balanța în favoarea lor, să obțină avantaje nejustificate din partea țărilor în curs de dezvoltare sau în tranziție. De aceea, țările din urmă, din rândul cărora face parte și România, au datoria să vegheze ca interesele lor să nu fie nesocotite de partenerii lor mai puternici, așa cum s-a întâmplat, nu o dată, de-a lungul istoriei.

Astfel, interesul național cere – în conformitate cu principiile dreptului internațional – ca schimburile comerciale cu străinătatea să se facă în condiții reciproc avantajoase și fără ingerințe în treburile interne ale statelor;

- în politica de comerț exterior să se țină seama atât de interesele producătorilor autohtoni, cât și de cele ale consumatorilor, de raționalitatea imediată și de largă perspectivă a măsurilor de protecție și, respectiv, de liberalizarea schimburilor comerciale cu străinătatea;
- în construirea raporturilor de cooperare internațională să se evite favorizarea agenților economici străini în detrimentul celor autohtoni;
- la contractarea de împrumuturi în străinătate să se respingă cu hotărâre condițiile politice, militare sau de altă natură care ar aduce prejudicii economiei naționale sau ar știrbi suveranitatea națională și integritatea teritorială;
- să se respecte cu rigurozitate

regula de aur, potrivit căreia, o societate nu trebuie să consume mai mult decât produce. În consecință:

- să se evite cu obstinație apelul la împrumuturi externe pentru acoperirea deficitului bugetar determinat de cheltuieli neproductive sau de cheltuieli productive având o slabă eficiență economică;
- să nu se piardă din vedere faptul că între circulația monetară și situația financiară a țării există raporturi de intercondiționare, iar aceste două componente reflectă starea bună sau precară a economiei. Economiiștii financiari nu trebuie făcuți responsabili de dezechilibrele financiare, înregistrate atunci când economia reală șchioapătă, dar nici nu trebuie să fie gratulați atunci când folosesc instrumente neadecvate pentru influențarea proceselor economice, chiar dacă acestea au fost sugerate de prestigioase instituții străine.

În concluzie, diversitatea opiniilor cu privire la globalizare și la efectele așteptate de la aceasta, atât de contradictorii, *ne îndeamnă la prudență, la moderație și la evitarea fetișizării acestui proces.*

Bibliografie

- Bunting Robert, *Discurs la preluarea funcției de președinte al IFAC*, www.ifac.org
- Dăianu Daniel; Vrâncianu Radu, *România și Uniunea Europeană*, 2002
- Stiglitz Joseph E., *Globalizarea Speranțe și deziluzii*, 2003
- Revista „Audit Financiar” nr.1/2007, nr.2/2007, nr.1/2009

Modelarea proceselor de afaceri și avantajele sale pentru misiunea de audit financiar

Dragoș MANGIUC*

Abstract

The Business Process Modeling and Its Potential Effects at the Level of the Financial Audit Mission

The Unified Modeling Language (UML) became a de facto standard in the field of information systems analysis and design during the last decade, and its scope and applications constantly increased. Among this language's auxiliary applications (called extensions), the business process modeling extension is particularly important, due to the large area of applicability as well as the interdisciplinary aspects of the implementation areas. The present paper is an attempt to familiarize financial audit professionals with the field of business modeling, including a proposal and an analysis of an original way of using business modeling for the benefit of the financial audit mission: building business models for the business processes which are to be audited, in order to accustom the audit team with the audit object (the entity), as prescribed by the International Standard on Auditing 315 - Understanding the Entity and Its Environment and Assessing the Risks of Material Misstatement. As seen by the author, this approach has important benefits for the financial auditor, as it requires no high level of computer knowledge; it does affect neither the auditor's independence, nor his professional reason. This approach is only meant to transform the understanding of the audited entity and its environment in a coherent and well-structured process, and is, in our opinion, fully compatible with the financial audit mission's objectives, the financial auditor's interests, as well as the ISA 315's requests.

Key words: Business modeling, business process, unified modeling language, business entity, financial audit mission

Cuvinte cheie:

**modelarea proceselor de afaceri,
limbaj unificat de modelare, familiarizarea
cu entitatea auditată, misiune de audit
financiar**

Introducere

Modelarea de afaceri, numită și *modelarea proceselor de afaceri* reprezintă un domeniu relativ nou de aplicabilitate pentru limbajul unificat de modelare¹ (*Unified Modeling Language - UML*). Modelele de afaceri permit

descrierea proceselor de afaceri în termeni specifici UML, în special *activități și colaborări*.

Trebuie menționat că scopul efectiv al acestui tip de modelare variază de la necesitatea de a cunoaște activitatea entității economice pentru care se realizează sistemul informatic până la intenția de a îmbunătăți sensibil procesele de afaceri ale acesteia². În afara unor situații extreme, în care se intenționează re-proiectarea întregii organizații, aria de cuprindere a modelării se limitează la un proces sau la un set de procese de afaceri. Pe măsură ce tot mai multe procese de afaceri se realizează în mediu virtual, fiind complet

* Lector dr., A.S.E. București, mangiuc@gmail.com.

1 Eriksson, Hans-Erik, Penker, Magnus – *Business Modeling with UML*, Open Training Publishing, 2007.

2 Havey, Michael – *Essential business process modeling*, O'Reilly Publishing, 2005, ISBN 0596008430, 9780596008437, pag. 34.

sau predominant informatizate, modelarea de afaceri devine o tehnică esențială pentru asigurarea adecvării sistemului informatic cu procesul de afaceri pe care îl realizează.

Spre deosebire de *re-ingineria proceselor de afaceri*, care își propune în mod explicit modificarea acestora, modelarea proceselor de afaceri încearcă, în majoritatea cazurilor, o *documentare printr-o metodă vizuală a felului în care o entitate economică își desfășoară activitatea*³.

Metodologia de cercetare

Articolul sintetizează o parte semnificativă a unei cercetări doctorale, ale cărei rezultate finale au fost prezentate public în vederea validării de către comunitatea științifică și academic-universitară. Obiectivul principal al acestei cercetări l-a constituit identificarea unor noi arii de aplicabilitate a tehnologiilor informatice moderne în domeniul auditului financiar.

În scopul prezentării unor opinii valide și argumentate cu privire la modalitățile practice de augmentare a eficienței unei misiuni de audit financiar prin recursul la tehnologiile informației, propunerile autorului au fost precedate de un proces amplu de documentare și analiză critică a literaturii de specialitate, ceea ce a permis familiarizarea cu principalele curente de opinie existente în domeniu, precum și cu nivelul actual de interconectare între disciplinele de natură informatică și disciplina de audit financiar. În măsura în care a fost posibil, s-a încercat identificarea așteptărilor practicienilor din domeniu, atât pe baza unor chestionare, cât și prin interviu direct.

De asemenea, în cazul preluării exacte sau sintetice a opiniilor altor autori sau a rezultatelor unor cercetări anterioare, aceasta s-a realizat cu menționarea explicită și detaliată a sursei citate.

Prin publicarea în cadrul unei reviste cu răspândire atât în domeniul teoreticienilor, cât și al practicienilor auditului financiar, autorul încearcă obținerea unei validări suplimentare a opiniilor sale, confirmarea sau infirmarea importanței științifice și aplicative a acestora fiind binevenită.

Modelarea de afaceri – potențial instrument de lucru pentru auditorul financiar

Modelarea de afaceri a apărut ca urmare a necesității echipei de proiectare de a afla răspunsurile la o serie de întrebări de importanță vitală pentru succesul proiectului, cum ar fi:

- Cum se poate stabili dacă au fost identificate toate cazurile de utilizare?
- Ce activități realizează utilizatorii înainte de a folosi sistemul informatic?
- Care este valoarea adăugată de sistemul informatic procesului de afaceri?
- Care este procesul de afaceri care se va baza pe sistemul informatic realizat?

Indiferent de tipul sistemului informatic ce urmează a fi implementat în cadrul unei organizații, aceasta are deja procese de afaceri în derulare, iar viitoarele aplicații vor fi utilizate de către persoane implicate deja în respectivele procese de afaceri. Pentru a se asigura că dezvoltă o soluție capabilă să își satisfacă utilizatorii, echipa de dezvoltare trebuie să ia în considerare o serie de factori:

- Mediul în care va funcționa viitorul sistem informatic;
- Rolurile și responsabilitățile viitorilor utilizatori;
- Obiectul procesului de afaceri, ca bază în dezvoltarea sistemului informatic.

În ultimii ani s-a dezvoltat un nou mod de percepție a proiectării sistemelor informatice destinate mediului economic, conform căruia perspectiva internă a afacerii este punctul de vedere optim pentru înțelegerea noului sistem informatic ce urmează a fi realizat⁴. Această abordare devine esențială în cazul sistemelor de *e-business* sau de comerț electronic, bazate pe tehnologii Internet, așa cum sunt *serviciile Web*. Succesul implementării unui asemenea sistem depinde în mod esențial de acuratețea cu care emulează procesele de afaceri din „lumea reală”, exploatând totodată noile tehnologii și noile canale de comunicare. O aplicație de *e-business* corect proiectată

3 Zairi, M., Sinclair, D. – *Business Process Re-Engineering And Process Management*, Business Process Re-engineering & Management Journal, 1995, disponibil on-line la adresa www.emeraldinsight.com.

4 Kulak, Daryl, Guiney, Eamonn – *Use Cases: Requirements in Context*, Addison-Wesley Publishing, 2003, ISBN 0321154983, 9780321154989, pag. 56.

și implementată permite furnizorului de servicii să opereze mai eficient, iar beneficiarului de servicii (clientul) să fie servit mai bine și mai prompt. De exemplu, în cazul serviciilor de audit prestate în mediu electronic, dacă serviciul oferit *on-line* (serviciul de *audit continuu*) nu va avea aceeași calitate cu serviciul oferit prin metode clasice (misiune de audit), acesta nu va mai fi utilizat, iar eforturile de analiză, proiectare și implementare vor reprezenta pierderi pentru auditor. O propunere detaliată a unei soluții practice de implementare a acestui serviciu, bazată pe modelarea proceselor de afaceri, va fi prezentată într-un articol viitor.

Un avantaj esențial al modelării proceselor de afaceri este obținerea unui set mai complet de cerințe, ca metodă de asigurare a integrării noului sistem informatic în cadrul organizației. Odată ce modelele de afaceri au fost realizate, stabilirea unor corespondențe între cerințele sistemului și modele va conduce la o integrare puternică a modificărilor procesului de afaceri cu dezvoltarea noului sistem informatic, cele două urmând a se realiza în paralel. În cazul unei aplicații informatice de asistare a auditului financiar, indiferent de domeniul specific în care se situează (planificarea misiunii, acceptarea misiunii, evaluarea controlului intern, raportare etc.), restricțiile generale de natura costului sunt dublate de un alt set de cerințe, de importanță crucială, referitoare la calitatea produsului finit, deoarece de calitatea aplicației depind o serie de concluzii ale misiunii, opinia acordată de auditor și, în ultimă instanță, reputația acestuia.

În opinia autorului, recurgerea la modelarea proceselor de afaceri cu ajutorul UML influențează în mod pozitiv atât costul, cât și calitatea sistemului informatic, astfel:

- Sub aspectul costului:
 - *Înțelegerea rapidă și completă a obiectului modelat* – dezvoltarea unui set de modele ale procesului de afaceri poate reduce costul general al proiectării și implementării, deoarece nivelul superior de familiarizare cu procesul de afaceri poate elimina o parte din iterațiile necesare în cadrul procesului;
 - *Accesul la utilizatorii direcți ai sistemului informatic* – în numeroase cazuri, viitorii utilizatori ai sistemului informatic, a căror opinie este esențială pentru acceptarea acestuia, nu sunt prezenți la discuțiile realizate în scopul stabilirii cerințelor. Existența modelelor de afaceri nu

rezolvă complet această problemă, dar o poate reduce, deoarece solicitările echipei de dezvoltare pentru *feed-back* și comentarii pot fi corect direcționate;

- *Posibilitatea testării încă din fazele incipiente ale proiectului* – costul identificării erorilor este cu atât mai mare cu cât proiectul este mai avansat. În plus, cele mai periculoase și costisitoare erori nu sunt cele la nivelul codului sursă, ci erorile din cerințele inițiale, care pot fi evitate sau identificate rapid pe baza unui model al procesului de afaceri;
- *Suportul pentru dezvoltarea iterativă* – în cazul sistemelor informatice complexe, adoptarea unui proces iterativ nu mai este o opțiune, ci un imperativ. Fiecare iterație este definită pe baza unei decizii a managerului de proiect, în funcție de nivelul riscului și funcționalitatea prototipului obținut. Prin înțelegerea mai profundă a elementelor procesului de afaceri, managerul de proiect poate adopta decizii avizate, reducând numărul de iterații necesare și crescând eficiența generală a demersului.
- Sub aspectul calității:
 - *Armonizarea între arhitectura procesului de afaceri și arhitectura sistemului informatic* – structura sistemului informatic trebuie să fie permeabilă la schimbare (să fie *sustenabilă*). Deoarece schimbarea poate veni din direcția procesului de afaceri și nu din cea a tehnologiilor informatice, sistemul informatic trebuie structurat în concordanță cu abstractizarea acestui proces, iar modelarea de afaceri furnizează exact această abstractizare, permițând înțelegerea sa de către toți cei implicați;
 - *Creșterea gradului de adecvare a sistemului* – modelarea proceselor de afaceri, un cadru conceptual comun și un limbaj inteligibil atât pentru experții în domeniul afacerii, cât și pentru programatori, conducând la realizarea unor sisteme care se adresează unor necesități reale ale procesului de afaceri;
 - *Constituie fundamentul pentru dezvoltarea paralelă a sistemului informatic* – utilizarea unui cadru conceptual comun permite ca definirea, proiectarea, implementarea și testarea să se desfășoare în paralel, fiind bazate pe același set de informații;

- *Armonizarea perspectivelor* – prin intermediul modelării de afaceri, toate părțile implicate au un punct de pornire comun, pe baza căruia se pot stabili echipele și se pot repartiza sarcinile;
- *Obținerea unor sisteme robuste* – Modelarea de afaceri descrie procesele reale într-o manieră exhaustivă care acoperă aspecte legate de definirea cerințelor, raportarea rezultatelor la cerințe, testarea pentru asigurarea calității etc, rezultând un nivel superior de control al calității.

Modelarea de afaceri nu reprezintă o perspectivă complet nouă, dar utilizarea limbajului UML în acest scop permite comunicarea eficientă între analiștii proceselor de afaceri și analiștii sistemului informatic⁵. Tabela 1 descrie notația UML specifică modelării proceselor de afaceri, asemănătoare notației clasice, dar,

totuși, având o serie de diferențe care să permită distincția între elementele de afaceri și cele de sistem informatic.

Avantajul utilizării UML pentru modelarea proceselor de afaceri rezidă în posibilitatea de a utiliza o notație comună, standardizată și cunoscută pentru toate cerințele demersului de modelare, inclusiv la nivelul instrumentelor informatice de asistare sau de modelare vizuală.

Aplicabilitatea modelării de afaceri în domeniul auditului financiar este, în opinia autorului, una evidentă: o descriere detaliată a procesului de afaceri permite auditorului o familiarizare mai bună cu modul de organizare și funcționare al entității auditate, ceea ce, conform prevederilor standardelor internaționale de audit, reprezintă un element obligatoriu al oricărei misiuni de audit financiar.

Tabela 1 - Ideograme UML specifice modelării proceselor de afaceri

Ideogramă	Denumire	Definiție UML
	Actor de afaceri (<i>business actor</i>)	O persoană sau un sistem din afara procesului de afaceri, care interacționează cu acesta.
	Lucrător (<i>business worker</i>)	Un rol din interiorul procesului de afaceri, care interacționează cu alți lucrători utilizând entitățile de afaceri.
	Entitate de afaceri (<i>business entity</i>)	Un element utilizat de lucrători pentru a-și îndeplini misiunea în cadrul procesului de afaceri.
	Caz de utilizare de afaceri (<i>business use case</i>)	O secvență de acțiuni din cadrul procesului de afaceri, care generează rezultate observabile, cu semnificație pentru un anumit actor. Poate reprezenta un întreg proces de afaceri.
	Realizarea unui caz de utilizare de afaceri (<i>business use case realization</i>)	O colecție de diagrame prezentând modul în care lucrătorii și entitățile de afaceri sunt amplasați pentru a realiza procesul de afaceri.
	Unitate organizatorică (<i>organizational unit</i>)	O colecție de lucrători, entități, relații, realizări ale cazurilor de utilizare, diagrame etc. destinată structurării modelului prin divizare în componente gestionabile.

⁵ Kettinger, W.J., Teng, J.T.C., Guha, S. – *Business Process Change: A Study of Methodologies, Techniques, and Tools*, Management Information Systems Quarterly, 1997, disponibil on-line la adresa www.misq.org

Standardul internațional de audit ISA 315 – *Cunoașterea entității și mediului său și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă*⁶ specifică:

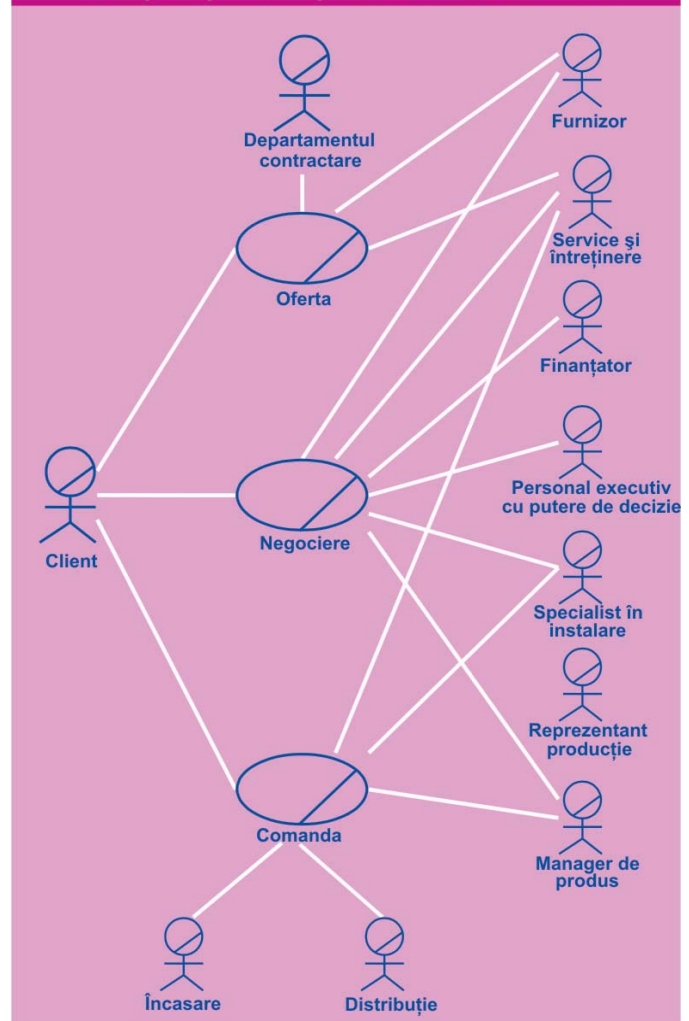
„Auditorul trebuie să ajungă să obțină o cunoaștere a entității și a mediului său, inclusiv controlul intern al acesteia, suficient pentru a identifica și evalua riscurile existenței denaturărilor semnificative ale situațiilor financiare fie că acestea se datorează fraudei, fie erorilor și suficient pentru a pune la punct și aplica proceduri de audit suplimentare.”

Același standard, precum și o serie de norme care îl completează, specifică posibilitatea utilizării mijloacelor informatice de asistare pentru atingerea acestui obiectiv: diagrame de flux, grafice, desene schematice. Includerea unui proces formalizat și larg acceptat de modelare vizuală în cadrul acestor practici nu poate fi decât benefică. Deoarece obiectivul auditorului îl reprezintă înțelegerea proceselor și a fluxurilor de activități ale căror rezultate financiare le analizează, elementul de maximă importanță nu este respectarea cerințelor unui proces de modelare, ci sugestivitatea și reprezentativitatea rezultatelor (diagramelor) obținute. Un prim pas necesar în această direcție ar putea fi definirea unei diagrame a cazurilor de utilizare de afaceri, reprezentând interacțiunile dintre serviciile oferite de entitatea auditată (cazuri de utilizare) și cei care beneficiază de respectivele servicii (actorii).

Figura următoare (Figura 1) reprezintă un exemplu de utilizare a unei asemenea diagrame pentru descrierea unui proces de contractare, în cazul unei entități economice cu activitate de producție pe bază de comenzi.

Această perspectivă poate fi utilizată ca punct de plecare pentru o documentare detaliată a tuturor activităților care descriu procesul de afaceri reprezentat în cazurile de utilizare. Documentarea se poate realiza în limbaj natural (o descriere într-un document de tip text) sau vizual, prin intermediul unei diagrame de activități. Deși poate părea redundantă, o documentare exhaustivă poate include ambele modalități de descriere, deoarece unii membri ai misiunii de audit pot considera reprezentarea UML criptică sau inaccesibilă.

Figura 1 - Diagrama cazurilor de utilizare din perspectiva procesului de afaceri

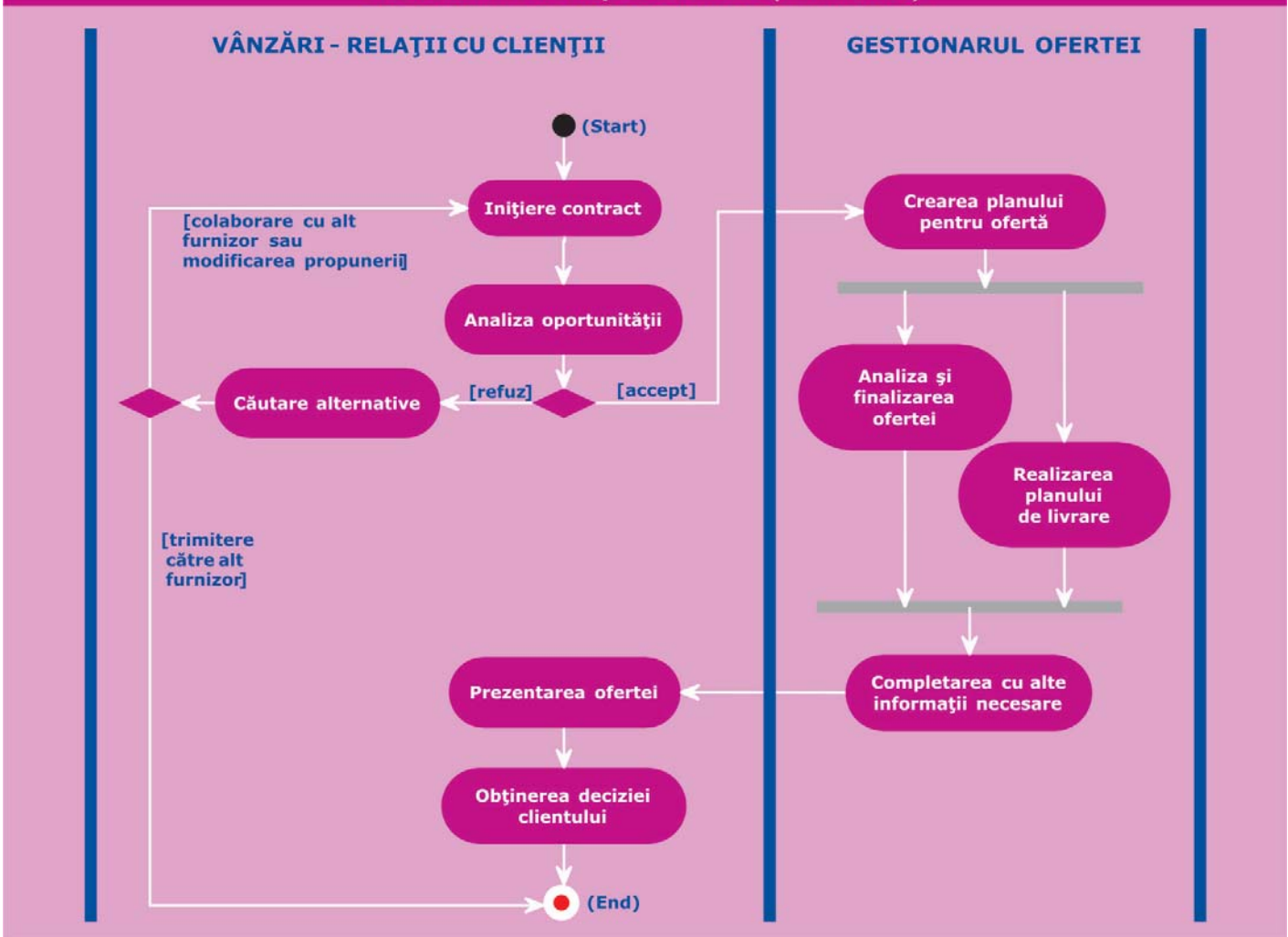
Diagramele de activități vor descrie procesul de afaceri utilizând fluxurile de activități și informații din structura acestuia. Fiecare diagramă trebuie să furnizeze o ilustrare simplă și intuitivă a următoarelor elemente:

- Conținutul propriu-zis al unui flux;
- Activitățile care se pot desfășura în paralel (prin intermediul barelor de sincronizare);
- Eventualele alternative de realizare a fluxului de activități (prin intermediul punctelor de decizie și al celor de fuziune);

Prin intermediul diagramelor de activități se pot descrie și rolurile sau zonele de responsabilitate în cadrul

6 International Federation Of Accountants (I.F.A.C.) – *International Standard On Auditing 315 Understanding The Entity And Its Environment And Assessing The Risks Of Material Misstatement*, Handbook Of International Auditing, Assurance, And Ethics Pronouncements, 2008, Vol.1.

Figura 2 - Detalierea unui caz de utilizare prin intermediul unei diagrame de activități cu două arii de responsabilitate (*swimlanes*)

procesului de afaceri, stabilindu-se ce acțiuni realizează fiecare participant la proces⁷. Rolurile sunt reprezentate prin intermediul unor coloane (*swimlanes*), suprapuse peste diagrama propriu-zisă, indicând participanții la respectivul flux de activități. În figura următoare (Figura 2) este detaliat cazul de utilizare *Ofertă*, prezentat în diagrama cazurilor de utilizare aferentă procesului de afaceri (Figura 1).

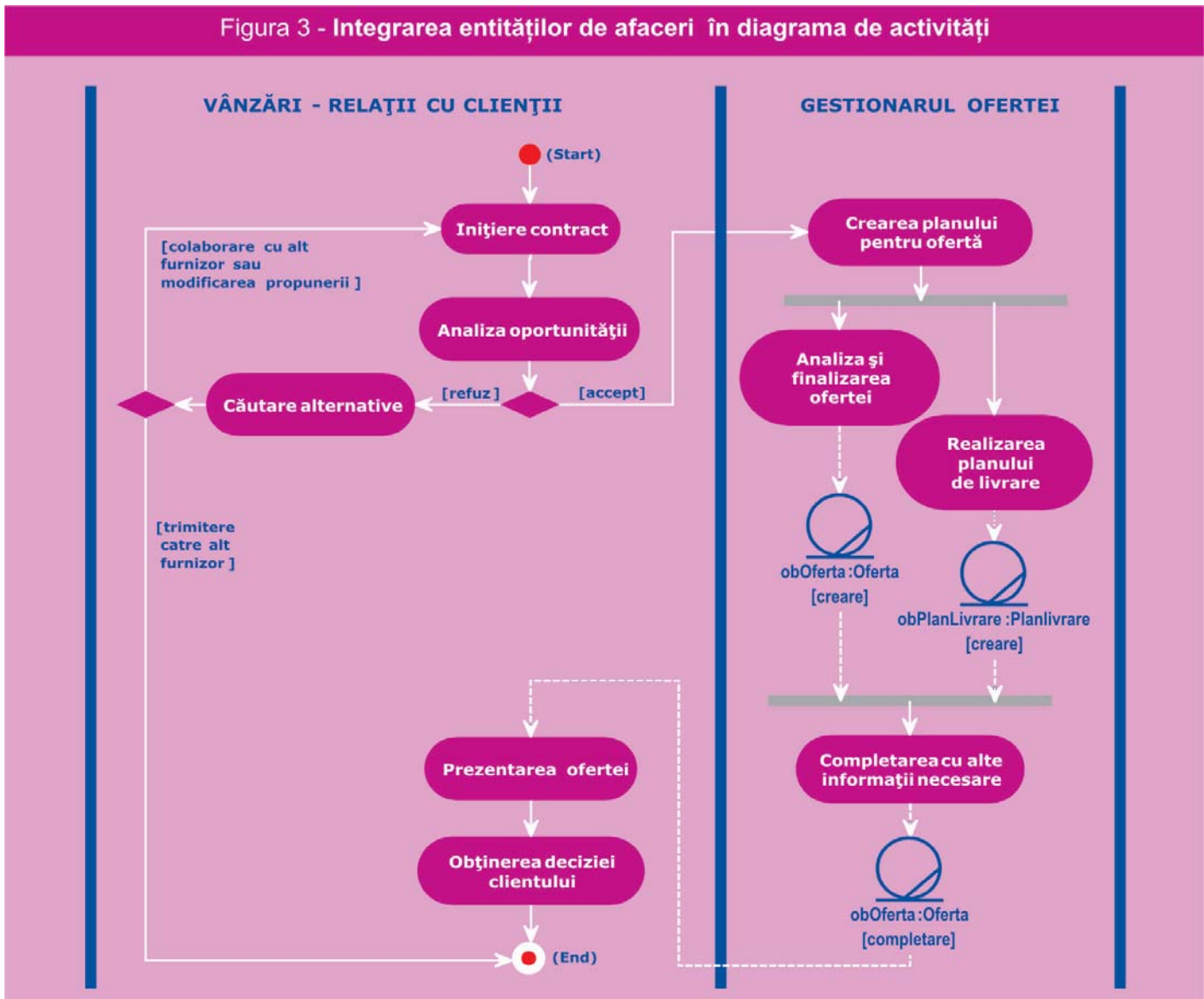
Reprezentarea rolurilor este opțională pentru o diagramă de activități. O metodă curentă de organizare a acestor diagrame presupune realizarea unei diagrame de activități cu caracter general, în cadrul căreia nu se specifică rolurile, ci numai fluxul general al procesului, cu „macro-activitățile”, completată apoi cu un set

de diagrame detaliate, care utilizează mai multe coloane (*swimlanes*) pentru a descrie detaliat responsabilitățile fiecărui *lucrător*. În afara ariilor de responsabilitate și a activităților specifice, diagramele de activități pot prezenta și *entitățile de afaceri* implicate în aceste activități. Entitățile de afaceri pot fi considerate obiecte care suportă operații de creare, actualizare sau utilizare pe parcursul procesului de afaceri. În această categorie se pot include documente, unități organizatorice sau structuri de date afectate de fluxul activităților.

Figura următoare (Figura 3) descrie o variantă a diagramei anterioare (Figura 2), completată cu entitățile de afaceri participante:

⁷ Dumas, M., Hofstede, AHM – *UML Activity Diagrams as a Workflow Specification Language*, Lecture Notes In Computer Science, Springer Publishing, 2001.

Figura 3 - Integrarea entităților de afaceri în diagrama de activități

În accepțiunea de afaceri, *diagrama de clase* descrie structura internă a unui proces de afaceri⁸. Fiecare clasă inclusă în diagramă reprezintă fie un *lucrător* (angajat al entității), fie o *entitate de afaceri* (un element afectat de procesul de afaceri).

Prin diagrama claselor se urmărește documentarea relațiilor existente între lucrători și entitățile de afaceri, astfel încât să rezulte:

- Care dintre lucrători și entități colaborează pentru realizarea procesului de afaceri;
- Ce relații se stabilesc între entitățile de afaceri în cadrul structurii statice a procesului.

În acest fel, diagrama de clase prezintă rolul de *organigramă* a procesului de afaceri (Figura 4).

Relațiile prezentate în cadrul diagramei claselor pot fi ulterior detaliate prin intermediul unor diagrame de interacțiune: *diagrama de secvențe* și *diagrama de colaborări*. Ca regulă generală, diagramele de colaborări sunt mai ușor de realizat și de înțeles, dar diagramele de secvențe sunt mai riguroase și mai adecvate pentru reprezentarea interacțiunilor complexe. În accepțiunea de afaceri, o diagramă de colaborări documentează modul în care *lucrătorii* și *entitățile de afaceri* interacționează pentru a implementa o funcție a procesului, arătând mesajele pe care aceștia le schimbă în

⁸ Dennis, A., Wixom, B.H., Roth, R.M. – *Systems Analysis and Design*, Wiley Publishing, 2000, disponibil on-line la adresa www.gba.de

Figura 4 - Reprezentarea structurii procesului de afaceri prin intermediul diagramei claselor

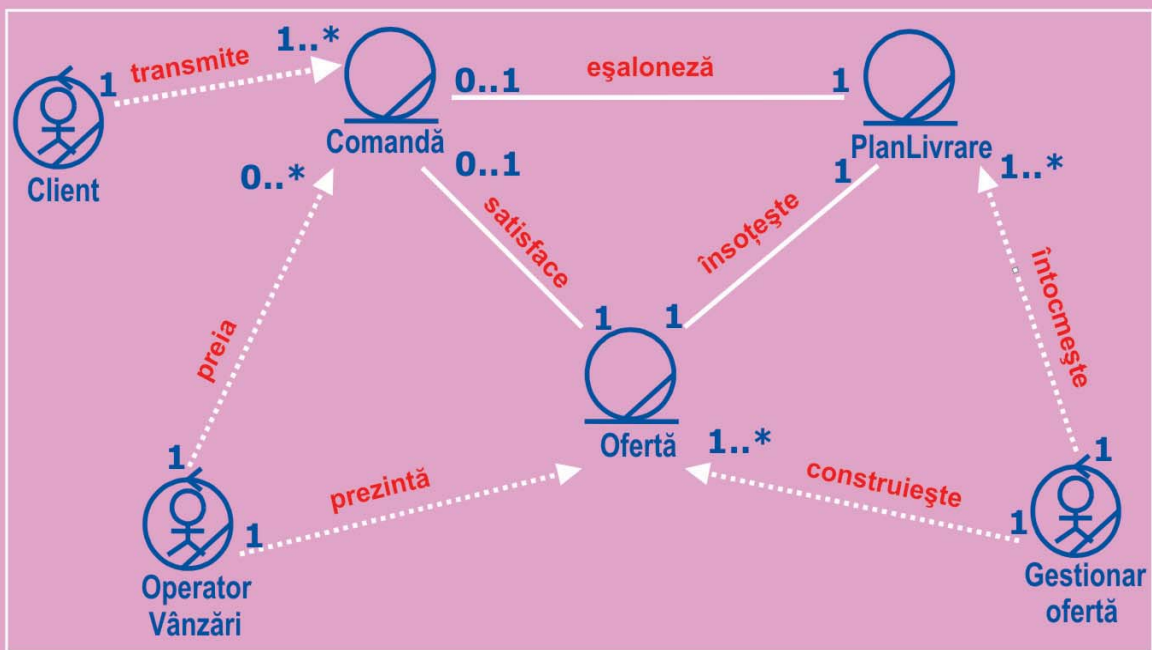
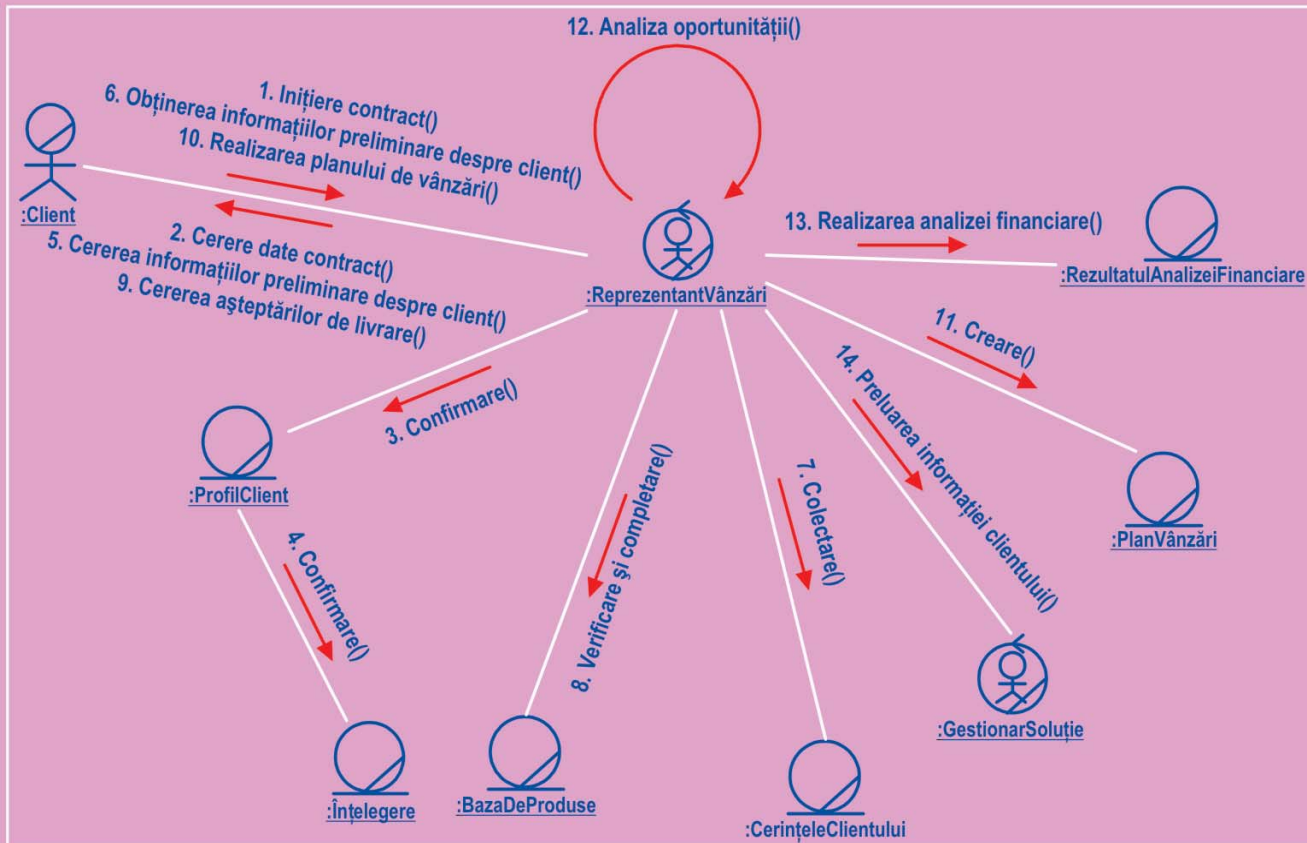

Figura 5 - Diagramă de colaborări, ca realizare a unui caz de utilizare de afaceri

scopul realizării unui caz de utilizare. Aceste diagrame pot fi utilizate ca punct de pornire al recomandărilor pentru îmbunătățirea unor procese sau sisteme de control intern, deoarece prezintă *lucrătorii* responsabili pentru realizarea fiecărei sarcini.

În figura următoare (Figura 5) este descris cazul de utilizare „Ofertă” (din figurile anterioare) prin intermediul unei diagrame de colaborări:

Concluzii

În concluzie, diagramele UML pe care auditorul le poate utiliza în scopul familiarizării cu entitatea economică auditată și mediul său de afaceri pot fi grupate în două componente majore:

- *Modelul cazurilor de utilizare de afaceri* – care privește activitatea entității economice dintr-o perspectivă externă. Acest model include o descriere a actorilor și a cazurilor de utilizare de gestiune, interacțiunile dintre actori și cazuri, precum și diagrame de activități de nivel general care prezintă fluxurile aferente fiecărui caz de utilizare;
- *Modelul obiectelor de afaceri* – care detaliază modul în care procesele de afaceri sunt implementate *intern*. Acest model conține o descriere a angajaților (prezenți ca *lucrători*), a entităților de afaceri (documente, proiecte, seturi de date etc.) cu care aceștia operează, precum și a modului de operare care conduce la realizarea procesului de afaceri (prin intermediul diagramelor detaliate de activități, al diagramelor de clase și al celor de interacțiuni).

Modelele și variantele de implementare avute în vedere se bazează în mod esențial pe paradigma *serviciilor Web* și, ca urmare, se impune delimitarea particularităților procesului de proiectare a unei aplicații Web cu ajutorul limbajului unificat de modelare.

În opinia autorului, metoda optimă de descriere a acestui proces o reprezintă recursul la extensia UML destinată modelării proceselor de afaceri⁹ descrisă anterior, deoarece permite reprezentarea lucrătorilor, fluxurilor, entităților și activităților procesului de dezvoltare prin intermediul unor notații standardizate și accesibile.

Bibliografie

- Dennis, A., Wixom, B.H., Roth, R.M. – *Systems Analysis and Design*, Wiley Publishing, 2000, disponibil *on-line* la adresa www.gbv.de
- Dumas, M., Hofstede, AHM – *UML Activity Diagrams as a Workflow Specification Language*, Lecture Notes in Computer Science, Springer Publishing, 2001, ISBN 978-3-540-42667-7
- Eriksson, Hans-Erik, Penker, Magnus – *Business Modeling with UML*, Open Training Publishing, 2007
- Havey, Michael – *Essential Business Process Modeling*, O’Reilly Publishing, 2005, ISBN 0596008430, 9780596008437, pag. 34
- International Federation Of Accountants (I.F.A.C.) – *International Standard On Auditing 315 Understanding the Entity and Its Environment and Assessing the Risks of Material Misstatement*, Handbook Of International Auditing, Assurance, And Ethics Pronouncements, 2008, Vol.1, ISBN: 978-1-934779-06-4
- Kettinger, W.J., Teng, J.T.C., Guha, S. – *Business Process Change: A Study of Methodologies, Techniques, and Tools*, Management Information Systems Quarterly, 1997, disponibil *on-line* la adresa www.misq.org
- Kulak, Daryl, Guiney, Eamonn – *Use Cases: Requirements in Context*, Addison-Wesley Publishing, 2003, ISBN 0321154983, 9780321154989, pag. 56
- Object Management Group (O.M.G.) – *UML Extension for Business Modeling*, specificații complete disponibile *on-line* la adresa <ftp://ftp.omg.org/pub/docs/ad/97-08-07.pdf>
- Zairi, M., Sinclair, D. – *Business Process Re-Engineering and Process Management*, Business Process Re-engineering & Management Journal, 1995, disponibil *on-line* la adresa www.emeraldinsight.com

⁹ Object Management Group (O.M.G.) – *UML Extension for Business Modeling*, specificații complete disponibile *on-line* la adresa <ftp://ftp.omg.org/pub/docs/ad/97-08-07.pdf>

Analiza strategiilor informaționale și implementarea rezultatelor în cadrul societăților ce utilizează mediul IT&C (III)

Delia BĂBEANU*

Abstract

Information Strategies Analyses and Result Implementation in Companies which Use IT&C Environment

Choosing the correct information strategy to assure data protection must start from the idea that there is no universal security application. There are no customizing security products to assure the client that nobody will copy or modify the data. We must investigate the main risks sources for information system through a complete security audit, starting from physical access, internet connection, personnel, network resources, unauthorized applications, etc. Clients will know the risks which the company values are exposed to in case of no implementing measures and efficacy security applications to reduce risks.

Implementing the right information system technologies regarding functionality and costs (access control systems, antivirus applications, firewall, etc.) and adopting some security policies and procedures (knowing by employees) are the main attributes which start the security applications implementing.

Key words: information strategy, security policies, information system audit, business continuity plan, information system security

Cuvinte cheie:
strategie informațională,
politici de securitate,
auditul sistemelor
informaționale,
plan de continuitate
a afacerii, securitatea
sistemului informațional

Introducere

Caracterul complex al strategiei informaționale abordate necesită și impune tratarea a numeroase aspecte legate de informație, începând cu fundamentele teoretice ale strategiei informaționale și încheind cu metodele practice implementate într-o societate.

Arhitectura cercetării permite distingerea clară a etapelor de analiză a unei strategii, a dezvoltărilor necesare pentru îmbunătățirea modelelor, a procedurilor, precum și a aspectelor legate de auditul informațional.

Asigurarea securității¹ urmărește pas cu pas planul de afacere al unei societăți, impunându-se controale de securitate în orice etapă de dezvoltare a unei activități. O importanță majoră o ocupă asigurarea securității sistemului informațional și informatic în cadrul unei societăți fără de care orice activitate ar fi vulnerabilă în relația cu terții.

Certificarea SMSI (Sistem de Management al Securității Informaționale conform standardului de audit informațional 27001²) nu permite decât minimizarea obligatorie a securității, standardul asigurând reguli de bază privind securitatea, iar pentru aceasta este necesară implementarea strategiei informaționale particularizată la obiectul de activitate al societății.

* Informatician, lector univ.drd. asociat, ASE București, delia.del@gmail.com.

1 Năstase Pavel, Ali Eden, Năstase Floarea, Stanciu Victoria, Popescu Gheorghe, Gheorghe Mirela, Băbeanu Delia, Gavrilă Alexandru, Boldeanu Dana, *Auditul și controlul Sistemelor informaționale*, editura Economică, București, 2007.

2 <http://www.27001-online.com/secpols.htm>.

Metodologia de cercetare

Primul pas în cercetare a fost definirea problemei – strategia de securitate a societății aliniată la strategia informațională (din domeniile marketing, management, strategie IT). Metodologia de cercetare³ a constat în elaborarea unor chestionare, ale căror răspunsuri au fost prelucrate. *Chestionarul s-a bazat pe declarația de aplicabilitate SoA (Statement of Applicability) și seria de standarde ISO 27000, dar și o documentare asupra sistemelor informaționale ale societăților - planul analizei datelor.*

Chestionarul conține 11 seturi și urmărește: politica de securitate, organizarea securității informaționale, gestiunea bunurilor, securitatea resurselor umane, securitatea fizică și a mediului, comunicarea și gestionarea operațiunilor, controlul accesului logic la sistemul informatic, achiziționarea, dezvoltarea și întreținerea sistemelor informatice, gestionarea incidentelor securității informației⁴, gestionarea continuității afacerii și conformitatea cu cerințe legale. Detaliile despre metodologie au fost prezentate în articolele, partea întâi și partea a doua, publicate în revista *Audit Financiar* nr 12/2008 și nr 1/2009.

Colectarea datelor, prelucrarea și analiza informațiilor din chestionare

Așa cum am prezentat în articolele precedente, datele au fost colectate

în urma interviuării a 41 de manageri ai societăților comerciale. Din chestionar au rezultat *Setul 11 - Conformitatea cu cerințele legale, cu politicile, standardele de securitate și tehnici de conformitate*⁵, precum și considerații ale auditului informațional, ce reprezintă ultimele probleme în analiza sistemelor informaționale. Astfel, deși alocarea responsabilităților securității informaționale privind luarea deciziilor și modul de coordonare a fost definită clar pentru conducerea pe departamente, s-a realizat în 25 de societăți, doar câteva au reușit:

- să identifice legile în vigoare privind protecția informațiilor și să aplice la nivelul societății - 22 de societăți; 3 societăți, din cele mici, nu au cuprins acest fapt în alocarea responsabilităților din lipsă de informații;
- să asigure protecția înregistrării datelor particulare ale societății, existând o specificare a regulilor referitoare la arhiva scrisă și păstrată de fiecare proprietar al datelor - în 20 de societăți; 5 din societățile care au alocat responsabilitățile nu au considerat importantă păstrarea datelor după procesare;
- să prevină abuzurile facilităților de procesare a informațiilor de către terțe persoane - în 20 de societăți;
- potrivirea controalelor criptografice, existând o atenție sporită asupra reglementărilor externe și a legislației privind utilizarea criptării - în 13 societăți; 12 societăți nu țin sub control criptografia;

- să asigure drepturi de proprietate intelectuală, unde sunt respectate reglementările externe și legislația privind protecția drepturilor de proprietate intelectuală - în 27 de societăți - două dintre acestea nealocând responsabilitățile;
- să protejeze datele și să secretimeze informațiile personalului cu respectarea reglementărilor externe și a legislației privind protecția datelor personale în 27 de societăți.

În entitățile în care regulile privind protejarea informațiilor și a resurselor întregului personal sunt ușor de implementat (de exemplu, prin intranet), conformitatea cu politicile și standardele de securitate a fost asigurată în 17 societăți, deși prin politica de securitate informațională se specifica definirea fiecărei funcții, detaliind obiectivele sale, responsabilități și interfețe cu alte domenii legate de securitate din 18 societăți, ceea ce înseamnă că o societate nu a respectat corelația existența politicii de securitate – aplicarea politicii de securitate.

Executarea tehnicilor de conformitate este realizată în 14 societăți; acolo unde există controlul conformității sistemului de parametri și configurări există controlul conformității configurațiilor software operaționale (inclusiv pachete), cu toate că alocarea responsabilităților securității informaționale privind luarea deciziilor și modul de coordonare a fost definită clar pentru conducerea pe departamente s-a realizat în 25 de societăți. Personalul angajat sau contractorii externi care semnează (și acceptă)

3 Răboacă Gheorghe, Comșa Marin, Ciucur Dumitru, Metodologia cercetării științifice economice, București, 2007, Editura Fundația România de Mâine.

4 Baicu Floarea, Baicu Andrei Mihai, Auditul și securitatea sistemelor informatice, editura Victor, București, 2006.

5 Laudon C. Kenneth, Laudon P. Jane, Essentials of Management Information Systems, Editura Pearson Education, 2005.

clauze contractuale (indiferent de mediul de stocare al informației, fără limită de timp, cu/fără instruire obligatorie, utilizarea echipamentelor personale sau ale firmei în rețea: laptop, PDA, HDD extern) de aderare la politica de securitate din 20 de societăți, nu se execută în 6 societăți în conformitate cu tehnicile puse în aplicare, neexistând un control de conformitate.

Politica de securitate informațională asigurată în 18 societăți nu se regăsește în 4 societăți care au implementat controale de audit al sistemelor informaționale. Acolo unde este implicată conducerea în securitatea informațională, în definirea responsabilităților, a alocării resurselor și a controlului eficienței măsurilor luate, precum și a acțiunilor întreprinse - în 32 de societăți -, doar în 14 dintre ele conducerea a stabilit toate cerințele și procedurile în timpul controlului de audit. Din 20 de societăți unde personalul angajat sau contractorii externi semnează (și acceptă) clauze contractuale, doar 14 au implementat controale de audit al sistemelor informaționale stabilite de conducere.

O problemă importantă o constituie protecția controalelor de audit al sistemelor informaționale. Pentru aceasta există reguli legate de audit, relevanță a procedurilor și responsabilitățile care sunt definite și înregistrate în 12 societăți din 18 care au implementat o politică de securitate. Limitele determinate pentru protecția controalelor de audit sunt strâns legate de tipul echipamentului accesibil, al controlului și al procesării autorizate, al ștergerii informațiilor sensibile obținute, acolo unde acestea au constituit responsabilitatea con-

ducerii pentru alocarea resurselor. Din eșantionul nostru, 20 de societăți nu au această protecție a controalelor, fie din lipsa acestora, fie din faptul că nu au dat importanța cuvenită. Sunt 8 societăți în care personalul angajat sau contractorii externi care semnează (și acceptă) clauze contractuale nu este implicat în protecția controalelor de audit.

Concluziile privind analiza chestionarelor pe un eșantion de 41 de societăți

Așa cum noile tehnologii își fac apariția într-un ritm alert, la fel și amenințările la nivelul sistemelor de orice tip devin tot mai complexe și impredictibile. În aceste condiții, șefii de departamente de securitate sau conducerea societăților recunosc necesitatea fuzionării funcțiilor de securitate cu funcții din întreaga societate. *Concluziile prezentate în continuare urmăresc cele 11 seturi de chestionare, în ordine aleatoare.*

Studiul de față l-am considerat a fi un exemplu de strategie informațională pentru societățile mici, mijlocii și mari, împărțite în categorii, cum am mai precizat anterior, dar și un bun sfat pentru aceia care vor să cunoască cât mai multe secrete ale securității la orice nivel de acces la sistemul informațional.

Au fost identificate răspunsuri afirmative și negative, dar, pentru un studiu viitor, propunem extinderea graduală de la 1 la 5 pe scara riscurilor. Puse în corespondență cu proceduri de actualizare, cota de răspunsuri poate fi mai mare sau mai mică, în funcție de răspunsurile date.

Ca puncte de reper pentru chestionare, am considerat că cele mai semnificative sunt cele 11 probleme din seturile constituite. *Într-o nouă cercetare, propunem obținerea combinațiilor de întrebări pentru subseturi sau adăugarea altor probleme particulare întâlnite în societăți decât cele conținute în chestionarul elaborat.*

Aceasta este o primă cercetare a strategiei informaționale, dar ne propunem extinderea sa printr-o îmbogățire calitativă și cantitativă pentru eșantioane de societăți pe clase CAEN. *Este util de observat evoluția în timp a acestor strategii, pe o perioadă de minim 5 ani, studiindu-se implementarea de noi tehnologii internet și impactul pe care îl au asupra desfășurării și organizării sistemelor informaționale.*

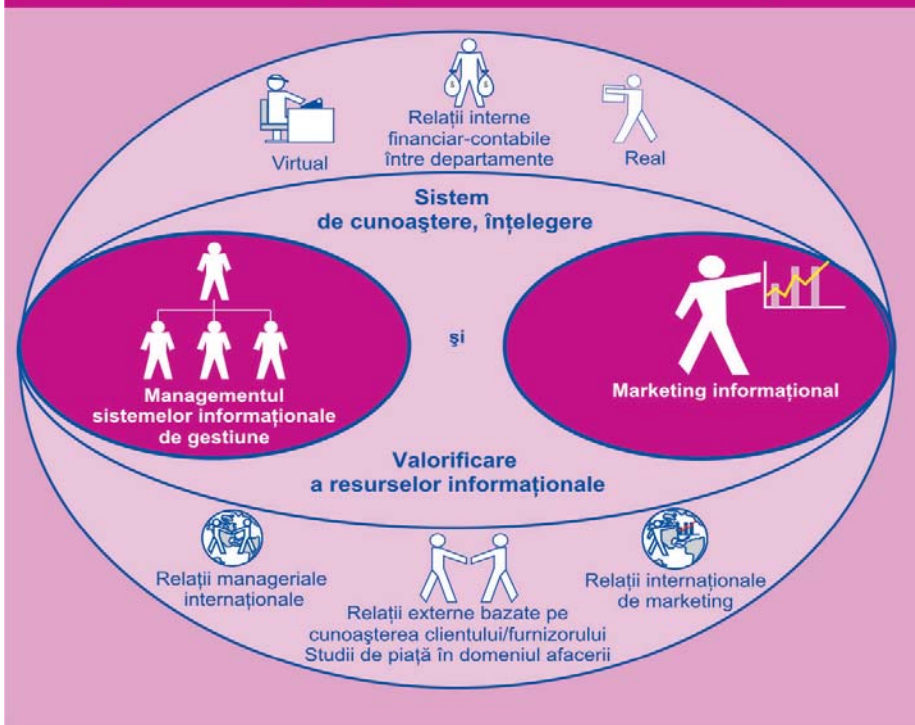
Fiecare set de probleme a fost finalizat cu elemente particulare ale societăților, însă nu s-au prezentat cazuri speciale de către respondenți.

Modelul de strategie informațională propus în figura 1 funcționează în paralel cu strategia de organizare și strategia afacerii din societate.

A dezbate un subiect legat de strategia informațională⁶ a unei societăți în zilele noastre înseamnă a vorbi în primul rând de sistemul informațional și, mai mult, de securitatea informației, care este cea mai sensibilă problemă ce trebuie inclusă chiar și în managementul entității și nu trebuie tratată doar din punct de vedere tehnic. Pentru a se asigura acest fapt, trebuie să se stabilească mai întâi poziția pe care o ocupă securitatea informației la fiecare nivel din structura unei societăți. De asemenea, păstrarea datelor și a informațiilor a devenit

⁶ Laudon C. Kenneth, Laudon P. Jane, Essentials of Management Information Systems, Editura Pearson Education, 2005.

Figura 1 - Strategia organizării sistemului informațional

o problemă tot mai importantă, deoarece manipularea unui volum tot mai mare de date, dar și modul de accesare al acestor informații trebuie să fie rapid, eficient, optim din punct de vedere al raportului timp/valoare al informației. Nu în ultimul rând, accesul persoanelor autorizate la arhivarea datelor și a informațiilor stocate se va face respectând politica de securitate elaborată în concordanță cu legislația în vigoare. Securizarea datelor, a informațiilor și importanța acestora pentru activitățile cărora le sunt destinate din cadrul unei societăți au dus la o clasificare a acestora în funcție de nivelul de securitate⁷.

O astfel de strategie ar trebui să fie clară, ușor de înțeles și de implementat în etapa conceptuală. Trebuie precizat faptul că am întâlnit două situații și anume: societăți

care au implementat sisteme pentru asigurarea securității sistemului informațional și altele care sunt în curs de implementare. Ulterior implementării, se vor adăuga particularitățile sistemului informațional specifice fiecărei entități cărora îi este adresată strategia informațională.

În funcție de sensibilitatea datelor (există firme de pază care asigură securitatea în zonele sensibile), accesul în ariile de lucru se realizează controlat (legitimații, cartelă de acces, amprente digitale, camere de supraveghere, sisteme de detecție a intruziunilor), existând echipamente pentru purificarea aerului, generatoare de curent electric, UPS. Unele societăți au echipamente de calcul însoțite de GPS și chiar un departament de evidență a patrimoniului pentru gestionarea activelor societății. În marea majoritate

a cazurilor, nu există computerizare mobilă, reducându-se riscul de acces neautorizat în deplasări.

Timpul de conexiune la rețea este limitat în mare parte din cazurile studiate. Salvarea centralizată pe server-ul PDC reprezintă un mare risc, dacă nu există un server de back-up BDC și acest fapt s-a dovedit a fi un real pericol de pierdere a informațiilor de pe server. Dacă conexiunile au fost bine configurate, atunci accesul VPN s-a dovedit a fi o soluție foarte bună pentru lucrul cu sucursale la societățile mari.

La 30 de zile sunt modificate parolele și la cerere și ID-ul. Pentru etichetarea și manipularea informațiilor, o parte din societăți au adoptat semnătura electronică ca o soluție urgentă mai ales în cazul Internet Banking-ului.

Remediarea defecțiunilor hardware se face prin semnarea în prealabil a unui contract de confidențialitate și integritate a datelor, la părăsirea incintei componentelor de stocare în care se lucrează cu aceste date. Contract de mentenanță și service cu societăți care au asigurat implementarea echipamentelor.

Nu se instalează aplicații fără licență, conducerea fiind cea care urmărește acest lucru. Testele de implementare a unui sistem informatic nu se realizează pe sistemele operaționale. Există pericolul achiziției unei aplicații care să nu fie suportată de baza hardware existentă, prin lipsa de specificații în manualul sistemului achiziționat. Excepție face serviciul de contabilitate unde sunt actualizate procedurile în mod frecvent.

⁷ Băbeanu Delia, Modele și metode de analiză a strategiilor informaționale în era noilor tehnologii internet, revista ContaLex, București, februarie 2008.

Sunt făcute confuzii între fișa postului și politica de securitate. Există societăți care realizează instruirea angajaților ori de câte ori este nevoie și se actualizează o aplicație. Sunt implementate schimbările în proceduri, iar apoi se realizează trainingul.

Nu există segregarea atribuțiilor pentru administrator baze de date, administrator IT și administrator securitate informațională, noțiuni ce sunt confundate de manageri de cele mai multe ori.

La unele societăți există rapoarte care țin evidența introducerii datelor, precum și a rapoartelor obținute în urma prelucrării.

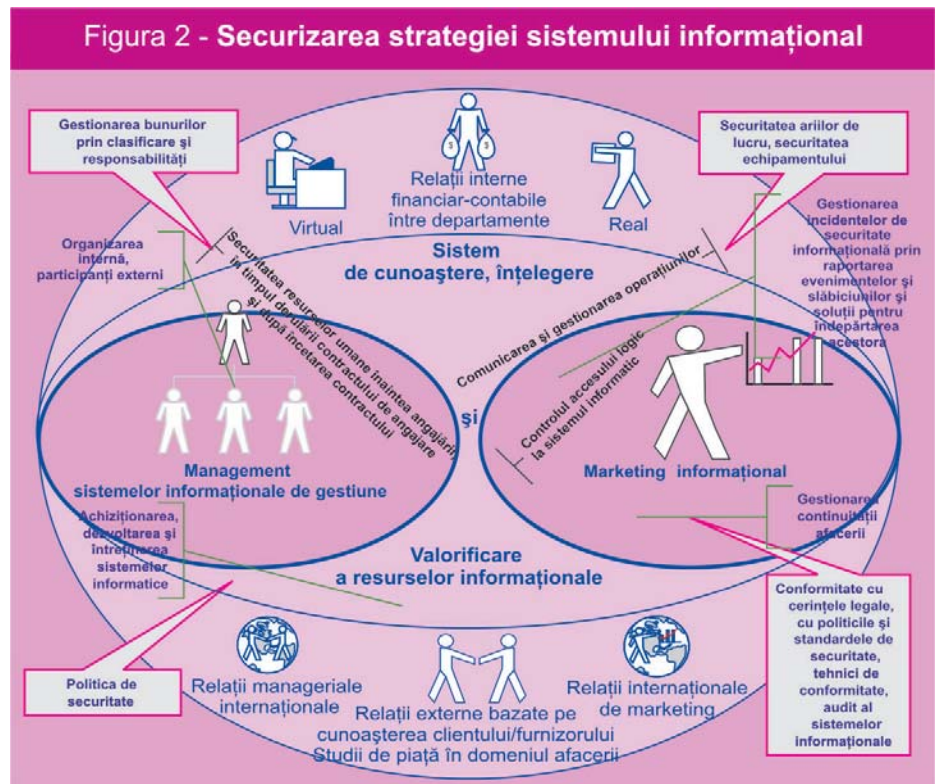
Incidentele deosebite se raportează în general administratorului de sistem, iar acolo unde nu există, managerului, aceștia fiind factori de decizie la nivelul societăților.

La strategia propusă trebuie să fie adăugate module de securitate, de controale care să verifice respectarea standardelor, legilor și normelor în vigoare. Pentru aceasta, propunem un model de securizare a strategiei organizării sistemului informațional, iar acesta poate fi vizualizat în figura 2.

Sub aspectul strategiei informaționale⁸, au fost identificate principiile:

- **impactul unei informații** sau al unui proces asupra sistemului informațional, care poate fi corupt în mod accidental sau deliberat, datorită manipulării;
- **domeniul complet de control** al aplicației ce a fost bine stabilit și identificat.

Obiectivele urmărite în acest sens sunt:

- **documentarea și integritatea cerințelor** sistemului informațional, ce reprezintă necesitatea validării informației, acuratețea și integritatea datelor;
- **construirea unui control** al sistemului informațional pentru a proteja informațiile stocate sau procesate de sistemul informatic.

Dezvoltarea sistemelor informatice presupune dezvoltarea activităților ce ar trebui centralizate în concordanță cu o metodologie de dezvoltare a sistemului, securitatea informației privind activitatea de dezvoltare a sistemelor care ar trebui să fie subiectul prin care trece în mod regulat auditul securității.

De asemenea, un risc apărut ar trebui îndepărtat de sistemele importante ce se află în dezvoltare, iar implementarea noilor sisteme ar

trebui făcută în concordanță cu procesele instalate.

Obiectivele vor susține faptul că **sistemele subdezvoltate care întâlnesc cerințele de afaceri**, includ cerințele de securitate a informației, iar **un control de securitate proiectat** are riscul eliminat.

Se identifică riscurile asociate sistemelor critice în dezvoltare, iar sistemele noi sunt instalate fără disfuncționalități.

Construirea securității⁹ în cadrul unui sistem, în timpul dezvoltării, este mai costisitoare, dar mai sigură decât coruperea ei ulterioară. Aceasta cere o apropiere liniară la dezvoltarea sistemului, ca un întreg. Se va asigura faptul că securitatea informației se adresează fiecărei etape.

În acest sens, baza metodologică trebuie să includă printre altele,

⁸ Pradeep Chandle, Parag Kulkarni, IT Strategy for Business, Editura Oxford University Press, 2008.

⁹ http://www.enisa.europa.eu/rmra/rm_process_02.html#01.

câteva etape importante pentru a contura o analiză a riscurilor¹⁰:

- Elaborarea unui set de active al sistemului informațional, specificându-se și componentele hardware, software pe lângă informații și date. Se stabilește, de asemenea, valoarea nominală a acestor active cu termenul de exploatare, valoarea de restituire (înlocuire) și alte criterii;
- Întocmirea unui tabel cu amenințările posibile și probabile, unde amenințarea este orice acțiune care ar provoca distrugerii, modificări și refuz de servicii. Prin urmare, în această etapă se identifică lista amenințărilor, cu concretizarea satisfăcătoare a frecvenței lor și a pierderilor așteptate;
- Calcularea coordonatelor pierderilor posibile în cazul producerii amenințărilor probabile;
- Elaborarea de soluții posibile de eliminare și verificare a amenințărilor, evidențierea, costul și eficiența lor;
- Calcularea și determinarea rezultatelor financiare, ce trebuie să existe pentru fiecare soluție adoptată la eliminarea amenințărilor, precum și procedurile asociate de implementare a soluției, prin evaluarea cheltuielilor în raport cu profitul realizat;
- Elaborarea recomandărilor privind selectarea soluțiilor de eliminare și de verificare a amenințărilor, pentru care se vor avea în vedere: scopurile analizei, tipul și caracterul amenințărilor (posibile și potențiale),

criteriile riscului admisibil, determinarea resurselor necesare pentru efectuarea analizei, informațiile disponibile, experiența și calificarea personalului care le implementează.

Câteva recomandări

În continuare, sunt prezentate câteva recomandări făcute pe categorii de societăți:

a. La societățile mici

Constatare:

În marea majoritate a cazurilor, la aceste societăți nu am întâlnit o strategie informațională. Se pornește de la ideea că se remediază situația, dacă se întâmplă ceva, din „mers”. O cauză majoră o reprezintă pregătirea profesională insuficientă a angajaților, care ar trebui să răspundă de sistemele informatice, angajați care sunt adesea fără experiență în domeniu.

Din cauza faptului că unele societăți nu lucrează cu informații sensibile, politica de securitate informațională nu este strictă. Politica de securitate existentă este de fapt un control superficial al securității și integrității datelor.

Propuneri de remediere:

Implementarea standardelor și procedurilor de securitate¹¹, care să fie respectate este un obiectiv greu de atins având în vedere situația prezentă. Ar trebui să existe un departament IT, cu personal suficient ca număr și foarte bine pregătit, sau o persoană cu studii de specialitate în domeniu. Politicile de securitate in-

formațională să existe măcar în mod formal și să fie ușor de accesat de către întregul personal din societate.

Conducerea societății trebuie să conștientizeze și să se implice în politica de securitate informațională a societății și să investească în ea.

Acolo unde este necesar, trebuie constituită o rețea, unde obiectul de activitate presupune utilizarea în comun a anumitor informații. Utilizatorii ar trebui să fie identificați prin ID și parolă, altul decât nume cunoscute. Ar trebui elaborate politici interne cu privire la procedurile de securitate¹².

Se impune elaborarea și implementarea urgentă a unui plan de continuare a afacerii și a unui plan de recuperare în caz de dezastre.

b. La societățile mijlocii

Constatare:

În primul rând, nu există un departament IT, un administrator de rețea, la toate societățile întâlnite în etapa de interviu. Din această cauză, problemele referitoare la securitatea sistemului informatic nu sunt argumentate în fața managerului. Problemele apărute în societate nu sunt tratate corespunzător, deoarece se apelează la diverse entități pentru remedierea lor (care nu este aceeași de fiecare dată, atunci când se apelează la externalizarea unui serviciu). Astfel, aceste probleme se rezolvă în timp lung și poate nu cu același rezultat la fel de bun ca în cazul în care ar exista o persoană, care cunoaște în detaliu problemele societății.

¹⁰ <http://www.clusif.asso.fr>.

¹¹ <http://www.nist.gov>

¹² Roceanu Ion, Buga Iulian – “Informația – repere conceptuale și coordonate de securitate, Editura Universității Naționale de Apărare, București 2003.

Serverele nu sunt plasate în locuri sigure, bine securizate și nu se realizează copii de siguranță în timp real și în condiții de maximă securitate.

Arhivarea documentelor atât pe suport de hârtie, cât și pe suport magnetic nu se realizează în condiții optime, în locuri special amenajate și în deplină securitate. Arhivarea se face în condiții improprii, încăperi cu o umiditate neadecvată, iar accesul la informații poate fi făcut chiar de către persoane neautorizate (fără supraveghere video, încăperi neasigurate fizic).

Plecarea unui angajat în concediu de odihnă nu impune divulgarea parolei celui care rămâne să preia activitatea sa, cum deseori se întâmplă din cauza comodității, a lipsei de timp, datorată cumulului de funcții îndeplinite de persoana autorizată, a lipsei segregării atribuțiilor.

Propuneri de remediere:

Existența unui departament IT care să pună în aplicare siguranța sistemului informatic.

Arhivarea datelor pe un suport sigur și eficient.

Achiziționarea unor programe antivirale cu firewall integrat, recunoașterea spyware și sistem de criptare și, bineînțeles, actualizarea bazelor de amprente de viruși, dar și a programelor de tip aplicații. Instruirea personalului pentru utilizarea acestor programe, precum și a procedurilor pentru desfășurarea activității fără a se întrerupe lucrul.

Crearea de utilizatori și parole ne-transmisibile și care să fie în funcție

de atribuțiile persoanelor ce urmează a le utiliza.

Pe fișa de lichidare, la plecarea din unitate a unui angajat, ar trebui să semneze și administratorul de rețea. În acest fel, ar fi informat în scurt timp de plecarea unui utilizator, urmând să-i anuleze dreptul de a intra în rețea.

Ar trebui să existe un plan riguros de continuitate a afacerii în caz de dezastru și proceduri de recuperare. Nu există un contract de asigurare a societății pentru evenimente neprevăzute.

Asigurarea și menținerea unui sistem informațional sigur și fiabil pentru procesarea informației și a unui mediu de procesare stabil. Promovarea înțelegerii și respectării tuturor dispozițiilor legale și a reglementărilor în domeniu. Realizarea unui Plan de Continuare a Afacerii¹³, pentru că nu trebuie să se întâmple un incident pentru a realiza importanța unui astfel de plan.

c. La societățile mari

Constatare:

Unele aplicații implementate sunt depășite sau neactualizate din lipsa comunicării cu „centrala” societății sau din cauza investițiilor neadecvate în tehnologii ce nu asigură performanța transmiterii de date și informații.

Propuneri de remediere:

O strategie informațională ideală ar trebui să cuprindă securizarea foarte strictă a întregului sistem de cunoaștere, înțelegere și valorificare a resurselor informaționale, să asigure principiile de bază (confi-

dențialitate, disponibilitate, integritate), să realizeze auditarea frecventă a sistemelor informaționale și să utilizeze tehnologii de ultimă generație privind securitatea accesului în sistemul informatic, fizic și logic, prelucrarea din sistem și raportarea în deplină siguranță a evaluărilor făcute.

O deosebită atenție trebuie acordată și implementării noilor tehnologii internet¹⁴. O tehnologie veche, utilizată într-un sistem informatic performant nu va scuti niciodată sistemul de intruși, chiar și atunci când a fost pusă la punct o politică de securitate și s-a implementat în sistem. De asemenea, implementarea este făcută de către administratorul de sistem doar cu acordul managerului și eventual în prezența acestuia, pentru a fi eliminată orice vulnerabilitate.

Concluzii finale

Matematizarea modelelor de securitate și bună practică, într-o etapă viitoare a cercetării în domeniul strategiei informaționale, va urmări standardizarea acestor strategii pe domenii de activitate.

Societățile care nu sunt certificate SMSI¹⁵ pot adera la strategia informațională, ce poate fi premergătoare implementării unui astfel de sistem. De asemenea, strategia informațională reprezintă suportul necesar pentru tranziția de la o societate comercială bazată pe structuri vechi la o societate de tip Enterprise Resource Planning (ERP) fundamentată pe interconectarea

13 Năstase Pavel, Ali Eden, Năstase Floarea, Stanciu Victoria, Popescu Gheorghe, Gheorghe Mirela, Băbeanu Delia, Gavrila Alexandru, Boldeanu Dana, *Auditul și controlul Sistemelor informaționale*, editura Economică, București, 2007.

14 <http://www.isaca.org>

15 <http://www.27001-online.com/secpols.htm>

resurselor de afaceri (informații, angajați, clienți, tehnologii etc.). Strategia informațională, în urma studierii acesteia în cele trei arti-

cole, reprezintă *o documentație corectă și completă pentru misiunea de audit informațional, dar și o mentenanță a sistemelor infor-*

maționale, a securității, la implementarea de noi tehnologii în intervalul de timp dintre două misiuni de audit.

Bibliografie

Baicu Floarea, Baicu Andrei Mihai, *Auditul și securitatea sistemelor informatice*, editura Victor, București, 2006

Băbeanu Delia, *Modele și metode de analiză a strategiilor informaționale în era noilor tehnologii internet*, revista ContaLex, București, februarie 2008

Laudon C. Kenneth, Laudon P. Jane, *Essentials of Management Information Systems*, Editura Pearson Education, 2005

Munteanu Adrian, *Auditul sistemelor informaționale contabile*, editura Polirom, 2002

Năstase Pavel, Ali Eden, Năstase Floarea, Stanciu Victoria, Popescu Gheorghe, Gheorghe Mirela, Băbeanu Delia, Gavrilă Alexandru, Boldeanu Dana, *Auditul și controlul sistemelor informaționale*, editura Economică, București, 2007

Pradeep Chandle, Parag Kulkarni, *IT Strategy for Business*, Editura Oxford University Press, 2008

Răboacă Gheorghe, Comșa Marin, Ciucur Dumitru, *Metodologia cercetării științifice economice*, București, 2007, Editura Fundația România de Mâine

Roceanu Ion, Buga Iulian, *Informația – repere conceptuale și coordonate de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare, București 2003

<http://www.27001-online.com/secpols.htm>;

<http://www.clusif.asso.fr>

http://www.enisa.europa.eu/rmra/rm_process_02.html#01

<http://www.gao.gov/>;

<http://www.isaca.org>;

<http://www.nist.gov/>.

Revista presei străine - Azi, „IFRS NEWS”

Rubrica dedicată presei străine continuă cu prezentarea unor informații din pagina electronică a companiei PricewaterhouseCoopers ([www.pwc.com/IFRS News](http://www.pwc.com/IFRS_News)).

◆ Un subiect deosebit de interesant se referă la standardul IAS 23 „Costurile îndatorării”, care a fost revizuit în luna martie a anului 2007.

IAS 23 revizuită a intrat în vigoare pentru perioadele anuale cu începere de la 1 ianuarie 2009 sau ulterior acestei date (pentru entitățile din Uniunea Europeană, trebuie să se aibă în vedere aprobarea utilizării acestui standard).

Entitățile construiesc sau achiziționează diferite tipuri de active ca parte din activitatea normală desfășurată. Procesul de construcție poate fi îndelungat, iar companiile

pot apela la împrumuturi și, prin urmare, pot contracta costuri ale îndatorării aferente acestor împrumuturi de finanțare a finalizării activelor.

Autorul materialului apreciază că „*potrivit versiunii anterioare a standardului, entitățile care aplică IFRS aveau posibilitatea de a alege fie capitalizarea costurilor îndatorării, fie trecerea acestora pe cheltuieli ale perioadei. IASB a eliminat această opțiune, iar noile prevederi fac parte din programul general de convergență cu standardele americane. Astfel, potrivit versiunii revizuite, s-a prevăzut obligativitatea de capitalizare a costurilor îndatorării*”.

◆ Un al subiect se referă la instrumentele financiare.

Instrumentele financiare derivate au devenit din ce în ce mai vizibile deoarece sunt utilizate de un număr mare de companii și se constată apariția de noi variante de instrumente financiare. Modul de reflectare a instrumentelor financiare derivate în contul de profit și pierdere și în bilanțul companiilor este determinat de introducerea recentă a unor standarde contabile cu un grad mare de complexitate, respectiv IAS 32 (prezentarea datoriilor și a capitalurilor proprii), IAS 39 (pentru recunoaștere și evaluare), IFRS 7 (pentru prezentarea instrumentelor financiare) și IFRS 2 (pentru plățile bazate pe acțiuni). Articolul tratează opțiunile, o categorie deosebit de complexă din cadrul instrumentelor financiare derivate.

drd. Monica BIZON,
Ministerul Economiei și Finanțelor

Auditul operațional în organizațiile publice - suport al performanței manageriale

Felicia Cornelia MACARIE*

Abstract

The Operational Audit in Public Organizations - a Tool for Enhancing the Managerial Performance

The management of public organizations is permanently assessed by the public services consumers and by different stockholders (politicians, mass media, economic organizations etc). Managers play a decisive role in the implementation and the functioning of a performance evaluation system but it is the auditors who support its application and offer the feedback.

The internal public audit procedures have been applied since recent time in our country and this strongly influences the managers' and employees' perception of the internal audit relevance. The internal audit is perceived as "another form or a new form of control" due to the fact that the audit departments were organized, especially in the local public administration and in the decentralized public institutions, with the support of the internal control structure and of those human resources that were in the past responsible of the control activities. This error of perception impairs the internal auditors work and the organization management.

The sources of the research are the annual reports of C.H.U.P.I.A (Central Harmonization Unit for Public Internal Audit) regarding the internal public audit activity between the 2004-2007 interval, available on the site of the Ministry of Economy and Finance, a questionnaire applied to a group of participants to an internal audit course organized by the Regional Centre of Lifelong Formation for the Local Public Administration Cluj-Napoca and interviews with managers and auditors from 18 local public organizations.

The obtained results partly confirm the hypotheses of the research.

Key words: internal audit, operational audit, performance evaluation system (PES), effectiveness, efficiency

Cuvinte cheie:

**audit intern, audit operațional,
sistem de măsurare a performanțelor (SMP),
eficacitate, eficiență**

Introducere

Organizațiile publice sunt entități complexe care funcționează într-un mediu supus unor schimbări rapide și asupra cărora se manifestă puternice presiuni

ni politice care devin și mai accentuate în perioadele electorale. Managementul organizațiilor publice este supus permanent unei evaluări multiple din partea consumatorului de servicii publice și din partea grupurilor interesate (politicieni, mass-media, grupuri economice etc). Performanța în sectorul public este un concept relativ, a cărui măsurare se poate realiza în mai multe moduri¹, și anume:

- compararea cu un set de rezultate obținute în perioadele precedente;

* Lect. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, auditor financiar, e-mail:cornelia.macarie@yahoo.com.

1 OECD, 1994, *Performance management in government: performance measurement and results oriented Management*, Paris, PUMA/OCSE.

- compararea rezultatelor organizației analizate cu rezultatele unor organizații similare sau apropiate ca servicii oferite;
- raportarea rezultatelor la obiectivele fixate;
- raportarea la potențialul organizației prin compararea a ceea ce ar fi capabilă să facă organizația cu ceea ce face în realitate.

Managerii publici trebuie să fie conștienți de nevoia implementării unor sisteme de măsurare a performanțelor (SMP) deoarece existența acestora influențează procesele manageriale și implicit calitatea deciziilor manageriale. Existența și utilizarea SMP influențează cel puțin următoarele elemente manageriale:

- funcționarea organizației în parametrii de eficiență, eficacitate, calitate a serviciilor și economia resurselor;
- mecanismele de control managerial se perfecționează;
- procesul bugetar se îmbunătățește printr-o mai bună relaționare între resursele existente și performanțele obținute;
- motivarea personalului pentru îmbunătățirea performanțelor.

În implementarea și funcționarea SMP rolul decisiv revine managerilor, dar suportul aplicării și furnizarea feed-back-ului revin auditorilor.

Auditul operațional intern - sursă de informații pentru decizia managerială

Auditul operațional stârnește multe controverse atunci când se pune problema utilizării acestui termen. În opinia unor autori² conceptele de audit managerial sau audit de gestiune sunt diferite de noțiunea de audit operațional în care includ și evaluarea mecanismelor de control intern și chiar testarea eficacității acestora. Auditul managerial sau auditul de gestiune testează în principal sistemul decizional al organizației “pentru a furniza informații despre modul în care

entitatea auditată este condusă pe baza principiilor economicității, eficienței și eficacității”³. Alți autori⁴ nu fac distincție între cele trei noțiuni, considerând că nu există deosebiri între ele, acestea având același conținut și anume analiza eficienței și eficacității unei organizații. Opinia noastră este că auditul operațional este cel care testează eficiența și eficacitatea oricărei activități a organizației, inclusiv a controlului intern, iar testele de audit furnizează informații care să genereze decizii manageriale având ca efect creșterea eficacității și eficienței organizației. Cu alte cuvinte, auditul operațional se referă la testarea eficacității și eficienței tuturor componentelor organizației, inclusiv a sistemului decizional, devenind astfel mai apropiat de consultanța managerială.

Între auditul financiar și auditul operațional există câteva deosebiri fundamentale, și anume:

❖ Scopul auditului

Auditul financiar testează corectitudinea înregistrării informațiilor istorice, deci se referă la fapte și activități trecute pe care le analizează sub aspectul corectitudinii reflectării lor în situațiile financiare întocmite. Auditul operațional testează eficacitatea și eficiența unor componente organizaționale și vizează performanțele organizaționale în viitor. Spre exemplu, auditul financiar evaluează dacă o achiziție de bunuri este corect reflectată în conturile contabile și în capitoul de cheltuieli adecvat din clasificarea bugetară, în timp ce auditul operațional evaluează dacă achiziția s-a realizat la cel mai bun preț în raport cu calitatea bunului, astfel încât decizia alegerii furnizorului și produsului să permită economii la viitoarele achiziții ale aceluiași bun.

❖ Furnizarea rapoartelor

Rapoartele întocmite în cazul auditului financiar au destinatari diverși, de regulă, însoțesc situațiile financiare pe care le testează, ceea ce obligă auditorii la utilizarea unor expresii și formule foarte precise, oarecum standardizate, pentru ca multiplii utilizatori să înțeleagă același mesaj. Rapoartele auditului operațional sunt destinate în principal managerilor și se referă la activități și componente ale organizației extrem de diverse, ceea ce face ca rapoartele de audit

2 Loebbecke, A., 2003, *Audit o abordare integrată*, Editura ARC, Chișinău, p. 911

3 Bogdan, A.M., *Auditul financiar în condițiile armonizării cu standardele internaționale de contabilitate. Posibilități de perfecționare*, www.biblioteca.ase.ro/download.php?tc=2393, p. 43

4 Cosserat, G. W., 2000, *Modern auditing*, Editura John Wiley&sons, New York, p. 87

operațional să difere esențial de la un audit la altul. Această diversitate a conținutului și sfera limitată a destinatarilor nu permit o standardizare a formulelor și a expresiilor din rapoartele de audit operațional.

❖ *Sfera de cuprindere*

Auditul financiar cuprinde doar aspecte care testează fidelitatea reflectării fenomenelor și proceselor dintr-o organizație în situațiile financiare, exprimarea opiniei auditorilor se face pe baza indicatorilor financiari. Auditul operațional cuprinde toate aspectele eficacității și eficienței unei organizații, de la activitatea de achiziții până la promovarea personalului și de la sistemul de control intern până la sistemul de management al calității, iar exprimarea opiniei auditorilor se face și cu indicatori nefinanțari.

Dificultatea cu care se confruntă un audit operațional este identificarea criteriilor specifice pentru evaluarea eficienței și eficacității. În auditul financiar auditorii testează situațiile financiare pe baza unor criterii cadru, furnizate de principiile și procedeele metodei contabilității care sunt general acceptate. În auditul operațional nu există un set de astfel de criterii de evaluare unanim acceptate, ceea ce face ca auditul operațional să depindă mult de capacitatea profesională și de experiența auditorilor, nu de puține ori auditul operațional fiind suspectat de abordarea subiectivă de către auditori a diferitelor aspecte organizaționale auditate. Pentru fixarea criteriilor de referință auditul operațional trebuie să-și stabilească drept obiectiv să determine dacă o componentă a activității organizației auditate ar putea fi mai eficace sau mai eficientă și să propună recomandări de îmbunătățire.

Înainte de a începe auditul operațional, auditorii vor identifica, în funcție de componenta organizațională auditată, criteriile specifice pe baza cărora se va testa eficacitatea și eficiența. Criteriile⁵ cel mai frecvent utilizate sunt:

1. rezultatele istorice

Folosirea acestor criterii, bazate pe rezultatele din perioade trecute sau din rapoartele de audit anterioare, are ca scop testarea situației prezente, în comparație cu cea trecută, pentru a stabili cum au evoluat rezultatele în perioada auditată față de perioada anterioară și pentru a diagnostica această evoluție ca pozitivă sau negativă. Aceste criterii nu pot însă furniza

informații clare despre cât de bună sau cât de rea este în prezent situația, ci doar despre cum a evoluat aceasta față de perioadele anterioare.

2. indicatorii de referință

Entitățile supuse unui audit operațional nu sunt unice, ceea ce permite auditorilor să folosească informațiile despre activitatea altor entități interne sau externe ca etaloane de comparație pentru evaluarea activității entității auditate. Dacă entitatea reper este internă, atunci datele de referință sunt ușor accesibile, ele fiind disponibile, iar dacă entitatea reper este externă, datele pot fi accesate în baza principiului transparenței activității organizației publice și accesului liber la informațiile de interes public. În cazul instituțiilor publice care au structuri ierarhice superioare (ministere, departamente, agenții guvernamentale, consilii județene etc.), acești indicatori de referință pot fi furnizați de structura ierarhică tuturor organizațiilor din subordine dispersate teritorial.

3. standarde tehnice

În anumite misiuni de audit operațional criteriile specifice de evaluare se definesc pe baza unor standarde tehnice aplicabile în organizație în funcție de specificul acesteia. Spre exemplu, în cazul auditării laboratorului de analize medicale al unui spital se vor utiliza pentru testarea calității rezultatelor obținute standardele tehnice de funcționare ale aparatelor de analiză și existența testelor zilnice de funcționare. Sunt situații în care stabilirea criteriilor pe baza standardelor tehnice este consumatoare de timp și bani și necesită apelarea la specialiști, dar acestea sunt necesare din cauza riscurilor organizaționale pe care auditorii le identifică și astfel ele își justifică costul.

4. discuțiile cu managementul entității

Dacă obținerea unor criterii obiective este dificilă și costisitoare, auditorii pot apela la discuții cu managementul entității și cu beneficiarii finali ai raportului de audit pentru a conveni asupra criteriilor ce vor fi utilizate în misiunea de audit. Discuțiile se finalizează într-un acord care se va atașa Raportului de audit.

Auditul operațional îmbracă trei forme, și anume:

- **auditul funcțional**, care testează una sau mai multe funcții ale organizației, cum ar fi: furnizarea serviciilor, achiziția bunurilor, marketingul public, salariile și personalul, plățile și contabilitatea, cer-

⁵ Loebbecke, A., 2003, *Audit o abordare integrată*, Editura ARC, Chișinău, p.919

cetarea, controlul etc., în raport cu specificul organizației. Auditul funcțional dă posibilitatea unei specializări pe funcții organizaționale a auditorilor, ceea ce crește profesionalismul și competența acestora, dar poate crea probleme acolo unde funcțiile sunt interdependente. Acest neajuns poate fi înlăturat prin auditarea în echipă.

- **auditul organizațional**, care abordează organizația sau părți ale acesteia (filiale, departamente, unități descentralizate etc.), cu accent pe eficacitatea și eficiența interacțiunii funcțiilor. În acest audit sunt importante organigrama și metodele de coordonare ale posturilor, funcțiilor și activităților.
- **misiunile speciale de audit** sunt cerute de către managerii organizației atunci când aceștia sesizează apariția unor probleme sau riscuri în anumite activități sau componente ale organizației sau când doresc să testeze eficiența sau eficacitatea anumitor decizii manageriale, de regulă ale celor luate în condiții de risc sau incertitudine. Spre exemplu, se poate solicita un audit care să testeze cauzele creșterii numărului mediu de zile de spitalizare ale unui pacient într-o anumită secție a unui spital, sau care să formuleze recomandări pentru scăderea numărului de accidente de circulație într-o anumită zonă a unui oraș sau care să investigheze posibilitatea apariției unor fapte de corupție în domeniul achizițiilor publice într-o primărie etc.

Auditurile operaționale pot fi făcute fie de către auditori interni, fie de auditori externi. Auditorii interni își dedică întregul efort, cunoștințele și timpul unei singure organizații ai cărei salariați sunt, ceea ce face ca informațiile lor despre operațiunile și mecanismele de control intern ale acelei organizații să fie mult mai aprofundate decât cele pe care le obțin auditorii externi. Din acest motiv, colaborarea dintre auditorii interni și auditorii externi este importantă pentru fiabilitatea și corectitudinea auditurilor întocmite de auditorii externi, dar și pentru obiectivitatea auditurilor pe care le fac auditorii interni.

Auditorii interni examinează și evaluează adecvarea și eficacitatea sistemului de control intern al unei organizații, cât și calitatea executării sarcinilor fiecărui post. Funcțiile auditorilor interni au fost stabilite prin Directiva privind responsabilitățile auditului intern⁶, emisă de Institutul Auditorilor Interni

(IIA), și sunt următoarele:

- verificarea fiabilității și integrității informațiilor financiare și operaționale și a mijloacelor folosite pentru identificarea, cuantificarea, clasificarea și raportarea acestor informații;
- verificarea sistemelor instaurate pentru a se asigura respectarea acelor politici, planuri, proceduri, legi, norme și contracte, care ar putea avea un impact semnificativ asupra operațiunilor și rapoartelor entității și determinarea respectării de către organizație a tuturor prevederilor legale și contractuale aplicabile;
- verificarea mijloacelor de protecție a activelor și, în măsura necesității, verificarea existenței acestor active;
- evaluarea economicității și eficienței cu care sunt folosite resursele entității;
- verificarea operațiunilor sau programelor pentru a determina dacă rezultatele concordă cu obiectivele și scopurile fixate și dacă operațiunile sau programele se desfășoară conform planurilor.

Auditorii interni au obiective mai ample și mai diverse decât auditorii externi, ceea ce conferă auditorilor interni mai multă flexibilitate în ceea ce privește efectuarea auditului intern, cât și a domeniilor asupra cărora se concentrează. Managementul entității este cel care stabilește domeniile supuse auditului în funcție de necesitățile decizionale și de nevoile de raportare specifice. Auditul operațional efectuat de auditorii interni este mai eficace decât cel efectuat de auditorii externi datorită cunoașterii în profunzime a specificului organizației auditate, dar prezintă și riscuri de afectare a independenței auditorului dacă structura organizatorică a entității nu plasează compartimentul de audit în subordinea directă și nemijlocită a managementului general sau a consiliului de administrație, după caz. Spre exemplu, dacă departamentul de audit intern este în subordinea contabilului șef sau, în cazul primăriilor, în subordinea viceprimarilor sau a secretarului primăriei, independența auditorilor este afectată atunci când testează activități sau funcții care aparțin acestora, misiunea de a formula recomandări pentru creșterea eficacității și eficienței fiind dificil de realizat de o manieră obiectivă.

⁶ <http://www.theiia.org/>

Studiu de caz: „Percepția auditului intern în organizațiile publice”

1. Suportul legal și metodologic al auditului public intern

În România, auditorii interni sunt organizați în Asociația Auditorilor Interni din România (AAIR)⁷, care este afiliată Organizației Internaționale a Auditorilor Interni (The Institute of Internal Auditors-IIA) cu sediul în Altamonte Springs din Florida, SUA și la Confederația Europeană a Institutelor de Audit Intern (ECIIA) cu sediul la Bruxelles.

Institutul Auditorilor Interni a definit standardele generale și specifice⁸ pentru auditorii interni, standarde pe care le utilizează în activitatea lor și auditorii români.

Standardele de practică ale IIA cuprind următoarele categorii de recomandări care privesc atât auditul financiar, cât și cel operațional: independența, competența profesională, perimetrul lucrărilor, derularea lucrărilor de audit și managementul departamentului de audit intern.

Organizarea și desfășurarea activității de audit public intern este reglementată în România prin *Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern, OG nr. 37/2004 pentru modificarea și completarea reglementărilor privind auditul intern, OMFP nr. 38/2003 pentru aprobarea normelor generale privind exercitarea auditului public intern, OMFP nr. 423/2004 pentru modificarea și completarea Normelor generale privind exercitarea activității de audit public intern, OMFP nr. 252/2004 pentru aprobarea Codului privind conduita etică a auditorului intern și OMFP nr. 1.702/2005 pentru aprobarea Normelor privind organizarea și exercitarea activității de consiliere*⁹.

Pentru buna desfășurare a activității de audit intern, Unitatea Centrală de Armonizare pentru Auditul Public Intern (UCAAPI) care funcționează pe lângă Comitetul pentru Audit Public Intern (CAPI) a emis următoarele ghiduri practice pentru realizarea auditului intern al organizațiilor publice:

1. Ghid practic pentru activitatea de gestiune a resurselor umane
2. Ghid practic pentru activitatea de achiziții publice
3. Ghid practic pentru activitatea juridică
4. Ghid practic pentru activitatea financiar contabilă
5. Ghid practic pentru activitatea IT.

Ghiduri pot fi consultate pe site-ul Ministerului Finanțelor¹⁰. Aceste ghiduri reprezintă cadrul procedural care reglementează desfășurarea misiunilor de audit public intern.

Reglementarea activității de audit public intern este de dată recentă în țara noastră și acest lucru influențează puternic percepția managerilor și salariaților în ceea ce privește rolul și importanța auditului intern. Deoarece organizarea compartimentelor de audit s-a realizat în cele mai multe cazuri, și mai ales în administrația publică locală și în instituțiile publice descentralizate, pe structura controlului intern și cu resurse umane care au avut în trecut experiență de muncă și atribuțiuni în domeniul controlului, auditul intern este perceput ca „o altă formă sau o nouă formă de control”.

Această eroare de percepție aduce prejudicii atât muncii auditorilor interni, cât și managementului organizației care nu valorifică această resursă valoroasă pe care organizația o are la dispoziție.

2. Metodologia și rezultatele cercetării

Ipotezele de la care a plecat cercetarea au fost următoarele:

1. managerii organizațiilor publice nu percep auditul ca o resursă valoroasă pentru performanța managerială
2. auditul intern este considerat o activitate care furnizează informații necesare doar compartimentului financiar contabil
3. percepția salariaților este că auditul intern reprezintă o formă de control

7 <http://www.aair.ro/new3/index.php>

8 <http://www.theia.org/guidance/>

9 <http://www.mfinante.ro/audit/>

10 <http://www.mfinante.ro/audit/index.jsp>

Pentru a studia percepția pe care o au managementul și salariații din organizațiile publice despre auditul public intern și în special despre cel operațional și pentru a vedea în ce măsură se confirmă ipotezele enunțate s-a realizat o cercetare pe baza analizei de documente, s-a aplicat un chestionar grupului de participanți la un curs de audit intern organizat de Centrul Regional de Formare Continuă pentru Administrația Publică Locală Cluj –Napoca și s-au realizat interviuri cu manageri și auditori din 18 organizații publice locale (13 primării și 5 școli).

Analiza documentelor s-a realizat prin studierea Rapoartelor anuale ale UCAAPI privind activitatea de audit public intern pe perioada 2004-2007, disponibile pe site-ul Ministerului Economiei și Finanțelor¹¹.

Din Rapoartele studiate reiese că există o diferență majoră în toată perioada analizată între organizarea activității de audit la nivel central și la nivel local.

Astfel, la nivel central (ministere și autorități naționale ca ordonatori principali de credite), toate instituțiile și-au organizat din punct de vedere formal activitatea de audit intern până la finele anului 2007. În instituțiile descentralizate de la nivel local auditul intern este organizat la 61,5% dintre acestea, restul de 38,5% fiind auditate de către compartimentele de audit ale instituțiilor ierarhic superioare.

Interesant este că proporția instituțiilor auditate de către structurile de audit ale entității ierarhic superioare a crescut cu 87% în anul 2007 față de anul 2006, ceea ce înseamnă că unele instituții au renunțat la compartimentele de audit, în principal din cauza plecării auditorilor pentru oferte salariale mai avantajoase.

La nivelul administrației publice locale un număr redus de entități și-au organizat activitatea de audit intern, evoluția înregistrând o creștere ușoară de la 26,5% în 2005, la 29% în 2006 și la 30% în 2007. Principalele cauze identificate sunt:

- lipsa specialiștilor care să poată exercita funcția de auditor intern;
- restricții bugetare severe în unele unități administrative, în special din mediul rural sau din orașele mici;

- nivelul redus de salarizare în raport cu pregătirea și competențele pe care un auditor intern trebuie să le posede.

O altă problemă care afectează misiunile de audit în administrația publică locală este menținerea unui număr ridicat de entități, peste 80%, în care activitatea de audit este desfășurată de un singur auditor, situație care generează puncte slabe ale funcției de audit, cum ar fi:

- lipsa activității de supervizare a misiunilor de audit, care garantează calitatea muncii de audit intern;
- limitarea auditului, deoarece un singur auditor intern nu posedă competența necesară pentru toate activitățile auditate.

Această situație este rezolvată la nivel internațional prin asocierea mai multor unități administrative care beneficiază împreună de o structură de audit intern. Soluția respectivă este recomandată și organizațiilor publice din țara noastră.

O altă soluție la care au apelat unele consilii locale a fost realizarea serviciilor de audit intern prin contracte de prestări servicii cu firme specializate, dar această soluție este atipică auditului intern, ea fiind mai degrabă o formă de audit extern, chiar dacă reglementările legale permit externalizarea auditului intern.

Rapoartele studiate furnizează informații și despre percepția managementului asupra rolului pe care auditul intern îl are în organizațiile publice.

La nivel central există o tendință de creștere a interesului și atenției managementului față de auditori și munca acestora, cuantificată prin creșterea numărului de misiuni de consiliere și misiuni speciale de audit solicitate de managementul superior ca suport în luarea deciziilor manageriale.

La nivelul administrației publice locale nu se manifestă aceeași tendință, capacitatea funcțională a auditului intern fiind în continuare subdimensionată și atenția managementului față de activitatea de audit fiind încă scăzută.

Metoda de cercetare pe baza chestionarului a fost aplicată pe un eșantion de 18 subiecți participanți la un curs de audit intern organizat de Centrul Regional

11 www.mfinante.ro/audit/index.jsp

de Formare Continuă pentru Administrația Publică Locală Cluj-Napoca. Cursul a avut ca țintă un număr de 63 unități administrativ-teritoriale din Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest și 40 de unități școlare din învățământul preuniversitar din aceeași regiune. Au răspuns un număr de 18 organizații, cu toate că în etapa de cercetare a nevoilor de formare un număr mai mare de organizații și-au manifestat intenția de participare. Subiecții care au răspuns la chestionar au fost: 13 contabili șefi din primării, 3 contabili sau funcționari economici din școli și doi directori de colegiu național, respectiv liceu.

Chestionarul a fost aplicat înainte de desfășurarea cursului, pentru a se testa percepția cursanților neinfluențați de informațiile pe care urmau să le primească din partea trainerului.

Chestionați în legătură cu definirea auditului, toți respondenții consideră auditul ca o formă de control. La întrebarea „care este relația dintre auditul intern și conducerea organizației”, 90% dintre respondenți consideră că este o relație de subordonare și doar 10% că e o relație de consiliere a managementului.

Întrebați dacă în organizație funcționează compartimente de audit intern, doar într-o organizație răspunsul a fost pozitiv, în celelalte lipsind total sau fiind organizat la nivelul organizației ierarhic superioare (Inspectoratul Școlar județean, respectiv Consiliul Județean).

La întrebarea „cine are nevoie de informațiile furnizate prin raportul de audit”, 75% consideră că le sunt necesare contabililor șefi și doar 25% le consideră utile pentru managementul superior.

După derularea cursului, s-au realizat interviuri individuale cu cei doi directori participanți la curs. Concluzia care s-a desprins din acestea a fost că înainte de curs știau prea puțin sau nimic despre audit, că percepeau auditul ca o nouă formă de control ierarhic și mai puțin ca suport în deciziile manageriale sau consiliere.

Concluzia care s-a impus în urma cercetării este că toate ipotezele se confirmă în cea mai mare parte, adică:

1. managerii organizațiilor publice percep auditul mai degrabă ca o nouă formă de control și mai puțin ca o resursă valoroasă pentru performanța managerială;

2. auditul intern este considerat o activitate care furnizează informații necesare mai ales compartimentului financiar-contabil și contabililor șefi;
3. percepția salariaților este că auditul intern este doar o altă formă de control.

Limitele cercetării sunt legate de mărimea relativ redusă a eșantionului, de structura eterogenă a acestuia și de limitarea organizațiilor cercetate doar la nivel local.

3. Soluții și propuneri

Creșterea aportului auditului public intern, în special a celui operațional, la consolidarea sistemului decizional și de control managerial din instituțiile publice, în scopul creșterii performanțelor manageriale și a calității serviciilor publice, se poate realiza prin următoarele căi de acțiune:

- realizarea de către organizațiile mici, izolate, cu bugete restrânse, a unui sistem asociativ de exercitare a funcției de audit intern;
- creșterea nivelului profesional al auditorilor interni, prin atestarea pe baza unui examen de acces la profesia de auditor intern, având drept consecință crearea unui corp profesional al auditorilor interni, care va contribui la îmbunătățirea procesului de recrutare a auditorilor interni pentru organizațiile publice;
- implementarea bunelor practici ale auditului intern public european în organizațiile publice românești, prin înființarea comitetelor de audit public intern, ca interfață între managementul organizației publice și audit;
- organizarea de instruirii și cursuri de formare în domeniul managementului public, destinate managerilor publici, prin care să se ofere sesiuni de pregătire în domeniul funcției auditului intern, în scopul conștientizării valorii auditului intern ca resursă în procesul decizional;
- plasarea funcției auditului intern în subordinea directă și nemijlocită a celei mai înalte poziții manageriale din organigrama organizațiilor publice, care să determine o relație directă a auditului cu top managementul organizației, ceea ce garantează independența auditului

intern, dar și accentuarea funcției de consiliere managerială a auditului intern;

- elaborarea unor ghiduri de bune practici în domeniul auditului public intern, care să cuprindă atât experiențe românești, cât și străine și care să reliefeze modul în care managementul valorifică rapoartele de audit intern, în procesul decizional sau de control managerial.

Concluzii

Organizațiile publice din țara noastră au structurate prin lege compartimente de audit public intern. Aceste compartimente sunt prezente formal în marea majoritate a organizațiilor publice de la nivel central și sunt în proces de organizare și în organizațiile publice locale.

Cauzele inerției locale în organizarea și asigurarea funcționării auditului public intern sunt diverse. În majoritatea cazurilor acestea se referă la:

- lipsa acută a resurselor financiare necesare funcționării acestei activități;
- lipsa specialiștilor în domeniu, mai ales în mediul rural care se confruntă cu această problemă în profesii considerate de mai mare importanță pentru comunitate decât auditul, cum ar fi învățătorii și profesorii, medicii, economiștii, inginerii etc.;
- câștigurile salariale mici comparativ cu cunoștințele și competențele auditorilor.

Sunt însă și cauze de natură subiectivă, prezente în unele organizații publice, care frânează procesul de consolidare a acestei activități și, implicit, profesii, considerată o resursă valoroasă în creșterea performanțelor organizațiilor publice, și anume:

- percepția eronată a managementului în legătură cu misiunea și rolul auditului intern;
- incapacitatea auditorilor de a-și face simțită prezența și de a se face indispensabili în fundamentarea deciziilor manageriale;
- pregătirea profesională insuficientă a auditorilor;
- perpetuarea confuziei dintre control și activitatea de audit intern.

Aceste cauze sunt prezente și se manifestă cu intensități diferite de la o organizație publică la alta, schimbarea actualei situații fiind însă, în majoritatea cazurilor, dependentă și de top managementul organizației publice.

Bibliografie

- Cosserat, G. W., 2000, *Modern auditing*, Editura John Wiley&sons, New York
- Ghita, M., Popescu, M., 2006, *Auditul intern al instituțiilor publice*, Editura CECCAR, București
- Ghisberto-Chitu, A. și colectiv, 2005, *Studii de caz privind auditul public intern*, Editura CECCAR, București
- Loebbecke, A., 2003, *Audit o abordare integrată*, Editura ARC, Chișinău
- Renard, J., 2002, *Teoria și practica auditului intern*, Ministerul Finanțelor Publice
- Legea 672/2002 privind auditul public intern, M. O. 953/2002
- OECD, 1994, *Performance management in government: performance measurement and results oriented Management*, Paris, PUMA/OCSE
- OG nr. 37/2004 pentru modificarea și completarea reglementărilor privind auditul intern, Monitorul Oficial al României nr. 91/2004.
- OMFP nr. 38/2003 pentru aprobarea Normelor generale privind exercitarea activității de audit public intern, Monitorul Oficial al României nr. 130 bis/2003.
- OMFP nr. 252/2004 pentru aprobarea Codului privind conduita etică a auditorului intern, Monitorul Oficial al României nr. 128/2004
- OMFP nr. 1.702/2005 pentru aprobarea normelor privind organizarea și exercitarea activității de consiliere, Monitorul Oficial al României nr. 154/17.02.2006.
- www.auditnet.org
- www.iaa.org.uk
- www.theiaa.org
- www.mfinante.ro
- www.biblioteca.ase.ro
- www.aair.ro
- www.oecd.org

Particularități și informații contabile privind tranzacțiile cu decontare prin transfer de acțiuni către angajați

Constantin STAICU, Magdalena MIHAI** & Cristian DRĂGAN****

Abstract

Particularities and Accounting Information Concerning the Transactions with Discount by Transfer of Shares towards the Employees

The main object of the present work is revealing the aspects by which the transactions with discount by transfer of shares towards the employees of the entity are particularized compared with other similar operations based on equity instruments. In this sense, there are discussed problems concerning the advantages of these transactions, the recognition of the expenses incurred by the issuances of share options designated for the employees and the evaluation means of the transactions of this nature. There have also been carefully presented the aspects of practical nature, taking into consideration, in this sense, many situations that can be found at the entities' level, when implementing the analysed transactions, fact that, in our opinion, is in the benefit of the practitioners, in the conditions when these situations lead to some relatively difficult solutions, and for this their practical implementation need a special attention and a good professional way of thinking, inclusively under the aspect of insurance for the accounting information which allows their correct administration.

Key words: shares, share options, transfer, employees, international standards

Cuvinte cheie:

acțiuni, opțiuni pe acțiuni, transfer, angajați, standarde internaționale

Introducere

Un prim aspect ce privește tema abordată se referă la faptul că tranzacțiile cu plată pe bază de acțiuni, indiferent de forma de decontare a lor, sunt considerate de specialiști drept operațiuni care contribuie la menținerea capitalului social, ceea ce este valabil atât sub aspectul menținerii financiare, cât și al celei fizice al acestuia. În susținerea acestei opinii invocăm adevărul incontestabil potrivit căruia aceste tranzacții nu pot modifica sau influența negativ capacitatea capitalului social deoarece se efectuează la valoarea justă a respectivelor operațiuni. Din acest considerent este justificat interesul managementului în ceea ce privește realizarea unor astfel de tranzacții care îi oferă un confort sporit în îndeplinirea criteriilor de performanță.

De altfel, tranzacțiile analizate au constituit obiectul unor discuții controversate pe plan internațional deoarece specialiștii în domeniu au sesizat că utilizarea instrumentelor de capital propriu pentru decontarea unor obligații este foarte importantă și are ca fundament orientarea managementului către stimularea angajaților.

Totodată, se poate sublinia că aceste puncte de vedere au fost luate în considerare în IAS/IFRS și sunt fundamentate pe rezultatele practicii în domeniu, care, la rândul lor,

* Prof.univ.dr., Universitatea din Craiova, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, ctstaicu@yahoo.com.

** Prof.univ.dr., Universitatea din Craiova, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, auditsiexpertiza@rdscv.ro.

*** Conf.univ.dr., Universitatea din Craiova, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, cdragano@yahoo.com.

au fost stabilite prin evaluarea și aprecierea numeroaselor elemente ce intervin în cazul tranzacțiilor cu transfer de acțiuni către angajații aceleiași entități.

În acest context, se poate remarca și faptul că planurile generale de acțiuni pentru angajați, inclusiv planurile de cumpărare, reprezintă un instrument de control intern asupra operațiunilor realizate de entitate care, după opinia noastră, poate influența favorabil managementul performanței. Asemenea planuri sunt încurajate de guvernele țărilor cu tradiție în economia de piață deoarece deținerea de către angajați a calității de proprietar al unei părți din patrimoniul entității se consideră că este benefică pentru ambele părți.

Pe de altă parte, se poate menționa că asemenea încurajări sunt generate, printre altele, de reducerile de preț pe care, în ultimul timp, entitățile le acordă angajaților în cazul efectuării de tranzacții cu decontare prin transfer de acțiuni, fapt ce le delimitează de planurile generale de acțiuni.

Metodologia cercetării

În ceea ce privește cercetarea efectuată, menționăm că a fost astfel orientată încât a permis cunoașterea și analiza în spirit disociativ și analitic a problemelor complexe ce privesc gestionarea corectă a operațiilor pe care le generează tranzacțiile supuse dezbaterei. Explicitările și clarificările teoretice, metodologice și practice se bazează atât pe opiniile specialiștilor în domeniu, cât și pe exigențele IFRS 2 și ale reglementărilor contabile și juridice

în vigoare, care, la rândul lor, sunt privite din perspectiva creșterii paletei de activități a managementului entității.

Apreciem, pe de o parte, că cercetarea efectuată este complexă și nuanțată, cu rezultate prezentate într-o manieră clară și pertinentă, iar, pe de altă parte, că aduce un plus de noutate și, totodată, o contribuție modestă în ceea ce privește impulsivitatea factorilor de decizie pentru transpunerea în practică a tranzacțiilor analizate, care reprezintă o modalitate modernă și avantajoasă de diversificare și extindere a portofoliului de activități și creșterea interesului angajaților față de entitate.

Avantaje aferente tranzacțiilor analizate

În legătură cu problema supusă cercetării, se impune a fi reliefat, ca un prim aspect caracteristic, faptul că practicienii în domeniu opinează în unanimitate că transferul instrumentelor de capital propriu către angajați generează câteva avantaje semnificative pentru entitate¹.

În primul rând, se menționează că tranzacțiile analizate permit acționarilor să transfere instrumente de capital propriu către angajații entității, ceea ce reprezintă o noutate în domeniul reglementărilor internaționale, care au fost elaborate avându-se în vedere că operațiunile de această natură sunt benefice atât pentru entitate, cât și pentru angajații acesteia.

Entitatea, pe baza planurilor de acțiuni pentru angajați, își creează o sursă certă pentru majorarea capitalurilor proprii, în condițiile

pe care le consideră că îi sunt avantajoase, atât sub aspect economic, cât și financiar. Activitatea de producție și în special cea privind obținerea de produse noi, inclusiv de cercetare-dezvoltare, este influențată în sensul creșterii și diversificării, prin antrenarea, în acest sens, în primul rând a angajaților cu nivel ridicat de calificare, ceea ce reprezintă și o garanție că aceștia își vor menține locurile de muncă. Pe de altă parte, prin stimularea creșterii cifrei de afaceri se obțin, în mod firesc, și efecte financiare suplimentare, inclusiv sub aspectul dividendelor.

La rândul lor, angajații, prin faptul că devin acționari ai entității, sunt mai interesați în ceea ce privește evoluția viitoare a acesteia prin participarea la dividende, fapt ce îi motivează și sub aspectul responsabilității profesionale, dar și al stabilității în cadrul respectivei unități.

Totodată, considerăm că operațiunile la care ne referim necesită a fi delimitate în funcție de cele două modalități posibile de efectuare a tranzacțiilor, în sensul că entitatea fie oferă spre vânzare propriu-zisă instrumentele de capital, fie le acordă angajaților sau terților de la care a primit bunuri sau servicii cu plata pe bază de acțiuni, modalitate pe care o considerăm a fi mai atractivă și asupra căreia ne orientăm cercetarea.

În această ordine de idei, se poate sublinia și faptul că managementul entității este încurajat să adopte ultima modalitate de decontare a tranzacțiilor, având posibilitatea să acorde angajaților și unele reduceri de prețuri, care să influențeze

1 Mihai M., Mehedințu – Ionescu F., Informația contabilă și gestiunea capitalurilor firmei, Editura Universitaria Craiova, 2008, pag. 291.

favorabil creșterea volumului decontărilor prin transfer de acțiuni către angajați.

În ceea ce privește tranzacțiile supuse dezbaterii se impune a fi semnalată și existența unui posibil risc de influențare a valorii juste a acestora, în cazul în care un acționar are o obligație personală față de unul sau mai mulți angajați. În asemenea situații este justificat ca managementul entității să gestioneze respectivele tranzacții fără intervenția acționarului.

Totodată, se afirmă că operațiunile analizate determină și unele elemente nefavorabile inerente, cu implicații minore, dintre care se amintesc costurile pe care le antrenează lansarea unei asemenea emisiuni de acțiuni, birocrăția aferentă obținerii aprobărilor necesare și riscul ca emisiunea să nu fie acceptată de potențialii investitori.

Recunoașterea cheltuielilor privind opțiunile pe acțiuni

În altă ordine de idei, considerăm a fi, de asemenea, interesantă problema ce privește recunoașterea cheltuielilor ocazionate de opțiunile pe acțiuni destinate angajaților, cheltuieli pe care, în principal, le antrenează operațiunile de evaluare la valoarea justă. Aceste cheltuieli au influențe semnificative asupra credibilității rezultatului exercițiului, fapt pentru care, odată cu apariția și aplicarea, începând cu 1 ianuarie 2005, a IFRS 2 „Plăți pe bază de acțiuni”, au suscitată interes în mediul specialiștilor în domeniu, fiind adusă în discuție afirmația potrivit căreia soluția anterioară de nerecunoaștere a lor este în contradicție cu cerințele condiției refe-

ritoare la credibilitatea și fidelitatea informațiilor utilizate în evaluare.

Practicienii din mai multe țări cu experiență în domeniu și-au manifestat interesul în legătură cu problema abordată, iar punctele de vedere la care au ajuns au fost exprimate cu argumente pro și contra privind oportunitatea și utilitatea recunoașterii cheltuielilor respective, dintre care, în cele ce urmează, vom aminti pe cele mai relevante.

- Un prim argument în favoarea recunoașterii cheltuielilor analizate sugerează că entitatea nu este parte a tranzacției, acționarii fiind cei care transferă o parte din interesele lor către angajați. Acest argument nu se confirmă deoarece, în primul rând, nu acționarii stabilesc planurile de acțiuni către angajați, ci entitățile, iar, în al doilea rând, lansarea emisiunii de opțiuni este dată în competența acestora. Totodată, se are în vedere și aspectul economic, potrivit căruia nu acționarii primesc serviciile angajaților, ci entitatea care este obligată să le justifice, întrucât a oferit în schimb instrumente de capital propriu. De exemplu, lansarea unei emisiuni de warrant contra numerar presupune ca inițial entitatea să recunoască numerarul primit în schimbul warrant-ului emis, chiar dacă ulterior această operațiune ar putea fi descrisă ca fiind un transfer de acțiuni de la acționarii existenți către cei ce au intrat în posesia instrumentului de capital propriu. În concluzie, entitatea este parte a tranzacției deoarece are obligația să înregistreze numerarul primit și, ulterior, la data exercitării dreptului de către deținătorii de acțiuni, să le elibereze numerarul cuvenit.

- O altă ipoteză invocată de practicieni se referă la faptul că angajații nu prestează servicii pentru instrumente de capital primite, afirmație care nu are o fundamentare juridică deoarece angajații sunt remunerați (salarizați) pentru un anumit pachet de servicii care, de regulă, nu poate fi acoperit în întregime, ceea ce înseamnă că remunerația nu corespunde integral respectivului set de servicii. Astfel, rezultă că prin emiterea de instrumente de capital propriu se urmărește realizarea unei egalizări între pachetul de servicii și un așa-zis pachet total de remunerații.

- Acționarii consideră că suportă cheltuielile cu opțiunile pe acțiuni sub forma diluției titlurilor de capital propriu și, în consecință, ar trebui recunoscute. Acest argument nu poate fi luat în calcul deoarece entitatea primește resurse, dar nu realizează nicio ieșire de numerar sau de alte active, iar cheltuielile sale rezultă din consumul resurselor și nu din ieșirea de active.

- O parte dintre practicieni consideră ca fiind rezonabilă motivația de mai sus pentru nerecunoașterea cheltuielilor analizate și, în acest scop, încearcă să demonstreze că indicatorul de performanță privind „Rezultatul pe acțiune” este afectat de două ori.

Astfel, se susține că entitatea a plătit angajații pentru serviciile lor, iar numerarul a fost returnat acesteia în schimbul emisiunii de instrumente de capital propriu, fapt ce are o dublă influență asupra „Rezultatului pe acțiune”. Analiza acestui argument duce la concluzia

că este adevărat, dar nu înseamnă că se justifică să fie recunoscută vreo cheltuială cu emiterea respectivelor instrumente de capital. În acest sens se are în vedere, pe de o parte, că același circuit se realizează și în cazul unei emisiuni de acțiuni, care are același efect, iar, pe de altă parte, situația prezentată nu face decât să reflecte cele două evenimente economice care au intervenit: primul se referă la creșterea numărului de acțiuni în circulație, prin emisiunea de instrumente de capital propriu incluse în determinarea rezultatului pe acțiuni, iar al doilea constă în aceea că prin consumul resurselor s-au realizat venituri care au contribuit la modificarea rezultatului.

Din cele relatate se poate ajunge la concluzia că nu se produce o dublă afectare a rezultatului pe acțiune, întrucât au loc înregistrări separate ale evenimentelor legate de tranzacție, care se reflectă, așa cum este normal, în rezultate.

Evaluarea tranzacțiilor abordate

O altă problemă importantă, care necesită exigență și profesionalism, o constituie modalitățile de evaluare a tranzacțiilor analizate.

În legătură cu rezolvarea acestei probleme există o opinie unanimă a specialiștilor în domeniu potrivit căreia trebuie avute în vedere două elemente esențiale și anume: **a. baza de evaluare** și **b. momentul evaluării**, ale căror soluții se pot identifica cu ajutorul principiilor contabile care se aplică în cazul capitalurilor proprii.

Aceste principii statuează că nivelul la care este prezentat capitalul propriu în bilanțul contabil depinde de evaluarea activelor și datoriilor, iar valoarea acestuia corespunde numai prin coincidență cu valoarea de piață agregată a acțiunilor entității.

Puse în ecuație, elementele respective au o dimensiune exactă, în sensul că valoarea capitalului propriu este dată de diferența dintre volumul activelor și volumul datoriilor și astfel capitalul propriu se definește ca fiind interesul rezidual în activele entității după deducerea tuturor datoriilor sale.

Această afirmație permite reliefa elementelor esențiale ale evaluării deoarece un interes rezidual este dependent, în primul rând, de evoluția acțiunilor și a datoriilor, iar contabilitatea este concentrată mai ales pe partea de reflectare a valorii activelor și datoriilor, capitalul propriu fiind, deci, o rezultantă. Ca argument se rețin regulile aplicate în cazul constituirii capitalului social al entității, care asigură înregistrarea numerarului primit, prin corespondență cu subconturile aferente acestui capital, cu precizarea că schimbările ulterioare ce intervin în prețul acțiunilor care circulă pe piața de capital nu pot fi cuantificate în același moment.

Situația de mai sus se întâlnește și în cazul tranzacțiilor cu plată în instrumente de capital, în sensul că entitatea a înregistrat bunurile și serviciile primite în schimbul emisiunii de acțiuni.

În legătură cu acest ultim aspect se amintește că regulile generale ale IFRS 2 „Plăți pe bază de acțiuni”

precizează că în cazul evaluării serviciilor și chiar a pachetelor de servicii se înregistrează dificultăți de estimare a valorii juste a acestora deoarece informațiile ce se utilizează în acest scop nu sunt integral credibile. Pentru evitarea acestui neajuns s-a adoptat soluția evaluării lor, luându-se în calcul instrumentele de capital oferite angajaților pentru beneficiile suplimentare obținute de entitate, ca urmare a performanței acestora.

a. În ceea ce privește **baza de evaluare** a serviciilor primite în schimbul opțiunilor pe acțiuni acordate de entitate, în funcție de valoarea acestora din urmă, se consideră că, în principiu, trebuie plecat de la realitățile existente la nivelul entităților, care impun folosirea **costului istoric** și a **valorilor intrinseci juste și minime**².

Includerea **costului istoric** în baza de evaluare pleacă de la premisa că entitățile își răscumpără instrumentele de capital propriu fie direct, fie prin intermediari³. În această situație evaluatorii au la dispoziție prețul de achiziție care poate fi luat în calcul la construirea unei platforme de evaluare a acordării de opțiuni, deoarece se pot realiza comparații între acesta și prețul actual de exercitare. Diferențele rezultate se pot constitui în cheltuieli, dacă prețul de exercitare este mai mic decât costul istoric, ori în profit, în situația unui rezultat pozitiv al comparației.

Această logică pare rezonabilă la prima vedere și mai ales atunci când platforma este constituită pe acțiuni cumpărate de la altă firmă, care ulterior se tranzacționează cu

² IFRS 2, paragraful 24.

³ Op. cit., pag.293.

angajații. Întrucât entitatea are libertatea de a realiza tranzacții cu plată pe bază de acțiuni, proprii sau provenite de la alte entități, este justificat să distingem două aspecte ale evaluării instrumentelor de capital propriu. Pe cale de consecință, cele două aspecte ar putea fi generate de situațiile potrivit cărora tranzacția se bazează pe alte acțiuni și respectiv pe acțiunile proprii.

În prima situație, evaluarea pe baza costului istoric este rezonabilă deoarece entitatea, ca deținător al acțiunilor ce aparțin unui terț, poate primi dividende și are libertatea ca aceste beneficii să fie atribuite angajaților săi în cadrul unei tranzacții. Deși costul istoric reprezintă o bază de evaluare acceptată, totuși tranzacția nu poate fi luată în calcul deoarece nu întrunește condițiile de decontare pe bază de instrumente de capitaluri proprii.

În cea de a doua situație, metoda costului istoric nu reprezintă o bază de evaluare adecvată tranzacțiilor cu plată pe bază de acțiuni cu decontare în instrumente de capitaluri proprii ale entității deoarece acestea, potrivit conținutului lor, dețin doar titlu participativ în active, deci nu reprezintă active propriu-zise. Consecința acestui argument este materializată în distribuția numerarului pentru răscumpărarea acțiunilor ca rambursare de capital către acționar, corespunzător cu diminuarea capitalului propriu. În aceeași echivalență se află și situația de remitere sau transfer de acțiuni, care generează atât creșterea numerarului, cât și a capitalurilor proprii. Cele două operațiuni amintite pun în evi-

dență faptul că prin efectuarea lor nu se înregistrează venituri, dar nici cheltuieli.

Practica în domeniul contabil cunoaște și situații în care propriile acțiuni sunt achiziționate ca un activ, dar căruia îi lipsește un element esențial, caracteristic activelor, și anume acela de a avea capacitatea să genereze beneficii viitoare, adică dreptul de a primi dividende sau dreptul de a obține o creștere a valorii acțiunilor.

Un alt aspect practic ce se justifică a fi prezentat constă în aceea că entitatea poate estima că va obține un avantaj sau un câștig din acțiunile proprii transferate anterior angajaților. Această intenție se poate concretiza numai prin răscumpărarea acțiunilor respective, dar entitatea are și posibilitatea realizării unei noi emisiuni de acțiuni la valoarea de piață.

Considerăm că, în această situație, decizia care se preconizează necesită fundamentare pe criterii economice, avându-se în vedere atât cheltuielile, cât și riscurile pe care le ocazionaază fiecare dintre cele două modalități amintite mai sus, în special în cazul vânzării unor noi acțiuni.

Cu privire la **inclusiunea valorii intrinseci în baza de evaluare** la care ne referim se reține că este permisă doar în situația în care entitatea, la data la care efectuează evaluarea, nu poate estima credibil valoarea justă a instrumentelor de capitaluri proprii acordate.

Valoarea intrinsecă analizată reprezintă diferența dintre prețul de piață al acțiunilor și prețul de exercitare al opțiunii⁴. În momentul efectuării tranzacțiilor, această dife-

rență este nulă deoarece prețurile amintite sunt identice, fapt ce are implicații în atribuirea valorii opțiunii. Aceste situații apar întrucât deținătorul opțiunii beneficiază de creșterea valorii acțiunii - suport și nu are nevoie de exercitarea imediată a opțiunii și astfel se concluzionează că beneficiile sunt date de valoarea în timp a opțiunii, iar ignorarea acesteia, la data acordării, are drept consecință reducerea cu 100% a valorii opțiunii. Pe cale de consecință, nici acest tip de evaluare nu este adecvat deoarece nu poate prezenta caracteristica de fiabilitate.

O altă bază de evaluare ar putea fi reprezentată de **valoarea minimă a opțiunii**, care se bazează pe disponibilitatea unui posibil investitor de a achiziționa la un preț egal cu valoarea determinată sau de a amâna plata exercitării până la expirarea termenului opțiunii. Această bază de evaluare presupune calculul valorii prezente a unei acțiuni, pentru care se plătesc dividende, determinată prin deducerea valorii dividendelor așteptate și a prețului de exercitare din prețul curent al acțiunii, fără însă a dobândi și valabilitatea acțiunilor ca factor de valoare în timp a acestora și, totodată, de garanție a credibilității informațiilor folosite. Din aceste considerente, valoarea intrinsecă nu poate constitui bază adecvată de evaluare.

În funcție de cele prezentate anterior, se poate aprecia că **baza de evaluare agreată** este reprezentată de valoarea justă, prin care se înțelege valoarea la care un instrument de capitaluri proprii ar putea fi schimbat, în cunoștință de cauză, între persoane interesate într-o tranzac-

4 Op. cit., pag. 294.

ție cu preț obiectiv determinat. În această situație se află entitatea împreună cu angajații săi care, în cadrul oferit de economia de piață și pe baza elementelor necesare pentru a fi în cunoștință de cauză, pot da credibilitate valorii instrumentelor de capitaluri proprii.

b. La rândul său, **momentul evaluării la valoarea justă**, ca al doilea element esențial al acestei operațiuni, îl reprezintă data la care entitatea le acordă angajaților instrumentele de capitaluri proprii stabilite potrivit acordului de plată pe bază de acțiuni. În asemenea moment se presupune că sunt îndeplinite condițiile de intrare în drepturi (între care pot fi incluse: rămânerea persoanelor respective în serviciul entității pentru o anumită perioadă de timp, realizarea unei creșteri stabilite a profitului, a prețului acțiunilor entității etc), inclusiv obținerea eventualelor aprobări necesare, fapt pentru care angajații devin titulari, în sensul că primesc efectiv instrumentele de capitaluri proprii.

Exemple de tranzacții decontate prin transfer de acțiuni către angajați

Având în vedere că problemele abordate în capitolul precedent ocazionează rezolvări relativ dificile, considerăm că, pentru a fi implementate în activitatea practică, inclusiv a entităților din țara noastră care aplică IFRS 2, sunt necesare o atenție sporită, precum și un bun raționament profesional. În aceste condiții, apreciem că sunt justificate două exemple de tranza-

ții cu angajații, cu decontare pe bază de opțiuni în acțiuni, care, sperăm, vor suscita interes managerial, inclusiv prin faptul că **se furnizează și informații contabile specifice** principalelor operațiuni economice pe care aceste tranzacții le generează.

Exemplul nr.1. Determinarea și acordarea opțiunilor pe acțiuni pentru angajații entității, utilizându-se planurile și contractele pe acțiuni.

Se presupune că entitatea acordă 75.000 de opțiuni pe acțiuni pentru

Anul	Determinări	Cheltuieli cu remunerația (lei)	Cheltuieli cumulate (lei)
1	$(75.000 \times 15 \times 1/3)$	375.000	375.000
2	$(75.000 \times 15 \times 2/3) - 375.000$	375.000	750.000
3	$(75.000 \times 15 \times 3/3) - 750.000$	375.000	1.125.000

Exemplul de mai sus scoate în evidență faptul că entitatea va putea onora integral acordul de tranzacții cu plată pe bază de acțiuni și cu decontare în instrumente de capital.

Precizăm că acest acord se consideră similar unui borderou de subscripție, iar actul constitutiv conține prevederi care îi dau dreptul entității să acorde instrumente de capital propriu angajaților săi (500 angajați x 150 opțiuni x15 lei / opțiune = 1.125.000 lei).

În consecință, valoarea opțiunilor pe acțiuni, de 1.125.000 lei, se înregistrează ca atare în contabilitate, ca oricare altă operațiune de sub-

Anul	Determinări	Cheltuieli cu remunerația (lei)	Cheltuieli cumulate (lei)
1	$(150 \times 400 \times 15 \times 1/3)$	300.000	300.000
2	$(150 \times 400 \times 15 \times 2/3) - 300.000$	300.000	600.000
3	$(150 \times 400 \times 15 \times 3/3) - 600.000$	300.000	900.000

serviciile ce urmează a fi prestate de către 500 de angajați ai atelierului de confecții, în scopul obținerii de noi produse. Condiția de intrare în drepturi, înscrisă în plan, o constituie prestarea de servicii în mod continuu, timp de trei ani, iar valoarea justă aferentă unei opțiuni este de 15 lei.

Cazul 1 – Toți angajații își respectă condiția de intrare în drepturi, situație în care entitatea trebuie să recunoască contravaloarea serviciilor în fiecare an, după cum se prezintă în tabelul de mai jos.

scriere la capitalul social. Ulterior, se contabilizează, în fiecare din cei trei ani, operațiunile ce privesc cheltuielile cu studiile și cercetările și drepturile de personal neridicate, în valoare de câte 375.000 lei. După expirarea ultimului an al acordului se înregistrează acțiunile individuale (150 buc.) și totale (75.000 buc.) ce se acordă angajaților, precum și stingerea obligației privind drepturile de personal neridicate, aspecte asupra cărora se revine.

Cazul 2 – Entitatea estimează că pe parcursul celor trei ani vor pleca 20% din angajați, ceea ce va determina următoarea situație orientativă pentru managementul entității:

Cazul 3 – Se presupune că în cursul celor trei ani stabiliți pentru intrarea în drepturi vor părăsi entitatea 57 de angajați, din care: 20 în primul an, 22 în cel de-al doilea an și 15 în ultimul an. Cei care au părăsit entitatea (57 de angajați) au

pierdut drepturile privind opțiunile inițiale, pentru perioada celor 3 ani, deci 8.550 de opțiuni.

Rezultă că entitatea va deconta un număr total de 66.450 de opțiuni, în valoare totală de 996.750 lei, astfel:

Anul	Determinări	Cheltuieli cu remunerația (lei)	Cheltuieli cumulate (lei)
1	$(500-20) \times 150 \times 15 \times 1/3$	360.000	360.000
2	$[(480-22) \times 150 \times 15 \times 2/3] - 360.000$	327.000	687.000
3	$[(458-15) \times 150 \times 15 \times 3/3] - 687.000$	309.750	996.750

În legătură cu acest exemplu se poate menționa, în primul rând, că entitatea recunoaște valoarea serviciilor prestate de angajați, în fiecare din cei trei ani, în funcție de situația reală corespunzătoare celor care au dreptul de a primi opțiunile, deci pentru valorile de 360.000 lei, 327.000 lei și, respectiv, 309.750 lei, deci în total 996.750 lei.

Fiecare din aceste trei valori se reflectă distinct în contabilitate atât sub aspectul majorării cheltuielilor cu studiile și cercetările, cât și în ceea ce privește constituirea drepturilor de personal neridicate.

O altă problemă care necesită rezolvare la sfârșitul anului 3, deci la data exercitării drepturilor, privește efectuarea regularizărilor aferente subscrierii și acordării opțiunilor pe acțiuni, în valoare de 128.250 lei, ținând cont de rezultatele realizate în cadrul acordului (1.125.000 lei - 360.000 lei - 327.000 lei - 309.750 lei). Valoarea de 128.250 lei reprezintă servicii neprestate de angajați, fapt pentru care nu se mai justifică menținerea ei în capitalul subscris inițial și, în consecință, se

impune a fi efectuată înregistrarea contabilă prin care se stornează.

Astfel, capitalul subscris nevărsat va fi de 996.750 lei (1.125.000 lei - 128.250 lei), ceea ce corespunde instrumentelor de capital pe care entitatea le acordă angajaților, potrivit acordului încheiat.

Această ultimă operațiune ocazională efectuarea înregistrărilor contabile prin care, pe de o parte, se sting atât obligația entității privind drepturile salariale neridicate, cât și creanța acesteia provenită din subscrierea opțiunilor pe acțiuni, în valoare de 996.750 lei. Pe de altă parte, această valoare se oglindește ca fiind capital social vărsat, diminuându-se capitalul subscris și nevărsat. În legătură cu operațiunile prezentate anterior precizăm că reflectă situația în care se apelează la o emisiune de titluri de valoare.

Dacă entitatea are în gestiune acțiuni proprii răscumpărate se impune scăderea acestora din gestiune, cu prilejul acordării opțiunilor pe acțiuni și, totodată, compensarea lor cu remunerația datorată angajaților.

Exemplul nr.2. Entitatea acordă acțiuni cu o condiție de piață în care perioada de intrare în drepturi nu este constantă.

Pentru a stimula rămânerea directorului în entitate pe o perioadă de încă trei ani, i se acordă un număr de 15.000 de acțiuni, care au prețul unitar, la valoarea justă, de 33 lei / acțiune. Până la sfârșitul anului 2, prețul acțiunilor a scăzut la 25 lei / acțiune. La această dată entitatea oferă directorului o alternativă de decontare în numerar⁵, prin care acesta are posibilitatea să aleagă între cele 15.000 de acțiuni sau echivalentul lor în numerar, considerându-se că, la data intrării în drepturi, prețul lor este de 22 lei / acțiune.

Potrivit cerințelor IFRS 2, indiferent de modificările aduse termenilor și condițiilor de plată ale acordului sau anularilor și decontărilor ce privesc instrumentele de capitaluri proprii, entitatea are obligația să recunoască, cel puțin, serviciile primite, evaluate la valoarea justă determinată la data obținerii lor.⁶

Excepția de la această regulă o reprezintă cazul în care instrumentele de capitaluri proprii nu intră în drepturi deoarece nu s-au îndeplinit condițiile de performanță stabilite pentru data la care s-a convenit să fie acordate.

Din exemplul enunțat reiese că la sfârșitul anului al doilea se prevede și alternativa de decontare a acțiunilor în numerar, care generează o obligație. În această situație, entitatea va recunoaște datoria care trebuie decontată la data modificării acordului, pe baza valorii juste a acțiunilor și, totodată, va efectua

⁵ Această modificare a acordului de plăți pe bază de acțiuni este efectuată în contextul IFRS 2, paragraful 26.

⁶ IFRS 2, paragraful 27.

Nr. crt.	Determinarea cheltuielilor cu remunerarea	Cheltuieli	Capital propriu	Datorii
1	Cheltuieli cu remunerarea pentru primul an (15.000x33 lei / acțiune x1/3)	165.000	165.000	-
2	Cheltuieli cu remunerarea pentru următorul an (15.000x33 lei / acțiune x2/3-165.000)	165.000	165.000	-
3	Reclasificarea capitalurilor proprii în datorii (15.000x25 lei / acțiune x2/3)	-	(-)250.000	250.000
4	Cheltuieli cu remunerarea pentru ultimul an (15.000x33 lei / acțiune x3/3-165.000-165.000) și (165.000x25/33=125.000 lei)	165.000	40.000	125.000
5	Ajustarea cheltuielilor, la închidere, la valoarea justă (15.000 x 25 lei/acțiune) - (15.000 x 22 lei/ acțiune)	(-)45.000	-	45.000
Total		450.000	120.000	420.000

reevaluarea acestora la fiecare dată ulterioară de raportare, inclusiv la data decontării. Modificarea valorii juste a datoriei este recunoscută în contul de profit și pierdere.

Ca urmare a celor precizate anterior, entitatea va recunoaște și va înregistra în contabilitate, similar exemplului nr. 1, valorile ce se calculează și se prezintă ca în tabelul de mai sus.

În legătură cu cele două exemple anterioare considerăm că sunt sugestive pentru cei interesați în ceea ce privește documentarea teoretică și/sau aplicarea în activitatea practică a tranzacțiilor cu decontare prin transfer de acțiuni către angajați.

Informații publicate prin situațiile financiare referitor la tranzacțiile examinate

După opinia noastră, considerăm că este justificat să fie subliniată importanța informațiilor contabile aferente tranzacțiilor cu plată pe bază de acțiuni, informații care în cursul exercițiului contribuie în

mod substanțial la gestionarea corectă a lor, iar la sfârșitul acestuia le permite utilizatorilor situațiilor financiare anuale să înțeleagă natura și dimensiunea respectivelor acorduri de plată pe bază de acțiuni.

În vederea satisfacerii obligațiilor stabilite în acest sens se impune ca, împreună cu conturile sintetice amintite în precedent, să fie utilizate și conturi analitice adecvate, dar și instrumente de evidență operativă, care să asigure publicarea prin intermediul situațiilor financiare anuale a numeroase informații ce prezintă interes pentru utilizatorii acestora, informații dintre care le menționăm, la modul general, pe cele considerate a fi relevante și anume:

- descrierea fiecărui asemenea tip de acord, a termenilor și a condițiilor sale generale, inclusiv a condițiilor de intrare în drepturi, a termenului maxim al opțiunilor acordate, a metodei de decontare;
- numărul și media ponderată a prețului de exercitare a opțiunilor pe acțiuni, pe scadențele acestora;

- modul cum a fost determinată valoarea justă a bunurilor sau a serviciilor primite sau a instrumentelor de capitaluri proprii acordate în decursul perioadei;
- influența tranzacțiilor efectuate asupra profitului sau pierderii entității, precum și în ceea ce privește poziția financiară a acesteia, pentru sfârșitul anului;
- cheltuielile totale recunoscute de entitate pentru tranzacțiile analizate;
- valoarea contabilă a datoriilor existente la sfârșitul anului din tranzacții cu plată pe bază de acțiuni etc.

Concluzii finale

Din cele expuse în prezenta lucrare, considerăm că se poate formula concluzia finală cu caracter general, potrivit căreia tranzacțiile cu decontare prin transfer de acțiuni către angajați prezintă numeroase trăsături specifice și un nivel relativ ridicat de dificultate, iar dezbaterea lor este oportună și prezintă interes, în principal, din perspectiva provocării și oferirii unor informații utile specialiștilor practicieni

și managementului entităților pentru a fi implementate.

În acest context, apreciem că a fost reliefat în mod convingător faptul că tranzacțiile supuse dezbaterei pot fi recomandate, fără rezerve, pentru a fi adoptate în mediul de afaceri, deoarece sunt avantajoase atât pentru angajați, în sensul creșterii interesului lor față de entitate, prin obținerea de instrumente de capital propriu pentru munca prestată, cât și pentru entitate, prin diversificarea activității și creșterea cifrei sale de afaceri, în condiții de stabilitate a celor implicați în operațiuni cu decontare prin transfer de acțiuni.

Pe de altă parte, subliniem faptul că opiniile specialiștilor în domeniu au fost armonizate, prin intermediul standardelor adoptate, și în ceea ce privește recunoașterea cheltuielilor pe care le ocazionaază tranzacțiile supuse dezbaterei, care, indiferent de forma de decontare aleasă, în instrumente de capital sau în numerar, ca alternativă,

afectează în mod direct capitalurile proprii ale entității și implicit informațiile contabile prin intermediul

căroră se asigură gestionarea respectivelor operații economico-financiare.

Bibliografie

- Bogdan V., *Armonizarea contabilă internațională*, Editura Economică, București, 2004.
- Hennie van Greuning, *Standarde Internaționale de Raportare Financiară, Ghid practic*, Editura Irecson, 2005.
- Malciu Liliana, Feleagă Niculae, *Reformă după reformă: Contabilitatea din România în fața unei noi provocări. Eseuri și analiza standardelor IAS-IFRS*, vol. I, Editura Economică, București, 2005.
- Mihai Magdalena, Mehedințu-Ionescu Florea, *Informația contabilă și gestiunea capitalurilor firmei*, Editura Universitaria Craiova, 2008.
- Pratt S.P., *Cost of Capital – Estimation and Applications*, John Wiley & Sons INC., 2002.
- PricewaterhouseCoopers, *Share-based payment - A practical guide to applying IFRS 2*, aprilie 2004.
- IASB, *International Financial Reporting Standards*, Edition 2005.
- Ministrul Finanțelor Publice – Ordin nr. 1121 din 4 iulie 2006 privind aplicarea Standardelor de Raportare Financiară, M. Of. nr. 602 din 12 iulie 2006.
- www.deloitte.com
- www.pwc.com/ifrs
- www.capital.ro
- www.economist.com

Important pentru auditorii stagiarilor!

Departamentul de învățământ – admitere din cadrul CAFR informează că în perioada 06.04.2009 – 29.05.2009 stagiarii care sunt în anul I se vor prezenta pentru finalizarea anului I și înscrierea în anul II de stagiu.

Cerințe obligatorii pentru finalizarea anului I de stagiu:

1. prezența la cursul aferent anului 2008, care a fost organizat în perioada 3-26 octombrie 2008;
2. depunerea lucrării practice pentru semestrul al II-lea; (detalii pe www.cafr.ro)

3. lucrarea practică trebuie să aibă viza ca fiind satisfăcătoare din partea îndrumătorului de stagiu ales de către fiecare stagiar în parte.

Cerințe obligatorii pentru înscrierea în anul II de stagiu:

1. anul I finalizat (îndeplinirea condițiilor de la punctul I de mai sus);
2. depunerea acceptului îndrumătorului de stagiu ales (formularul se descarcă de pe www.cafr.ro)
3. achitarea tarifului de monitorizare aferent anului II (detalii pe www.cafr.ro)

La înscrierea în anul II de stagiu, stagiarii va primi caietul de practică,

pe care îl va completa împreună cu îndrumătorul pe parcursul celor 2 ani de stagiu.

Înscrierile se fac numai personal sau prin delegat (împuternicire de mână). Înscrierile primite prin orice altă modalitate (poșta, curier etc.) nu vor fi luate în considerare.

Program de înscrieri: de luni până vineri, între orele 9:00 - 15:00.

Relații suplimentare se pot obține la telefoanele 021/410.74.43, 021/410.03.96, 0749.011.146, e-mail: invatamant.admitere@cafr.ro, preum și pe site-ul www.cafr.ro.

Reamintim faptul că revista „Audit Financiar” este inclusă în bibliografia obligatorie de pregătire a stagiilor, care sunt invitați să se aboneze la această publicație în format tipărit sau în format electronic.

Detalii pe www.revista.cafr.ro, secțiunea abonamente.

Deontologia profesională - premisă esențială a reputației auditorului financiar*

Ion MIHĂILESCU**

Abstract

Professional Conduct - Essential Condition of the Reputation of the Financial Auditor

The communication with this title was presented within the professional seminar: "Financial audit approaches" held in Pitești, on 13th of December 2008. The author made some specifications regarding the financial crisis and its implications over the audit, making appeal to the studies and the surveys made at international level, to the lessons given by history and brought in the attention the measures adopted in the world as well as in our country regarding the regulations and the oversight of the activity of the financial auditors. Within this framework, the participants discussed about the responsibilities of the management and of the financial audit for a transparent and right presentation of the financial statements. As the Chamber of Financial Auditors of Romania has recently become a full member of the International Federation of Accountants, the seminar brought in discussion the provisions and the new conditions of the financial auditors.

Key words: professional conduct, reputation, responsibility, oversight, quality control, professionalism

Cuvinte cheie:

deontologia profesională, reputație,
responsabilitate, supraveghere,
controlul calității, professionalism

Scopul întâlnirii noastre cu auditorii financiari din zona de dezvoltare Sud a fost de a aduce alături și oameni de afaceri, fie beneficiari ai serviciilor de audit, fie manageri din mediul de afaceri care doresc să se apropie de auditul financiar. Din păcate, numărul redus de invitații care au fost și onorate atestă că mediul de afaceri răspunde mai greu solicitărilor noastre. Sigur că acum, mai mult ca oricând, au și alte motive. În afară de faptul că relația auditor-management-guvernanță corporativă nu este încă la nivel adecvat de cunoaștere, trăim și momente extrem de dificile din cauza crizei financiare, putând afirma că și România resimte efectele acesteia.

În contextul desfășurării seminarului, președintele CAFR a mulțumit în mod deosebit gazdelor – Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești – pentru căldura cu care au primit această manifestare. Întotdeauna, rectorul Universității a fost generos cu profesia de auditor financiar, are o mare deschidere față de audit și auditori.

Între reprezentanții mediului de afaceri, Ion Mihăilescu a remarcat prezența directorului economic al unei mari companii din București, doamna Eliza Tantiu, și președintele unei firme de transport, logistică, asigurări, domnul Marius Cae. În context, președintele CAFR s-a referit la

* Comunicare susținută la Seminarul profesional *Abordări ale auditului financiar*, care a avut loc la Pitești în ziua de 13 decembrie 2008.

** Prof. univ. dr, Universitatea "Constantin Brâncoveanu", președintele Camerei Auditorilor Financiari din România, e-mail: ionmihailescu@yahoo.com.

colaborarea cât mai fructuoasă ce trebuie realizată între echipa de audit și echipa managerială. Și unii și alții trebuie să participe efectiv la prezentarea raportărilor financiare, ca fiind documente de mare sinteză ale companiei respective și de mare interes pentru publicul larg, pentru investitori și alți potențiali „consumatori” de informații.

Criza financiară și implicațiile sale asupra auditului

Trăim într-o perioadă extrem de complicată. Auzim pretutindeni, la radio, la televizor, citim în presă, pe internet, observăm că lucrurile se schimbă de la o zi la alta, că apar noi probleme – generate de criza financiară, că statele și guvernele sunt chemate, mai mult ca oricând – poate mai mult decât în perioada 1929-1933 – să găsească soluții acestor provocări care apar astăzi.

Din cauza unui proces de reglementare extrem de ascuțit, îndeosebi în sistemul financiar-bancar marile corporații au încercat să se ridice deasupra statului, să-și stabilească propriile reguli în afacerile de creditare. Instrumentele financiare ce se vehiculează pe piețe reglementate sau nereglementate sunt scăpate de sub control. Volatilitatea financiară este atât de accentuată încât, în contextul unei foarte rapide circulații a informațiilor, aceasta este greu de stăpânit. Statele lumii sunt chemate să găsească optimul între reglementare – dereglementare. Unii dintre dvs. știți că președintele Franței, încă din iunie, a solicitat unui mare specialist în domeniu, Rene Ricol, fost președinte al IFAC, să facă o analiză foarte atentă a fenomenului de criză financiară. Acesta și-a constituit o echipă internațională de mari experți în materie de supraveghere prudențială, în cea a auditului și a contabilității.

Din Raportul extrem de voluminos prezentat de această echipă în septembrie președintelui Franței, fără care a asigurat conducerea Uniunii Europene la vremea respectivă, se degajă 96-98 de recomandări de care, dacă nu se ține cont în perioada imediat următoare, problemele financiare ale lumii s-ar putea agrava. Iar una dintre recomandări – cu un grad de sintetizare extrem de semnificativ - o reprezintă necesitatea realizării unei guvernante mondiale a finanțelor și a monedei. Deci, iată, se va face pasul necesar de la guvernanta corporativă la guvernanta mondială în domeniul finanțelor.

De aici, de fapt, ne dăm seama de gravitatea lucrurilor și este până la urmă o problemă de calcul matematic pentru găsirea optimului între procesul de dereglementare care a decurs în primul deceniu al mileniului III și procesul de reglementare. Sigur, se pune întrebarea: „Iar reglementare și cât de mult trebuie admisă aceasta?” În primul rând, statul trebuie să intervină.

Se știe care au fost măsurile în perioada 1929-1933. Soluția a fost răsturnarea concepțiilor asupra finanțelor, moderne în acea perioadă și intervenția accentuată a statului pentru a scoate, cum apărea în literatura vremii, capitalismul din starea muribundă.

La ora actuală, este de înțeles că trebuie să aibă loc intervenția statului, dar în anumite circumstanțe, situațiile din vremea respectivă nu mai corespund cu ceea ce trăim astăzi, în acest proces de globalizare. Deja discutăm despre economia cunoașterii, despre economia informațională, despre alte tipuri de economie decât cea de piață pe care o știam atunci.

De aceea, și soluțiile la actualele provocări trebuie să fie altele. Iar în întâlnirile – cum este cea de astăzi – au și obiectivul de a încerca să găsim punctele tari, să ne unim eforturile - auditori- manageri, firme de audit și companii sau entități – pentru a trece mai ușor peste această perioadă.

Evenimentele internaționale induc necesitatea unei alte abordări. Reamintesc momentele Enron, World Com, Parmalat. Reacția politicianilor americani a fost extrem de dură în perioada imediat următoare. Atunci a dispărut o mare firmă de audit – Arthur Andersen. Apoi, reacția Congresului SUA a fost că imediat s-au revizuit toate standardele în materie de audit financiar, de etică și conduită în domeniu. Ba, mai mult, s-a elaborat chiar o lege ce poartă denumirea a doi kongresmani – Sarbanes și Oxley – care, printre alte măsuri de mare rigurozitate, a stabilit necesitatea înființării și organizării unor mecanisme de supraveghere a activității de audit și de auditor. Concomitent, peste Ocean, pe lângă Federația Internațională a Contabililor a luat ființă un astfel de organism. Uniunea Europeană nu putea rămâne departe de aceste evenimente. O primă reacție a fost revizuirea Directivei a VIII-a privind auditul statutar.

În legătură cu ceea ce s-a întâmplat cu firma de audit respectivă este locul să precizăm că verdictul final în cazul Enron a stabilit că vinovat este președintele companiei Enron, care a fost condamnat la 24 de ani închisoare; iar instanța americană nu a acuzat în nici

un fel firma de audit. Atunci, se pune firesc întrebarea: de ce a dispărut, totuși, firma de audit? Sau de ce nu revine în piață? Dintr-un simplu motiv: pentru că a pierdut încrederea publică. Profesioniștii contabili, în general, desfășoară activități în interesul public, iar calitatea activității lor se reflectă în imaginea lor, în încrederea de care se bucură în fața interesului public.

Iar standardele noastre afirmă peste tot că misiunea noastră este dedicată interesului public. Nimic nu este mai presus decât acest interes. De aceea, și această standardizare ce are loc la nivel mondial încearcă să aducă un numitor comun, să creeze un limbaj de comparabilitate și compatibilitate între toți „actorii”. Aceasta este, de fapt, și o cerință imperioasă a globalizării. Deci, chiar dacă justiția nu a scos în evidență fapte care să fie pedepsite, firma de audit respectivă a rămas pe dinafară.

Cerințe și rigori sporite în reglementarea și supravegherea auditorilor

Revin la Europa, unde și noi am simțit un vânt rece cu „Parmalat” și au venit și alte crize regionale sau zonale, care i-au avertizat pe europeni că trebuie să recurgă și ei la măsuri corespunzătoare pentru a ameliora situația. În esență, s-a stabilit ridicarea principiilor cuprinse în Directiva a VIII-a la cele mai înalte cerințe, rigori și organizarea unor organisme de supraveghere a auditului și auditorilor la nivelul tuturor țărilor membre ale Uniunii Europene.

Întrucât Directiva a VIII-a, din anul 1994, când a fost elaborată, nu a suferit modificări serioase, s-a impus apariția unei alte Directive – 2006/43, preluându-se ceea ce era bun și aducându-se noi reglementări, în funcție de situația actuală.

Această nouă Directivă a avut termen de implementare pentru toate statele membre până la sfârșitul anului 2008, termen până la care guvernele aveau obligația de a transpune în reglementările naționale cerințele Directivei și să înființeze organismele de supraveghere. Ceea ce s-a întâmplat și la noi. Ordonanța 75/1999, care reglementează auditul financiar din România rămâne doar pe componenta instituțională, de organizare și funcționare a Camerei, restul trecând în reglementarea legii auditului statutar, care cuprinde cerințe foarte dure, aspre pentru

**... standardele noastre afirmă
peste tot că misiunea noastră
este dedicată interesului public.
Nimic nu este mai presus
decât acest interes.
De aceea, și această standardizare
ce are loc la nivel mondial
încearcă să aducă un numitor
comun, să creeze un limbaj
de comparabilitate și compatibilitate
între toți "actorii"**

firmele de audit și pentru auditori în general – rezultate din Directiva europeană 43/2006.

Directiva europeană respectivă acreditează, impune chiar cerința ca toți participanții la construcția unor raportări financiare să respecte un Cod de deontologie. Deopotrivă, auditorii, dar și utilizatorii, precum și clienții misiunilor de audit trebuie să adere la același Cod.

Pentru că, tot la nivelul Uniunii Europene, s-au auzit voci care chiar se întrebau: „La urma urmei, de ce ne mai trebuie contabilitate?” Ar mai fi necesară contabilitatea în această perioadă de dezvoltare a omenirii? Sigur, pur imaginativ, ar fi posibil să se renunțe la contabilitate dacă toată lumea ar respecta valorile morale, codurile de deontologie. Atunci s-ar putea spune, de exemplu: casierul este atât de pătruns de cerința respectării valorilor morale și a principiilor stabilite de un cod, încât niciodată nu ar fi capabil să ascundă nici măcar un leu din vistieria entității. Problema se pune în continuare la fel și în legătură cu managementul, începând de la cel operațional și terminând cu cel de conducere.

Prin prisma obligativității introducerii standardelor pe care dezvoltăm politicile și sistemele contabile și controlul intern la nivelul fiecărei entități managementului îi revin o serie de responsabilități.

Astfel, managementul are responsabilitatea adoptării și aplicării cadrului de raportare financiară, fie că e vorba de IFRS-uri, de standarde, de reglementări naționale, conforme cu Directivele europene a IV-a și

**... nu suntem revizori contabili,
nu suntem contabili de gestiune.
Dar suntem, în schimb,
acei profesioniști care examinăm
informații de conformitate,
care analizăm informațiile
până la un prag acceptabil
pe care ni-l propunem
și care ne asigură
că rapoartele de audit
nu conțin erori semnificative**

a VII-a, de cadrul de raportare financiară a instituțiilor publice.

Apoi, managementul răspunde de întocmirea raportărilor financiare. Dar tot el răspunde și de modul respectării cadrului de raportare financiară în situațiile financiare.

Managementul are și responsabilitatea de a adopta politici și tratamente adecvate cadrului de raportare financiară, adică să își aprobe, să-și ordoneze sistemul de contabilitate.

În fine, managementul mai are misiunea de a-și organiza un control intern adecvat ca să se asigure că datele și informațiile care se nasc în procesul de activitate sunt preluate și prelucrate în contabilitate în mod adecvat și răspund atât cerințelor de management, cât și celor de informare a publicului.

Față de acest „set” de responsabilități ale managementului, auditorul nu poate să rămână pasiv; el trebuie să înțeleagă aceste responsabilități, modul cum managementul se asigură că responsabilitățile respective se concretizează în acțiuni, în proceduri, în teste, pentru a fi siguri că eliminăm sau scădem amenințările riscurilor la nivel acceptabil, nesemnificativ.

Sigur, pot fi întrebat: „Dar de ce, ca auditor, ați început cu responsabilitatea managementului?” Pentru că „materia primă” a auditorului financiar o reprezintă aceste situații financiare. Și trebuie să știm, din capul locului, cum ne partajăm responsabilitățile.

Dar care este, până la urmă, responsabilitatea audi-

torului? Din standarde rezultă că auditorul are responsabilitatea de a efectua o misiune de audit, în conformitate cu standardele internaționale de audit, adoptate de CAFR ca standarde naționale, cu respectarea Codului etic și, sigur, cu acel liant al celor două – scepticismul profesional, combinat cu raționament dat. Și, bineînțeles, să elaboreze un raport final, în care să își exprime o opinie, așa cum cer standardele și nu cum dorește un utilizator sau altul.

Din aceste precizări privind executarea misiunii și exprimarea opiniei, cineva ar putea ajunge la concluzia că, până la urmă, auditorul nu prea are responsabilitate. Dar mergând la standarde și la cerințele Codului Etic, vom observa că, de fapt, fiecare standard în parte implică responsabilități enorme pentru auditor. De aceea, Directiva 43 obligă auditorii, firmele de audit să își asigure la companii de asigurări eventualele efecte negative ale unei activități de audit.

Cu siguranță, nu suntem revizori contabili, nu suntem contabili de gestiune. Dar suntem, în schimb, acei profesioniști care examinăm informații de conformitate, care analizăm informațiile până la un prag acceptabil pe care ni-l propunem și care ne asigură că rapoartele de audit nu conțin erori semnificative.

Pentru aceasta, noi, auditorii, trebuie să ne pregătim continuu, să ne asigurăm nivelul de competență, să respectăm principiile Codului Etic, să dăm dovadă de integritate și obiectivitate, de confidențialitate în abordarea informațiilor clientului nostru și să avem un comportament civilizată și demn.

În fond, vorbim de buna reputație a auditorului, a firmei de audit. Este un concept nou introdus de Directiva 43. Va fi foarte greu să stabilești un set de indicatori cu care s-ar putea comensura buna reputație, pentru a putea fi apreciați cu aceeași unitate de măsură, în toate cazurile. Dar este cert că suntem obligați să fim foarte atenți la buna noastră reputație, care se câștigă greu – dar cum s-a văzut – se pierde foarte ușor.

Recunoașterea internațională deplină implică noi obligații și responsabilități profesionale

În acest an, Camera Auditorilor Financieri a avut o mare bucurie: am primit recunoașterea internațională deplină. De patru ani, din 2004, am fost monitorizați

extrem de atent de către IFAC pe conformitatea cu reglementările internaționale.

Și rezultatul acestei monitorizări s-a concretizat în recunoașterea auditorilor financiari din România, a Camerei Auditorilor Financiari ca organizație care s-a dezvoltat continuu, care s-a conformat standardelor și cerințelor IFAC. Iar IFAC este o organizație mondială, în rândul căreia activează 157 de organisme profesionale, din 122 de țări. Iar noi am reușit ca la Conferința anuală a acestui organism, din 11-13 octombrie 2008, de la Roma, să ni se acorde certificatul de membru cu drepturi depline al IFAC.

Aș vrea să menționez că, în activitatea pe care o desfășurăm, organismul profesional nu s-a aflat în situația de a consemna abateri majore din partea unor membri de la cerințele standardelor, ale reglementărilor naționale în domeniu. Dacă am fi înregistrat asemenea situații, probabil că monitorizarea noastră s-ar fi prelungit cu un an sau doi. Și cu toate că la noi în țară au fost unii care ar fi dorit acest lucru, diverși „prieteni” ai noștri au încercat să facă „intervenții” în acest sens. Spre norocul nostru, IFAC și-a trimis reprezentanți pentru analiza conformității la București și a solicitat programe de acțiune și strategii de dezvoltare pe fiecare perioadă în parte.

Ca o dovadă în plus a profesionalismului organizației noastre, Planul III de acțiune al CAFR se regăsește depersonalizat pe site-ul IFAC și a fost recomandat tuturor organismelor profesionale din lume să adopte măsurile stabilite de noi. Aceste măsuri vizează tocmai exercitarea profesiei la cele mai înalte cerințe ale standardelor și Codului Etic, ale pregătirii profesionale continue, ale controlului de calitate.

În 2009, eforturile CAFR se vor concentra asupra intrării noastre în Federația Europeană a Contabililor, la care avem depus un dosar în acest sens și există cele mai mari premise spre a fi acceptat.

În concluzie

Aș recomanda ca în relațiile auditorilor cu clienții acestora activitatea să se desfășoare în conformitate cu cerințele standardelor. Ne aflăm într-o postură în care am depășit zona cifrelor. Contabilul se ocupă să adune informațiile contabile, expertul analizează gradul de agregare și realizează sintetizarea performanțelor pentru stabilirea pozițiilor de bilanț.

Nouă, auditorilor, ne revine sarcina de a analiza gradul de conformitate, de a stabili abaterile și a evalua sistemul de control intern și auditul intern al entității.

Încurajez clienții noștri să fie atenți și să analizeze activitatea auditorilor pentru că acum avem și alte condiții de manifestare, dar și alte cerințe. Un auditor – membru al Camerei Auditorilor Financiari din România – poate, fără îngrădire, să execute misiuni de audit în oricare din cele 122 de țări membre ale IFAC.

Și aceasta cu atât mai mult în Uniunea Europeană. Suntem auditori europeni și trebuie să avem capacitatea de a lucra la nivelul profesional al oricărui auditor din această zonă.

Apoi, calitatea noastră de auditor nu mai este o calitate închisă, ținută sub capac, avem obligația de a realiza site-uri proprii, ale fiecărei firme de audit, pe care trebuie să prezentăm anumite rapoarte transparente, în care să furnizăm informații cu privire la firma de audit, modul de conducere al acesteia, organizarea controlului de calitate, organizarea și stabilirea independenței, onorariile ș.a.m.d.

Este necesar să începem, deci, să ne revizuim activitatea în noile condiții generate de actualele reglementări, gândindu-ne permanent că suntem în fața unei crize și că putem fi elemente determinante în găsirea unor soluții de depășire a acestor momente.

Bibliografie

- Alvin Arens și colectivul - *Audit. O abordare integrată*, Ed. ARC, Ediția a 8-a, București, 2003
- Tom Campbell, Keith A. Houghton - *Ethics and auditing*, The Australian National University, 2005
- Simon Longstaff – *An ethical dilemma for accountants*, St James Ethics Centre, 2005
- Ion Mihăilescu - *Audit financiar*, Ed. Independența Economică, Pitești, 2008
- Maril Strathern - *Audit Cultures: Anthropological Studies in Accountability, ethics and the academy*, European Association of Social Anthropologists, 2004
- *** <http://www.ethics.org.au/about-ethics/ethics-centre-articles>
- *** www.ifac.org
- *** www.icaew.com

Aspecte generale privind auditul de performanță și instituțiile supreme de audit

Gheorghe GRIGORE*

Abstract

General Aspects on Performance Audit and Supreme Audit Institutions

Auditing is one of the oldest and most venerated function. Lately it has been noticed an audit explosion in several fields of activity. The spread of the audit and other quality ensuring initiatives means that many individuals and organisations have become entities to be audited for the first time. On a historical scale, the performance audit is one of the last improvements which in fact represents a modern, challenging and fascinating version. The supreme audit institutions as part of the external audit services, aim to examine the efficacy of the internal audit. The role, main types and the challenges of the supreme audit institutions are briefly addressed in this paper.

Key words: audit, performance audit, internal and external audit, supreme audit institutions

Cuvinte cheie:

audit, audit de performanță, audit intern și extern, instituții supreme de audit

Auditul este una dintre cele mai vechi și mai venerabile funcții. Curtea de Conturi franceză își are originile în 1318, instituția omonoagă din Marea Britanie – în 1314, iar cea olandeză – la sfârșitul secolului 14. Instituțiile de audit la nivel statal au suferit unele modificări pentru a se adapta de-a lungul istoriei, iar în secolele XIX și XX acestea au avut un rol extrem de important în cadrul sistemului de responsabilitate democratică.

În ultima perioadă se poate remarca o explozie a auditului în diverse domenii de activitate, precum medicină, științe, educație, tehnologie, mediu și multe altele. Auditul este considerat ca o soluție generală pentru toate problemele de control administrativ. Multe practici de audit au apărut datorită schimbărilor survenite în managementul public și a modificărilor în ceea ce privește idealurile de calitate, guvernare și responsabilitate.

Auditul nu este doar un simplu răspuns la problemele de responsabilitate. Acesta definește în același timp și contextul în care el este necesar. Auditul este în strânsă legătură cu idealurile organizaționale de transparență și responsabilitate¹. Auditul oferă o oarecare încredere și confort stakeholder-ilor.

Auditul devine de obicei vizibil în momentul în care dă greș. Acesta nu reprezintă o practică pasivă, dar are o influență considerabilă asupra mediului în care operează. Este mai degrabă o formă indirectă de «control al controlului» care acționează asupra sistemelor al căror rol este să furnizeze piste observabile. Într-o serie de arii de activitate acesta duce mai degrabă la o preocupare legată de procesul de auditare decât la esența activităților. Aceasta, în schimb, devine o

* Lector univ. dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu” Pitești, grigore_gh@yahoo.com.

¹ Georgeta Grigore, *Responsabilitatea socială a întreprinderilor, abordări din perspectivă globală, regională și românească*, Ed.Paralela 45, 2008, pag 60.

povară pentru auditor, în sensul că trebuie să investească în mecanisme de conformitate. Conceptele de performanță și calitate sunt în pericolul de a fi definite din perspectiva termenilor de conformitate a procesului de audit.

Auditul de performanță reprezintă o variantă modernă, provocatoare și fascinantă de audit. Este diferit de auditul de stat și nu are un echivalent în sectorul privat.

Metodologia de cercetare constă în explorarea cunoașterii în domeniu, utilizând legislația existentă la momentul actual, literatura de specialitate românească și, mai ales cea străină. Pentru studiul care face obiectul acestui articol s-au accesat bazele de date ale unor organisme specializate din domeniul financiar bancar și cele din domeniul auditului public, precum și consultarea unor rapoarte de audit, documente ale instituțiilor supreme de audit din Anglia, Franța, Danemarca și alte state membre ale Uniunii Europene. S-a urmărit în special sublinierea rolului auditului de performanță și al instituțiilor supreme de audit, precum și al provocărilor și oportunităților existente.

Auditul de performanță

În mod tradițional, auditorii din sectorul public investighează legalitatea operațiunilor guvernamentale și corectitudinea conturilor financiare. Încă din anii 1970 s-a remarcat un trend la nivel internațional către auditul de performanță și auditul de tipul valoare pentru bani (value for money). Prin tradiție, atribuția instituției de audit este să verifice legalitatea și

regularitatea managementului financiar și a contabilității. Pe lângă aceasta, mai există un tip de audit – audit de performanță (AP) – care este în principiu orientat către examinarea performanței, economiei, eficienței și eficacității administrației publice. Mai mult, Stapenhurst² menționează trei tipuri de audit: financiar (verificarea acurateței și corectitudinii situațiilor financiare), de conformitate (verifică dacă veniturile și cheltuielile

**Prin tradiție,
atribuția instituției
de audit
este să verifice
legalitatea
și regularitatea
managementului
financiar
și a contabilității**

corespund scopurilor pentru care au fost alocate) și de performanță (valoare-pentru-bani – verifică dacă contribuabilii au primit contravaloarea pentru taxele plătite). Auditul de performanță nu acoperă doar anumite operațiuni financiare, dar și o gamă largă de activități guvernamentale, incluzând atât sistemele organizaționale, cât și administrative. Auditul de performanță poate fi analizat privind din mai multe perspective, luând în considerare metodele, criteriile aplicate, rezultatele, precum și statutul și sarcinile auditorului.

Auditorii de performanță analizează economia, eficiența, eficacitatea operațiunilor guvernamentale. Aceștia încearcă să afle dacă sunt respectate condițiile necesare

pentru ca guvernul să opereze într-un mod economic, eficient, dar pot în aceeași măsură să și verifice dacă rezultatele preconizate au fost furnizate și țintele atinse.

Auditul de performanță vrea să ducă la îmbunătățirea operațiunilor guvernamentale și la întărirea răspunderii Executivului față de Legislativ.

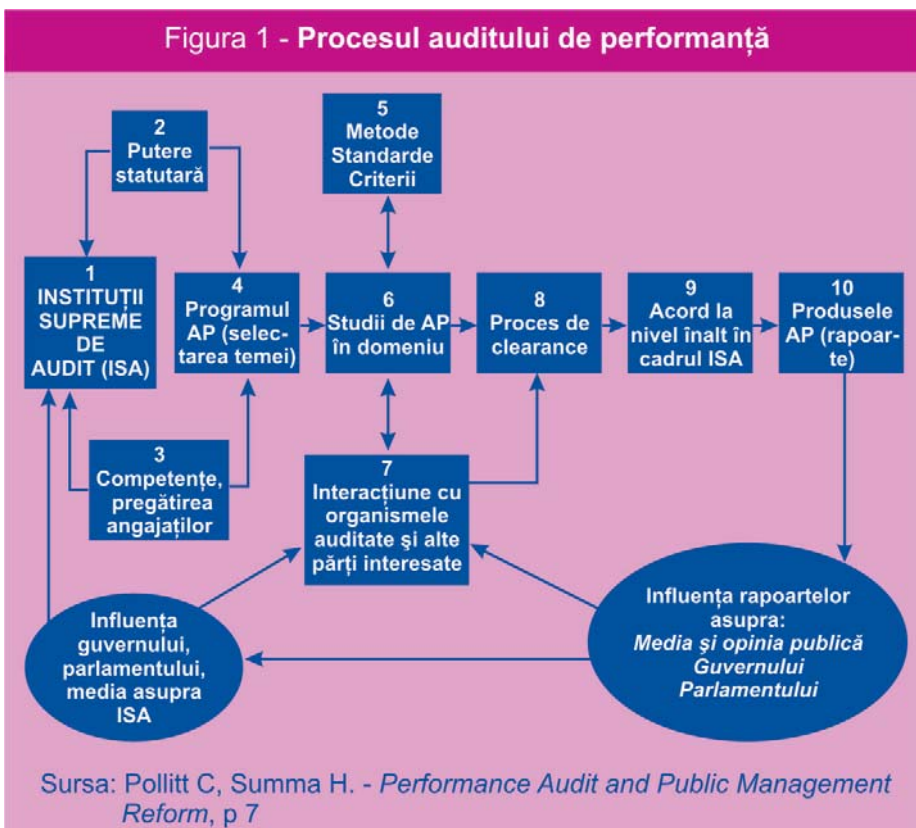
Cu toate acestea, până în prezent nu există o evidență consistentă care să ateste impactul auditului de performanță, mai ales că instituțiile supreme de audit dețin puține informații în legătură cu influența acestuia.

Un indicator des utilizat se referă la numărul de recomandări de audit implementate, ce poate oferi o primă indicație asupra impactului instituțiilor, însă trebuie utilizat cu atenție. Cercetarea științifică a impactului este destul de redusă și, de aceea, este nevoie de cercetare, care să meargă mai departe decât percepția impactului.

Procesul auditului de performanță, este reprezentat în figura 1, începând cu selecția unei teme de auditat (de exemplu, calitatea serviciilor în muzeele naționale, punctele forte și cele slabe ale privatizării unei instituții etc.) și trecând prin faza de realizare și redactare a raportului final.

În Figura 1, sunt reprezentate și alte influențe mai largi care pot afecta procesul de audit, iar acestea se referă la poziția și puterea constituțională a respectivei organizații de audit, evoluția și preocupările în mediul politic. De asemenea, este necesar să fie luate în calcul și standardele generale ce se aplică și interacțiunile specifice cu organizațiile auditate.

Stapenhurst, R. și Titsworth, J. (2001) *Features and Functions of Supreme Audit Institutions*. PREM Note 59. Washington, DC: World Bank.

Instituțiile supreme de audit

Răspândirea auditului și a altor inițiative de asigurare a calității înseamnă că mulți indivizi și organizații au devenit pentru prima dată entități de auditat.

Auditul nu este un scop în sine, însă constituie o parte indispensabilă a sistemului regulator al cărui scop este dezvoltarea timpurie a devierilor de la standardele convenite și a situațiilor de violare a principiilor de legalitate, eficiența și eficacitate a managementului financiar, cu scopul de a se lua măsurile necesare în fiecare caz. Noțiunile de pre- și post-audit, precum și audit intern și audit extern sunt utilizate frecvent. Pre-auditul se referă la o revizuire a activ-

ităților financiare și administrative înainte de faptă, în timp ce post-auditul se realizează după. Un pre-audit eficace este indispensabil pentru managementul fondurilor publice și are ca principal avantaj faptul că poate preveni multe daune însă are dezavantajul de a crea un volum excesiv de lucru și responsabilități conform dreptului public. Post-auditul este o atribuție indispensabilă pentru instituțiile supreme de audit, evidențiind „responsabilitatea celor responsabili”²

Serviciile de audit intern se realizează în cadrul departamentelor guvernamentale și instituționale, în timp ce serviciile de audit extern nu fac parte din structura organizațională a instituției de auditat. Instituțiile supreme de audit sunt parte a serviciilor de audit extern.

Ca auditor extern, instituția de audit extern are sarcina de a examina eficacitatea auditului intern.

Conform Declarației de la Lima, principalele obiective ale instituțiilor supreme de audit se referă la: legalitate, regularitate, economie, eficiența și eficacitatea managementului financiar, toate având același grad de importanță. Totuși, fiecare instituție este liberă să își stabilească propriile priorități care diferă de la caz la caz.

Pollitt menționează patru roluri posibile pe care o instituție supremă de audit le poate îndeplini³:

- *Contabil public* – realizează rapoarte menite să întărească responsabilitatea și transparența instituțiilor publice
- *Consultant în management* – oferă asistență instituțiilor publice
- *Organizație științifică sau de cercetare* – creează, diseminează informații legate de funcționarea programelor și proiectelor
- *Judecător sau magistrat* – se pronunță asupra legalității acțiunilor instituțiilor publice și conformarea cu procedurile legale.

Dacă privim din această perspectivă câteva din cele mai importante instituții de audit la nivel european, putem constata faptul că Național Audit Office, instituția abilitată în Marea Britanie îndeplinește mai mult rolul de contabil public. Oficiul Național de Audit suedez, instituția omoloagă din Suedia, este mai aproape de tipologia consultantului în management, în timp ce Curtea de Conturi franceză are un puternic caracter de judecător.

² Declarația de la Lima privind normele de audit.

³ Pollitt C. – *Performance Audit in Western Europe*, 2003, pg. 160.

La nivel european pot fi identificate patru tipuri de instituții supreme de audit:

- *Curte cu funcție judiciară*, în special în Franța, Belgia, Portugalia, Italia, Spania, Grecia
- *Structura colegială fără funcție juridică* în Olanda, Germania, Luxemburg; în această categorie este inclusă și Curtea Europeană a Auditorilor
- *Birou național de audit*, organism independent de guvern - în Ungaria, Malta, Polonia, Cipru, Marea Britanie, Suedia, Finlanda, Danemarca
- A patra categorie face referire la un model diferit care presupune *audit la nivel central, regional și local*, cum este cazul Austriei.

În ceea ce privește apartenența politică, aceasta diferă de la stat la stat, în unele țări instituțiile de audit având afiliere politică, în timp ce în altele acest lucru nu se întâmplă. Numirile în funcție pentru o perioadă determinată sau chiar pe viață revin legistaturii, președintelui sau executivului (Franța, Grecia) sau atât legistativului, cât și executivului, cum este cazul Marii Britanii și Irlandei.

Majoritatea țărilor în curs de dezvoltare utilizează unul din cele trei sisteme - Napoleonian, Westminster și așa-zisul sistem „board”⁴. Sistemul Napoleonian presupune existența unei autorități judiciare și administrative („cour des comptes”-curte de conturi), independente de legislativ și executiv. Acest sistem este specific țărilor latine din Europa. În aceste țări, parlamentul nu primește automat un raport al curții de conturi, însă există diverse modalități de colabo-

rare. De exemplu, președintele Curții poate trimite un raport către Comisia parlamentară care se ocupă de finanțe sau o comisie parlamentară poate solicita servicii specifice de audit ori curtea poate pregăti un raport anual pentru parlament legat de utilizarea resurselor.

Sistemul Westminster este specific țărilor din Commonwealth și presupune existența unei instituții independente care raportează par-

Principalele obiective ale instituțiilor supreme de audit se referă la: legalitate, regularitate, economie, eficiența și eficacitatea managementului financiar

lamentului, având în structura sa auditori profesionali și experți tehnici. Accentul este mai puțin pus pe conformitatea legală și instituția nu îndeplinește funcție juridică, însă atunci când este cazul, rezultatele și constatările acesteia pot fi trimise către instituțiile abilitate pentru a fi luate măsurile necesare.

Cel de-al treilea sistem este întâlnit în Asia și este asemănător cu Westminster. Instituția este independentă de executiv și are rolul de a ajuta parlamentul în operațiunile de supraveghere.

Succesul instituțiilor supreme de audit are la bază autonomia, care este un element esențial. Sprijinirea mediului, mandate clare, indepen-

dența instituțională, resurse financiare și umane adecvate, accesul și schimbul de cunoștințe și experiență, aderarea la standardele internaționale de contabilitate sunt elemente cheie ce contribuie la succesul unei instituții supreme de audit.

Totuși, există și limitări peste care nu se poate trece. Acestea diferă din cauza diferențelor dintre sistemele constituționale, legale, economice, politice și sociale și, ca atare, nu există un remediu universal. Există limitări legate de independența, experiența și calificarea personalului, lipsa unei monitorizări adecvate a constatărilor de audit, precum și legate de aria de aplicabilitate a auditului.

Viitorul instituțiilor supreme de audit

Evaluând rolurile contrastante pe care instituțiile supreme de audit le pot îndeplini, ne punem întrebarea unde și cum vor arăta acestea în viitor. Fiecare direcție va avea propriul mix de avantaje și dezavantaje, riscuri și oportunități și fiecare instituție va avea un punct de pornire diferit. În ceea ce privește auditul de performanță, patru direcții pot fi menționate:⁵

- Să ofere prioritate studiilor de eficiență – această direcție având tendința de a focaliza mai degrabă politicile și programele decât instituțiile, iar criteriul de conformitate și-ar pierde din importanță; de asemenea, studiile sunt costisitoare
- Să incrementeze stadiul actual al auditului de performanță – este o strategie mai puțin ris-

4 Stapenhurst R. (2001) *Features and Functions of Supreme Audit Institutions*. PREM Note 59.

5 Pollitt C. – Performance audit in Western Europe, 2003, p. 164.

cantă, ideea principală referindu-se la clarificarea și testarea criteriilor unui bun management și a unei bune administrații

- Să adopte o strategie conservatoare – care se apropie de criteriile de conformitate – simpla verificare a activității instituțiilor în conformitate cu procedurile și standardele impuse
- Să adopte o strategie de portofoliu – ce pare să fie o alternativă atractivă – conformitate, bune practici de management, eficiență, eficacitate.

În lucrarea sa, *Performance Audit in Western Europe*, C. Pollitt prezintă rezultatele unui studiu de trei ani legat de dezvoltarea auditului de performanță în cadrul instituțiilor supreme de audit din Finlanda, Franța, Olanda, Suedia și Marea Britanie. Principalele întrebări s-au axat asupra metodelor folosite, criteriilor aplicate, a produselor ce au rezultat prin utilizarea auditului de performanță precum și menirea auditorului.

În ceea ce privește metodele utilizate, studiul a evidențiat faptul că în anii 1990 o varietate mare de tehnici și instrumente erau utilizate, cele mai comune fiind analiza documentelor și interviul, urmate de analizele economice și tehnicile statistice-ocazionale și, mai recent, focus-grupurile și modelarea au fost testate⁶. Se remarcă o tendință de utilizare a consultărilor cu experți din exterior, utilizând surse externe de cunoștințe și abilități.

Legat de criteriile aplicate, instituțiile de audit susțin în mod formal investigarea celor trei E: economie, eficiență, eficacitate, însă criteriul

de eficacitate era rar aplicat în practică.

În cele mai multe cazuri, rezultatele auditului de performanță se materializează în rapoarte al căror format și prezentare au evoluat în timp, având un caracter profesional pronunțat. Website-urile sunt o modalitate des utilizată pentru a face publice aceste rapoarte la scară largă. Alte produse mai recente includ ghiduri de bune practici, rapoarte anuale, comunicate de presă profesionale.

Concluzii

Atribuțiile auditorului au devenit din ce în ce mai variate. Acesta poate să propună diverse studii, să

ducă la bun sfârșit investigația, să redacteze raportul și să îl discute cu cel auditat, să consilieze conducerea în legătură cu importanța raportului, să conducă o echipă eventual multi-disciplinară, să asiste la redactarea comunicatelor de presă sau a altor materiale, să evidențieze ce măsuri ar fi necesare după prezentarea raportului.

Am trecut de la auditul de risc la cel de performanță. Auditul de performanță este una din ultimele activități apărute pe scara istorică. Auditul de performanță reprezintă o variantă modernă, provocatoare și fascinantă de audit. Însă care este pasul următor? Ce urmează după auditul de performanță? Viitorul va oferi acest răspuns.

Bibliografie

- Diamond J. – *The role of the internal audit in government financial management – an international perspective*, International Monetary Fund 1994, WP/02/94
- Gunvaldsen J.A., Karlsen R. – *The Auditor as an Evaluator: How to Remain an Influential Force in the Political Landscape Evaluation*, Vol. 5, No. 4, 458-467 (1999)
- Georgeta Grigore, *Responsabilitatea Socială a Întreprinderilor, abordări din perspectivă globală, regională, românească*, editura Paralela 45, pag 60, 2008
- Pollitt C, Summa H. – *Performance Audit and Public Management Reform*, www.oup.co.uk/pdf/0-19-829600-2.pdf
- Pollitt C. - *Performance Audit in Western Europe, Critical Perspectives on Accounting* (2003) 14, 157-170
- Power M. – *The theory of the audit explosion in Ferlie, E., Lynn, L. E and Pollitt, C., The Oxford Handbook of Public Management 2005* (Oxford University Press) p.326-344.
- Stapenhurst, R. si Titsworth, J. (2001) *Features and Functions of Supreme Audit Institutions*. PREM Note 59. Washington, DC: World Bank
- Sterck M. - *Performance auditing. Value for money? A literature overview and some evidence on the impact of performance auditors' work, EGPA 2007 Conference « Public Administration and the Management of Diversity » 19-22 September 2007 Madrid, Spain*
- ***Declarația de la Lima privind normele de audit
- ***Documente ale National Audit Office, Marea Britanie
- ***State Audit in the EU

6 Pollitt C. – *Performance audit in Western Europe*, 2003, p. 165.

Din viața organismelor internaționale

◆ Liderii contabilității de nivel global abordează problema crizei creditelor și își îndreaptă atenția spre necesitățile afacerilor mici

Federația Internațională a Contabililor (IFAC) a emis la 8 decembrie 2008 rezultatele Studiului anual privind conducerea IFAC la nivel global referitor la profesia contabilă 2008. Studiul de anul acesta a luat în considerare opiniile institutelor contabile de pe glob asupra crizei curente a creditelor și a altor probleme ale profesiei. Directorii executivi din 110 organizații contabile din toată lumea au răspuns studiului. Majoritatea acestor organizații au fost angajate în mod activ, ca și IFAC, în identificarea și luarea de măsuri eficiente pentru a avea reacții eficiente în condițiile crizei, în sprijinirea membrilor pentru înțelegerea modului de aplicare a standardelor internaționale și în conlucrarea cu organisme de reglementare, cu diferitele grupuri de afaceri și cu alții pentru găsirea soluțiilor eficiente. Multe dintre aceste inițiative sunt prezentate pe pagina web a IFAC, în secțiunea nouă cu privire la criza financiară globală.

„În conformitate cu respondenții studiului, criza creditelor va rezulta în conștientizarea crescândă a valorii contabililor profesioniști și a serviciilor pe care aceștia le asigură”, a afirmat directorul executiv al IFAC, Ian Ball. „Acum depinde de profesie să continue să îndeplinească așteptările celor care depind de munca noastră și să contribuie la recăpătarea încrederii în piețele financiare.”

Liderii organizațiilor contabile au raportat o tendință în creștere privind necesitatea serviciilor care sunt legate sub o formă sau alta de criză. Spre exemplu, ei se așteaptă ca anul viitor membrii lor din practica publică să fie mai implicați în recuperarea corporativă și în serviciile legate de faliment, în serviciile de asigurare (altele decât auditul), ca și în riscul și conformitatea legate de munca lor. Se preconizează că și membrii angajați în afaceri și industrie vor fi mai implicați în managementul riscului, controlul intern, precum și în activitățile de guvernare și conformitate. Respondenții cred că cele mai importante probleme pentru profesia contabilă în anul viitor vor fi:

- Preocuparea față de necesitățile întreprinderilor și practicienilor mici și mijlocii;
- Îndeplinirea așteptărilor de a identifica și preîntâmpina fraude;
- Modalitățile de a face față mediului legislativ în continuă schimbare;
- Procesul de tranziție la Standardele Internaționale de Audit.

Respondenții cred, de asemenea, că este tot mai important să se abordeze problema tranziției la Standardele Internaționale de Raportare Financiară, problemele legate de responsabilitatea auditorului, precum și utilizarea noilor tehnologii, cum ar fi XBRL și problemele cu privire la responsabilitatea socială corporativă.

Președintele nou ales al IFAC, **Robert Bunting**, a indicat că abordarea necesităților practicienilor și entităților mici și mijlocii va fi o prioritate pentru IFAC în următorii doi ani.

„Studiul confirmă că îndeplinirea necesităților practicienilor și entităților mici și mijlocii este o preocupare de ordin mondial și, de asemenea, un scop de nivel mondial. Aceste entități sunt dintre cele mai expuse suferințelor semnificative provocate de criza financiară, cu toate că ele sunt cele de pe urmă care au avut vreo influență în crearea crizei. Trebuie să căutăm modalități de a minimiza efectele crizei asupra practicienilor și entităților mici și mijlocii”, a subliniat președintele Bunting.

Alte rezultate ale studiului au demonstrat o creștere a atractivității acestei profesii față de studenți. Conform respondenților studiului, factorii pozitivi care i-au influențat pe studenți au fost opțiunile pe care le oferă această carieră, precum și veniturile mari pe care ea le promite. Oricum, liderii institutelor contabile au indicat că factorii care au influențat cea mai nefastă asupra atractivității profesiei sunt raportul dintre viața personală/carieră și responsabilitatea legală. Cei mai mulți respondenți au indicat că au avut inițiative de a aborda aceste probleme.

Pe parcursul *Săptămânii Mondiale a Contabilității*, 7-13 decembrie 2008, eveniment marcat și de studiul amintit, institutele contabile au făcut publice beneficiile de a începe o carieră contabilă și rolul contribuțiilor aduse de contabilii profesioniști la creșterea și dezvoltarea economică.

◆ Provocările pe care le aduce contabilitatea valorii juste

Comitetul pentru Standardele Internaționale de Audit și Asigurare (IAASB) a eliberat un document care vine în ajutorul auditorilor, făcând lumină asupra acelor domenii unde Standardele Internaționale de Audit (ISA) sunt extrem de relevante pentru auditul estimărilor contabile ale valorii juste într-un moment de instabilitate a pieței economice la scară mondială. Documentul emis de IFAC prezintă o succintă listă a problemelor care sunt de un interes deosebit pentru cei care utilizează expresia valorii juste, pentru auditorii care trebuie să țină cont de:

- Obiectul evaluării, deoarece estimările contabile ale valorii juste sunt exprimate în termenii valorii tranzacțiilor curente sau ai detaliilor din situația financiară care se bazează pe condițiile prevalente la momentul evaluării.
- Necesitatea de a încorpora raționamente conform unor presupuneri semnificative care pot fi făcute de alții, cum ar fi experții firmei respective sau experții angajați de către auditor.
- Punerea la dispoziție (sau, din contră, lipsa) informațiilor sau a probelor și a relevanței lor.
- Stabilirea amplitudinii la care ar trebui să ajungă valoarea justă a activelor și pasivelor, sau cea la care aceasta trebuie să ajungă.
- Alegerea în mod rezonabil a tehnicilor și modelelor pentru evaluare.
- Necesitatea prezentării potrivite a metodelor de evaluare și incertitudine în situațiile financiare, mai ales când este vorba de piețe importante, ale căror titluri nu pot fi transformate rapid și ușor în unitate monetară.

Dintre toate cele enumerate, în mediul economic din acest moment s-a dovedit că obținerea informațiilor viabile și relevante pentru stabilirea valorii juste a fost cea mai dificilă sarcină pe care au întâmpinat-o atât cei care întocmesc situațiile financiare, cât și auditorii. Dacă piețele devin inactive, informațiile despre prețurile practicate de piață devin indisponibile și sunt necesare estimări făcute pe baza altor informații, estimări care adesea utilizează unele modele în care aporiturile necorporale sunt adesea neobservabile. Prin urmare, gradul incertitudinii estimării crește și are ca efect de recul apariția riscurilor de denaturare semnificativă. Ceea ce în trecut reprezenta o evaluare de rutină poate deveni acum sursa unui risc semnificativ. Iată câteva din cele mai importante standarde pe care Consiliul pentru stabilirea Standardelor Internaționale de Audit și Asigurare (IAASB) le semnaleză ca fiind elementare pentru efectuarea misiunilor de audit în noile condiții aspre economice:

Standardul Internațional de Audit 545 este principalul standard relevant în acest sens. El stabilește standarde și oferă asistență în ceea ce privește evaluările și oferirea de informații din situațiile financiare pentru stabilirea valorii juste.

Standardul Internațional de Audit 300 solicită auditorilor să stabilească o strategie generală de audit. O parte a stabilirii strategiei generale de audit implică determinarea caracteristicilor misiunii de audit care îi definește scopul, cum ar fi cadrul de raportare finan-

ciară utilizat și cerințele raportului industriei specifice. În cazul auditurilor situațiilor financiare ale băncilor care utilizează instrumente financiare derivate, pe lângă Standardele Internaționale de Audit auditorii pot utiliza și **Declarația Internațională privind Practica de Audit (IAPS) 1006 și IAPS 1012**.

Cunoașterea entității și a mediului ei - Pentru toate misiunile de audit li se cere auditorilor să ajungă la un grad înalt de cunoaștere a entității căreia urmează să i se facă auditul și a mediului în care aceasta activează, inclusiv controlul ei intern, suficient pentru a identifica și evalua riscul unor denaturări semnificative a situațiilor financiare, datorate ori unei fraude, ori unei erori și care sunt suficiente pentru a planifica și a efectua procedurile de audit necesare.

Planificarea și efectuarea procedurilor pentru a contracara riscurile de evaluare și de denaturare semnificativă - tipul, planificarea și gradul de extindere al procedurilor auditorului vor depinde de susceptibilitatea denaturării evaluării valorii juste.

Reprezentarea conducerii - Standardul Internațional de Audit 545 solicită auditorului să obțină un document scris de reprezentare din partea conducerii, cu privire la caracterul rezonabil al presupunerilor semnificative, inclusiv a faptului dacă ei iau în considerare cum se cuvine intenția conducerii și capacitatea de a efectua acțiuni specifice pe seama entității atunci când acestea sunt relevante pentru evaluarea valorii juste sau prezentarea informațiilor.

Comunicarea cu cei însărcinați cu guvernarea - Standardul Internațional de Audit 260 solicită auditorului să comunice celor însărcinați cu guvernarea problemele de audit de interes pentru guvernarea care apar pe parcursul efectuării misiunii de audit.

Prezentarea valorii juste - auditorului i se solicită să evalueze dacă prezentările informațiilor cu privire la valorile juste făcute de entitate sunt în concordanță cu cadrul de raportare financiară.

Responsabilitatea auditorului de a lua în considerare fraudă în auditul situațiilor financiare - Standardul Internațional de Audit 240 solicită auditorilor să ia în considerare riscurile de denaturare semnificativă datorat fraudei atunci când efectuează o misiune de audit.

Raportul auditorului independent cu privire la situațiile financiare - Standardul Internațional de Audit 700 solicită auditorului să facă o evaluare a concluziilor trase din analiza dovezilor de audit obținute ca fundament pentru formarea unei opinii asupra situațiilor financiare.

Alexandra JORA,
expert relații publice CAFR]

60 de ani de la înființarea Facultății de Finanțe din cadrul ASE București

O festivitate organizată la sfârșitul anului trecut în Aula Magna a Academiei de Studii Economice București a marcat împlinirea a 60 de ani de la înființarea facultății de Finanțe, printre absolvenții căreia se află și numeroși auditori financiari. Amfitrionul, prof. univ. dr. **Tatiana Moșteanu**, decan al facultății, a avut printre oaspeții de onoare care au rostit alocuțiuni cu acest prilej pe academicienii **Constantin Ionete**, **Iulian Văcărel** și **Mugur Isărescu**, guvernatorul BNR, **Nicolae Văcăroiu**, președintele Curții de Conturi, prof. univ. dr. **Victor Puchiță**, fost decan, prorectorii **Ion Stancu** și **Nicolae Dardac**, **Ioan Talpoș**, rectorul Universității de Vest din Timișoara, precum și alți invitați de onoare. Rectorul ASE București, prof. univ. dr. **Ion Gh. Roșca**, a trimis un mesaj de felicitare.

Au fost amintite personalitățile ilustre care au marcat învățământul de finanțe, bănci și burse de valori, printre care: *Ion N. Angelescu*, *Ștefan I. Dumitrescu*, *Dumitru R. Ioanițescu*, *Ion Răducanu*, *Victor Slăvescu*, *Virgil Madgearu*, *Costin Kirîțescu*, *Vasile Modoran*, *Mircea Popovici*, precum și *Paul Bran*, *Eugen Vasilescu*, *Nicolae Gleja*, *Nicolae Antoniu*, *George Șovei* etc.

Vorbitorii au rememorat momente semnificative din viața facultății și, de asemenea, au fost marcate progresele și succesele din acești ani, precum și proiectele ambițioase pentru viitor.

● Important pentru autori! - Important for the Authors!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din **Consiliul Științific** al revistei, în modalitatea *double-blind-review*, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: noutatea, actualitatea și încadrarea în aria tematică a subiectului; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere.

Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific.

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic .doc, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului română sau engleză; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagina; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor, referințele și se prezintă bibliografia selectivă; un rezumat în limbile engleză și română de circa 1 pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză.

The review of the scientific articles is performed in parallel by at least two members of the **Scientific Council** of the „Financial Audit“ Magazine, a double-blind-review, which means that those who performs the reviews does not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Criteria for articles assessment: newness, actuality and the subject matter of the article; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources uses; contribution made to the research in the area.

The recommending of Scientific Council of the Magazine is: acceptance; acceptance with reviewing; rejection slip. The results of the assessments are communicated to the authors, and are published only the articles approved by the Scientific Council.

The articles are submitted to the redaction by email at: revista@cafr.ro, compulsorily in .doc, format containing the following elements: the language the article is drafted Romanian or English; the text into Romanian is drafted with diacritics in accordance with the norms issued by the Romanian Academy; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs /page spaces included; the article mention the research methodology used, authors contributions, references and presents the selective bibliography; an abstract in both English and Romanian presenting the subject of the research and authors contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, both in English and Romanian.

NOUTĂȚI DE LA CIEL!

CIEL revine puternic cu programe și funcționalități dedicate profesiilor contabile.

DESCOPERĂ NOUTĂȚILE CIEL PENTRU TINE:

- 1** Realizează rapoarte impresionante pentru clienții tăi și munca ta devine mai productivă cu doar un singur click.

Încearcă opțiunea "Listări Multiple" din CIEL Conta Professional

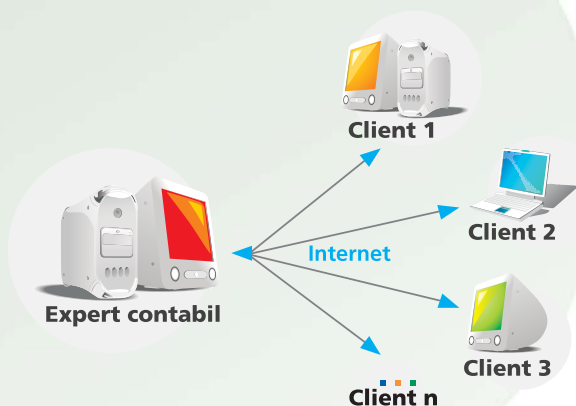
- 2** CIEL Audit și Revizuire

NOUA VERSIUNE CIEL AUDIT ȘI REVIZUIRE, cu mult mai eficientă!

Cel mai nou produs CIEL, destinat auditorilor financiari și experților contabili din România.

- 3** Accesează sau acordă acces online la rapoartele din CIEL Conta Professional

- disponibil acum în CIEL Conta Professional
- în CIEL Salarii Professional începând din octombrie 2008

- 4** Îmbunătățește-ți performanțele cu funcționalități specifice experților contabili din CIEL Conta Professional

- ☑ Analiza financiară
- ☑ Anexele 1-10 la Bilanț
- ☑ Declarațiile 100, 102, 300, 394
- ☑ Listări din mai multe societăți și pe mai multe exerciții
- ☑ Posibilități alternative de analiză prin coduri de buget
- ☑ Modele înregistrări
- ☑ Import plan contabil
- ☑ Disponibil în limba engleză
- ☑ **Și multe altele!**

CIEL!

URMĂREȘTE-NE !

Află mai multe:
021.201.53.00
www.ciel.ro